küçük su kütleleri

NINA MINGYA POWLES
İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN: ÜLKÜ BAŞARAN

livera

KÜÇÜK SU KÜTLELERİ

NINA MINGYA POWLES

KÜÇÜK SU KÜTLELERİ
Özgün Adı: Small Bodies of Water
Yazar: Nina Mingya Powles

Genel Yayın Yönetmeni: Kerem Işık
Çevirmen: Ülkü Başaran
Editör: Nuray Önoğlu
Düzeltmen: Kardelen Uysal
Yayına Hazırlayan: Berfin Bahçekapılı
Sayfa Tasarımı: Ceyda Çakıcı Baş
Kapak tasarımı: Mandal Ajans

1. Baskı Ağustos 2022

Copyright © Nina Mingya Powles, 2021
Illustrations Copyright © Jo Dingley, 2021
Published by arrangement with Canongate Books Ltd. via AnatoliaLit Agency.

ISBN: 978-605-71703-1-6
Sertifika no: 51956

Baskı ve Cilt
Metod Matbaa ve Yay. Tic. Ltd. Şti.
Adres: Egemenlik Mah. 6152 Sk. No:20/A Bornova/İzmir
Sertifika no: 49605

Livera Yayınevi Tanıtım Tic. Ltd. Şti.
Adres: Onur Mah. Atlas Sok. No: 18 D: 3 Balçova/İzmir
E-posta: info@liverayayinevi.com
www.liverayayinevi.com

KÜÇÜK SU KÜTLELERİ

NINA MINGYA POWLES

ÇEVİRMEN: ÜLKÜ BAŞARAN

livera
yayınevi

Nina Mingya Powles, Aotearoa Yeni Zelandalı bir yazar, şair ve kütüphanecidir. İlk şiir kitabı *Magnolia* 木蘭 (*Manolya* 木蘭) 2020 Forward En İyi İlk Şiir Kitabı Ödülü'ne aday gösterilmiş ve Kraliyet Edebiyat Topluluğu Ondaatje Ödülü'nde finale kalmıştır. Yiyecekler üzerinden yazdığı anı kitabı, *Tiny Moons (Küçük Aylar)*, 2020 yılında The Emma Press tarafından yayımlanmıştır. 2019 yılı Nan Shepherd Ödülü'nü kazanmıştır; ödüle değer görülen denemeleri içeren *Küçük Su Kütleleri* ilk olarak 2021 yılında Birleşik Krallık'ta yayımlanmıştır.

Ülkü Başaran, 1982 yılında Kayseri'de doğdu. Erciyes Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. İbiza'da yaşıyor. İngilizce ve İspanyolcadan çeviri yapıyor, İngilizce dersleri veriyor.

(Kitapsız, patisiz ve Star Trek'siz bir hayat düşünemiyor.)

Aileme

İçindekiler

Yüzen Bir Kız Bir Su Kütlesidir	11
Güvenli Bölge	22
Kōwhai'nin Çiçek Açtığı Yer	43
Dalgaların Dili	59
Kırılmış Küçük Yıldızlar	67
Düşen Şehir	81
Erik Yağmurları	89
Hep Havuzlardır Düşlediğimiz	99
Soyma	107
Uzaklardaki Aşk	117
Narin Bahçeler	125
Sancı	147
Tofu Kalpli	161
三点水	169
Beyaz Bulutlar Müzesi	187
Şelale Arşivlerinde	191
Notlar	221
Teşekkür	227

Yüzen Bir Kız Bir Su Kütlesidir

Yüzme havuzu, şehrin başladığı vadiye bakan tepenin kenarında. Buradan neredeyse Kinabulu Dağı'nın koyu yağmur ormanlarını görebiliyorum. Ağaçların arasında yaşayan şeylerin ve akarsuların isimlerini, Gong Gong'un doğa tarihi kitaplarına baktığım zamanlardan biliyorum: Borneo vantuz balığı (Borneo Sucker Fish), Kinabalu yılan kartalı, Dünya'nın en büyük çiçeklerini açan *raflesya* bitkisi, kanatlarındaki beyaz gözlerle Atlas güvesi.

Kuzenim Sara'yla ben on yaşındayız. Sadece bir ay ara ile doğmuş olmamıza rağmen o çoktan en derinlere kadar balıklama dalış yapabilirken ben henüz yapamıyorum. Kendimi yavaşça soğuk metal merdivenden aşağı bırakıyor ve ardımda beyaz köpüklü dalgalar bırakarak boy verdiğimde, beni yakalayacak hiçbir şey kalmayana dek arkasından açılıyorum. Nefes nefese öbür uca ulaşıyorum. Sıçrattığımız suların, üzerinde dairesel desenler oluşturduğu bu sıcak betonda tutunabilecek sağlam bir şey bulabildiğim için burada daha mutluyum. Buradan bacaklarımı kullanarak kendimi ileri doğru itebiliyorum. Derin ucun güvenli bir köşesinde durup nefesimi ne kadar süre tutabileceğimi görmeyi bekliyorum. Yüzme gözlüklerimle yukarı baktığımda yağmur ormanlarının bulutlarını ve suyun bulanıklaştırdığı bir gökkuşağını

görüyorum. Yüzeyde süzülen *plumeria çiçeği* yapraklarının altını görebiliyorum, altın kenarlı gölgeleri bana doğru yaklaşıyor. Bacaklarımı uzatıyor, parmaklarımı geriyor ve güneşe doğru yükseliyorum.

Gong Gong ne zaman ziyarete gitsek bizi Sabah isimli Golf Klübü'ne götürürdü. Biz Sara ile annelerimiz peşimizde doğruca havuza giderken, o da sabah turunu oynamak üzere golf sahasına giderdi. Po Po her zamanki gibi geride kalırdı. Malezya'da büyükannemi ve büyükbabamı ziyaret ettiğimiz yıllar boyunca Po Po'nun bizimle havuza geldiğini hiç hatırlamıyorum.

Her ne kadar herkes doğrudan fark edemese de ben beyaz bir Malezyalı-Çinliyim. Annem Malezya'da doğmuş ve on yedi yaşındayken Aotearoa, Yeni Zelanda'ya taşınmış. Ben Wellington'da doğdum. Üç yaşımdayken ebeveynimin işi nedeniyle New York'a taşınıp dört yıl sonra Wellington'a geri döndük, ondan dört sene sonra da tekrar toplanıp Şanghay'a taşındık. On beş yaşımdayken tekrar eve dönmek üzere Şanghay'dan ayrıldık, gerçi o zamana kadar ev benim için muğlak bir kelimeye dönüşmüştü.

Vücudumuzun demir attığı yer neresidir? Hangi su kütlesi bizimdir? İlk taşındığımızda dört yaşındaydım, ardından üç defa daha taşınacaktık. Mesele, bir seferde birçok yere demir atmış olmam mı, yoksa hiçbir yere demir atmamış olmam mı? Cevap bu ikisinin arasında bir yerlerde yatıyor. Zaman içinde, bu arada-deredeki yerden yeni adalar yeşerip biçimlendi.

İçinde yüzdüğüm ilk su kütlesi bir yüzme havuzuydu. Suyun altında, Gong Gong'un gümüş gözlü gümüş balıklarından biri

gibiydim. Hani onun kataloglayıp uyuduğum odadaki rafta, kavanozlarda altın rengi sıvının içinde sakladığı, parıldayarak sonsuza kadar kapana kısılmış balıklardan biri gibi. Kendi kendime sualtında takla atmayı öğrendiğim, derin sularda ilk kez yüzdüğüm, bacaklarımı birleştirip ayak parmaklarımı gererek bana kendimi çok güçlü hissettiren şekilde ayaklarımı çırpmayı öğrendiğim yer burasıydı. Burada deniz kızıymış gibi yaparak saatler geçirirdik fakat saçlarım yeterince uzun olmadığı ve çok iyi yüzemediğim için kendimi deniz kızından ziyade bir nevi zarafetten yoksun bir su yaratığı gibi görmüşümdür. Belki yarı orka yarı kız çocuğu.

Şanghay'ın eteklerindeki uluslararası okulumun yanındaki açık havuzun dibinde yampiri yampiri dolaşan pembe yengeçler vardı. Klorun içinde parlak, etli mücevherler gibi ışıldarlardı. Yalnızca sivrisineklerin olduğu; başka böceklerin ve kuşların bulunmadığı bu renksiz toprak parçasında, ayaklarımızın altında bu küçük yaratıkları görmek, arkadaşlarımı ve beni şaşırtmıştı. O zaman deniz çok uzağımızda değildi, hemen golf sahasının ve beton deniz duvarının ötesinde karanlık bir kütleydi. Her zaman oradaydı ama varlığını uzak, sanki gerçek değilmiş ya da hakikaten yaşayan varlıklarla dolu değilmiş gibi hissederdik. İçimde, yengeçleri avuç avuç toplayıp, o zamana kadar bildiğim en büyük su kütlesi olan Yangtze Nehri Deltası'na ve onun da ötesinde, Doğu Çin Denizi'ni bizden ayıran o duvarın ötelerine geri taşıma dürtüsü hissederdim.

Beton şehir Şanghay'da bu aşırı klorlu havuz, bizim sığınağımız haline gelmişti. Tozlu ufka karşı mavimsi yeşil parlardı havuzun suları. En yakın arkadaşlarım ve ben, dünyanın dört bir yanında

Singapur, Pekin, Michigan, Wellington gibi yerlerde büyümüştük; Shan mavi çerçeveli gözlükleri ile en şık ve havalı olanımızdı; sarışın kros koşucusu ve matematik dehası Jessie, Michiganlıydı; boş vakitlerinde Rus romanları ve Kurt Vonnegut okuyan gitarist Bex ise benim gibi melezdi. Her birimiz birkaç yılda bir dünyanın başka yerlerine taşınıyorduk ve birlikte geçireceğimiz zamanın da tükenmekte olduğunun farkındaydık. On üç, on dört yaşlarındaydık fakat suyun altında, insan haricinde birer yaratıkmışız gibi davranıyorduk. Kimbilir belki hiç de rol değildi yaptığımız. Suyun altında her şey farklıydı, yüce bir sessizlikte ve mavi yankılar arasında yüzerdiniz. Eğimli pencereler suyun altında vücudumuzun her yanında titreşen ışık dalgaları oluştururdu. Uzuvlarımızın nasıl hareket ettiğini duyumsardık; kıvrak, güçlü ve yepyeni. Kenardan tekrar tekrar mavilere dalardık, her seferinde daha, daha da derine.

~

Yeni Zelanda'nın Kāpiti Sahili'nde bir plajda babam ve ben, sığ dalgaların baldırlarımıza çarptığı kumların üzerinde yürüyoruz. Ellerimizde kovalar, ayak parmaklarımızla kumda çıkıntı yaparak fırlayan deniz kabuklarını yoklayıp buluyoruz. Waikanea Halici'nin denize açıldığı yerde, alçak kumsalın kenarında durup sertçe yere basıyorum. Sanki bir buz tabakası parçalanırmış gibi toprakta çatlaklar oluşuyor. Ayağımın küçük bir dokunuşu ile minik kum tepecikleri ayağımın altından halice doğru ufalanıp gidiyor. Yavaş akıntı, yeni oluşturduğum kara parçacığına yer açmak için yön değiştiriyor. Küçücük bir basınç ile küçük bir kırılmaya, bir faya neden olabildiğimi görüyorum.

Yeniden Yeni Zelanda'ya taşındığımızda açık denizden korkmamayı öğrendim. Burada, Wellington Limanı'nın kıyısında, ailemin evinin bulunduğu plajda kum yok; sadece çakıllar, dalgaların sürüklediği ağaç parçaları ve deniz kabukları var. Her şey; kayalar, rüzgâr ve tuz tenimi çizip izler bırakıyor. Başta soğuk ısırıyor fakat biz dalgalara balıklama atlıyor sonra çığlıklar atarak kahkahalarla su yüzüne çıkıyoruz. Denizanalarını ve bazen orkaların avlamaya geldikleri vatozları düşünmemeye çalışıyorum. Kıyıyı görebileceğim şekilde sırtüstü uzanıp okyanusun beni kollarına almasına izin veriyorum. Büyük, görünmez akıntılar altımdan yükseliyor, beni sallayarak kıyıya yaklaştırıyor. Başımı geriye, suya uzatıyorum, işte küçük Mākaro Adası baş aşağı görüş mesafemde, henüz denizden yükselmişçesine yeşil ve simetrik.

Wellington Körfezi'nde yüzmek, zamanla birbirinden ayrılan iki eğimli toprak parçası arasındaki derin bağlantı noktasında yüzmek demek. Wellington Fayı'ndaki süreğen hareketler, körfezin batı kıyısının üzerinde uçurumların yükselmesine sebep olmuş. Limanın dar boynunu süsleyen küçük adacıklar Mākaro, Matiu ve Mokopuna aslında taniwha* şeklindeki Miramar Yarımadası'na paralel batık bir sırtın, su yüzündeki çıkıntıları.

Oriental Koyu'nun yanında, liman daha yeni dinmiş bir fırtınanın geride bıraktığı enkazı -dalgaların kıyıya sürüklediği odun parçaları, deniz yosunu çiçekleri, plastik süt şişesi kapakları, birkaç tane denizanası- barındırıyor. Kıyıdan açıldıkça daha berrak, ergimiş lav mavisi bir katman karşılıyor beni. Yaz ortasında ve ocak ayındayız, bir senedir yaşadığım ve üniversitede

* Māori mitolojisinde taniwha, nehirlerde, karanlık mağaralarda veya denizde, özellikle tehlikeli akıntıların veya aldatıcı kırıcıların olduğu yerlerde derin havuzlarda yaşayan büyük doğaüstü varlıklardır. (ç.n.)

Mandarince öğrendiğim Şanghay'dan eve daha yeni döndüm. Arkadaşım Kerry'yle dalgalı denize dalıyoruz. Şu anda ikimiz de tam olarak evimizin neresi olduğundan emin değilsek de sualtındayken bu soru anlamsızmış gibi geliyor. Bir anda ortaya çıkıveren siyah bir karaltı bana doğru yaklaşıyor; bense Kerry'ye doğru uzanırken savruluyorum, neden sonra hayal meyal kanatları görüyorum. Dalmak üzere olan, gözleri açık, kanatlarını germiş, derinlere doğru süzülen bir karabatak bu. Kawau pū, Yeni Zelanda yerlisi bir karabatak. Kawau pū'lar Wellington kıyı şeridi boyunca tüm kayalık kumsallarda tüneyip rüzgâr ve güneşte kurusun diye kanatlarını açık tutarlar. Üzerimizde yeni bir dalga daha yükselmeye başlıyor ve biz de ona doğru dönerek kollarımızı açıyoruz.

~

Ev bir mekân değil de daha çok kaybedilmiş ya da geride bırakılmış şeylerden oluşan bir koleksiyondur: Kurutulmuş bir mavi teber kabuğu, içi boşalmış ağustos böcekleri (hâlâ ağaçlara tutunan minik hayaletler), Po Po'nun tabağındaki bıldırcın yumurtası kabukları, çimenlerdeki kiraz çekirdekleri, çaydanlığın dibindeki bir kasımpatı tomurcuğu. Bazıları da elle tutulmaz: Tuzun ve güneş kreminin kokusu, kayaların üzerindeki nane yeşili, tomurcuk biçimli likenler, dalgaların kıyıya sürüklediği çalı çırpı vadilerinin yukarısındaki rüzgârdan belleri bükülmüş pōhutukawa* ağaçları.

~

Hanımlar Göleti, Hampstead Heath'ın köşesindeki bir çayırda saklı. Nisan ayındaki sıcak dalgası esnasında bir gün yalnız

* Yeni Zelanda Noel ağacı olarak da bilinen, daha çok sahil kesimlerinde yetişen, parlak kırmızı çiçekli bir ağaç türü. (ç.n.)

başıma gidiyorum. İçime yeşil mayomu giyip mor sırt çantama bir havlu, su, iki şeftali ve bir Kit Kat koyuyorum. Mayom yeşil elma aromalı şekerlerin renginde, kumaşıysa parlak, handiyse metalik; giydiğimde kendimi deniz kızı gibi hissediyorum. Küçükken deniz kızı hikâyelerine bayılırdım; Disney'in deniz kızı karakterleri, Yunan mitolojisindeki sirenler. Sara'yla havuzda deniz kızıymış gibi yaptığımız zamanlarda kendi kuyruğumun ışıl ışıl yeşil ve mor pullarla kaplı olduğunu hayal ederdim hep.

Üzerindeki tabelada 'Erkekler geçemez' yazan bir kapıdan geçiyorum. Eşyalarımı bıraktığım tahta bankın üzerine 'GECELER DE BİZİM SOKAKLAR DA'* sözünün kazındığını görerek buranın pek çok kadının hayatında neredeyse kutsal bir yere sahip olduğunu hissetmeye başlıyorum. Güneşin aydınlattığı gölet, sazlık ve söğütlerle çevrili ve üzerinde mavi minik yusufçuklar uçuşuyor. Köşedeki platformdan eğilip kendimi bir anda sulara bırakıyorum. Soğuk, ciğerlerimdeki tüm havayı çekip alıyor. Kendimi toparlamaya çalışarak dudaklarımı büzüp derin derin nefes alıyorum.

Hampstead Heath, vahşi doğanın ehlileştirilmiş bir parçası ve benim yeni evim. Yaşlı meşelerin altında kırmızı damarlı yapraklar ve kızılağaçlardan düşen minik kozalaklar toplayarak büyülenmiş gibi yürüyorum. Etrafımdakileri doğru şekilde tasvir edebilmek için gerçek hayatta asla görmediğim fakat çocukluğumdan beri okuduğum hikâyelerin resimlerinde gösterilen ağaçların isimlerini öğreniyorum. Kızılağaç, fındık, porsuk, dişbudak... Bu kelimeler şimdi kulağıma masal gibi geliyor. Heath'de yaygın

* Reclaim the Night 1977'de başlayan ve 2004'ten sonra her yıl düzenlenen bir yürüyüşle kadınlara karşı erkek şiddetini, tecavüzü ve baskıyı protesto eden bir akım. (ç.n.)

olarak bulunan kuşların isimlerini araştırıyorum: İskete, sakarmeke, kerkenez, kızıl ardıç kuşu. Bildiğim, alışkın olduğum tūī, pukeko, kākā, ruru, takahē gibi kuş isimleriyle kıyaslayınca bu isimler kulağıma sanki İngiliz tekerlemelerindeki uyduruk kelimeler gibi ilginç, yabancı geliyor.

Gölet sanki kat kat yarı saydam incilerden ve mavi-yeşil bulutlardan ibaret. Tam dışarıdan nasıl göründüğümün -kaybolmakta, derinlikler tarafından yarı yutulmakta- farkına vardığım sırada bir tepeli kara ördek sürüsü etrafımda süzülüyor. Burada dayanıp kendimi iteceğim bir şey yok. Ayaklarım dibe değmiyor, suyun altında vücudumdan birkaç santim aşağıda dahi ne olduğunu göremiyorum. Bedenimin nerede bittiğinden, karanlık suyun nerede başladığından emin değilim. Emin olduğum tek şey vücudum. Nefesimi tutarak güneşin yüzeye değdiği yere kadar yüzüyorum.

Biraz daha büyüdüğümde yarı insan yarı balık kadınların olduğu efsaneler bulmak için klasik Batı mitolojisinin dışındakileri de araştırdım. Malezya ve Endonezya'da dugonglar* -her ikisi de *Sirenia* takımından olan ve manatilere benzeyen bir çeşit memeli hayvan- geleneksel efsanelerde yarı insan yarı balık yaratıklarla bağlantılıdır. Eski Çin metinlerinde yumuşakçaların kayalara tutunmasını sağlayan ince liflerden ipek dokuyan deniz insanlarının da dahil olduğu pek çok türde deniz kızından bahsedilir. Japon kültüründe ningyo (人魚) adı verilen insan başlı bir balık yaratık vardır. Belki de efsanevi 'deniz kızı' fikrini, gerçek dünya ile özdeşleştirmek gibi bir hevesimiz var. Ama adı verilen deniz kadınları (海女) Japonya'da özel giysiler ve ekipmanları

* Deniz ineği ailesinden gelen bir tür. (ç.n.)

olmaksızın serbest dalış yapan nesillerin soyundan geliyor. Bir zamanlar derileri dışında kendilerini soğuk sulardan koruyacak bir şey olmaksızın inci aramak için dalarlarmış; şimdi ise onları kötülüklerden koruduğunu düşündükleri beyaz kapüşonlu giysilerini giyerek kabuklu deniz hayvanlarını toplamak için dalıyorlar. Güney Kore'nin Jeju Adası'nda, Haenyeo kadınları da serbest dalış yaparak hayatlarını kazanıyorlar. Haklarında yazılan makaleler, onları unutulmuş bir geçmişin temsilcileri olarak niteliyor: 'Japonya'nın Son Deniz Kızları', 'Haenyeo: Jeju Adası'nın Geçkin Deniz Kızları', 'Deniz Kızları Adası'nın İçinden.'

Māori efsanesi, Resifin Pania'sına göre Pania, gün boyu deniz canlıları ile yüzen ve geceleri karada dinlenen genç bir bakiredir. Bir gün Karitoki adında onun neden her gün denize dönmek zorunda olduğunu anlayamayan genç bir erkeğe âşık olur. Karitoki kendisine Pania'nın insanlar tarafından pişirilmiş bir yemek yemesi halinde denize geri dönemeyeceğini söyleyen bir kaumatua'ya* danışır. Böylece Karitoki onu uyuduğu esnada ağzına bir parça yiyecek koyarak tuzağa düşürür. Fakat Pania tam zamanında uyanır ve bir daha karaya dönmemek üzere kaçıp denize döner.

~

Annemden Po Po'nun öldüğünü haber veren bir telefon aldığımda bir su kütlesinin yanındaydım. Geceleyin zatürre kapmış ve küçük ciğerleri iflah olmamış. Thames Nehri, şehirden küçük parçaları denize taşıyarak altımdan akıp gitti. Akıntıya baktım ve onun akış ritmini kullanarak nefesimi yavaşlattım.

* Bir Māori topluluğunda saygı duyulan bir kabile büyüğü. (ç.n.)

Po Po'yu çok da iyi tanımıyordum; anne tarafımın konuştuğu dil olan Hakkayı bilmiyordum, o ise çok az İngilizce konuşabiliyordu. Ortak dilimiz yiyeceklerdi. Havuzdan döndüğümüz zamanlarda bize soslu kızarmış tavuk, köri ve hindistancevizi sütlü patlıcan tabaklarıyla kâğıda sarılı kızarmış muz getirir, gözleri ışıldayarak masanın başında bizi seyrederdi. Birkaç yıl önce ona ilk şiir kitabımın bir kopyasını vermiştim. Gülümseyip başlığı harflerin tadına vararak yavaşça mırıldanmış, sesi, bildiği fakat yüksek sesle pek söylemediği bu İngilizce kelimeleri telaffuz ederken zorlanmıştı. "Drift*" demişti, "Drift de nedir?"

214 radikalden** seksen beşincisi olan su radikali 氵, yazılı Çincede en yaygın olarak kullanılanlardan birisidir. Bir kaligrafi fırçasının (氵) üç hamlesi ile pek çoğu su ile alakalı olan *–kar, ırmak, göz yaşı, yüzmek, yıkamak, süzülmek, ıslatmak–* binlerce karakterin bir kısmını oluşturur. Ayrıca doğrudan alakalı olmadığı başka karakterler de vardır ki bunlar genellikle fiillerdir; *yaşamak, var olmak, yoğunlaşmak, karıştırmak, zorlamak.* Mandarince Sözlük uygulamamda gezinirken sadece kendi başına bir dil oluşturabilecek kadar çok su radikalli kelimeyle karşılaşıyorum. Artık hayal edebilmeye başladım. Bu her zaman benliğimde taşımış olduğum miras alınmış bir dil. Geçmiş ve şimdiki zaman arasında yahut tekil ve çoğul arasında bir fark yok. Sonuç olarak yuva dediğim tüm mekânları, tüm anılarımı ve tüm isimlerimi kapsayabiliyor.

Po Po'nun ismi, yani asıl adı İngiliz kökenliydi: Mary. Ona seslenirken kullandığım isim Po Po ise anneanne anlamına gelen

---

* Akıntı anlamına gelen İngilizce bir sözcük. (ç.n.)

** Bir Çince radikal veya indeksleme bileşeni, bir Çince karakterin altında geleneksel olarak Çince bir sözlükte listelendiği bir Çince karakterin grafik bileşenidir. (ç.n.)

wàipó'nun 外婆 günlük konuşma dilinde kullanılan haliydi. İki karakterin tekrarından oluşuyor: 婆 婆 Dikkatle bakılınca: Bir kadın 女 ve bir dalga 波 görebilirsiniz. Tepede sol üst köşede bir su radikali, kenarında küçük bir su kütlesi var, tam olarak anlayamadığım bir durum bu. İsmini yazdığım zaman bir dalganın altındaki bir kadını, dalgalar arasında bir kadını çizmiş olduğumu görüyorum.

Güvenli Bölge

Çakıllı bir sahildeyim. Deniz bir yağmur bulutunun en koyu kısmı gibi yanardöner bir grilikte. Öyle durağan ve sakin ki sanki elimle yüzeyine dokunsam cama dokunur gibi hissedeceğim. Gökyüzü kararıyor, bulutlar uzaklardaki bir şeye doğru yöneliyorlar. Gel-gitin etkisiyle sular ayak bileklerimden çekilmeye, adaya doğru boylu boyunca uzaklaşmaya başlıyor. Ufukta denizden yükselen koyu bir dalgayı seçebiliyorum. Şekillenmeye başlıyor: Gökyüzüne değecekmiş gibi yüksek, kapkara sudan bir sütun bana doğru yaklaşıyor ve ben donakalıyorum.

Tekrar tekrar gördüğüm bu rüyayı ilk ne zaman gördüğümü hatırlamıyorum; bütün bildiğim, neredeyse tüm yetişkinliğim boyunca benimle olduğu. Bu rüyalar, Wellington'dan ayrıldığımdan beri iyice sıklaştı. Şimdilerde her zamankinden daha sık görüyorum bu rüyayı. Ufak tefek değişiklikler oluyor. Bazen bulutlar ufukta kaynağını tam olarak çıkaramadığım uzak bir ateşin ışıltısıyla kara ve kızıl. Bazen bir adadayım, bazen de deniz boşalıp minik yengeçlerle ve küçük balinalarla dolu bir kumsalı ortaya seriyor. Bense her seferinde öylece donup kalıyorum. Ter içinde, dişlerimi sıkmaktan çenem sızlarken uyanıyorum.

Aotearoa Yeni Zelanda, hareket eden iki tektonik plakanın üzerinde bulunur. Ülkenin dağlık omurgası boyunca aktif yanardağlar yer alır ve pek çok uzun fay hattı her iki adayı boylu boyunca keser. Wellington şehri, hassas bir aktif faylar ağının tam üzerinde yer alır. Ohariu ve Wairarapa Fayları paralel ilerlerken, Wellington Fayı, limanın batı eğrisini izleyerek şehre giriş çıkışı sağlayan otoyol ile kesişir. Bunlar Güney Adası'nın doğu kısmında çizgiler oluşturan bir dizi daha küçük fakat aynı seviyede aktif fay zincirlerine ayrılır. Fay hattı haritası, sanki adalar karmaşık bağlantılı dallara ayrılan sinirlerden oluşuyormuşçasına, insan sinir sisteminin bir parçasına benzer.

Wellington'u vuran son büyük deprem, Avrupa sömürgeciliğinin başlamasının üzerinden daha yirmi yıl bile geçmemişken, 1855'te meydana gelmiş. 8,1-8,2 ölçeğindeki deprem o kadar güçlüydü ki bir tsunami yarattı ve deniz tabanının bir kısmını yükselterek kıyı şeridinin bugünkü halini almasına neden oldu.

Hayatım boyunca insanlar hep 'büyük depremin' vaktinin çoktan gelip çattığını söyleyip durdular. Çocukluğumda tehlike hep muğlak, uzak gibi gelirdi. Sık sık yaşanan sarsıntıların farkına ancak onlu yaşlarımda varabildim. Thorndon'daki evimizin mutfak masasında otururken altımdaki halının kaydığını hissettiğimi hatırlıyorum. Nasıl ki sandalyenizi arka ayakları üzerinde kaykılttığınızda bir an yanlış hesap yaparak dengenizi kaybedince yeniden dört ayak üzerine dönebilmek için çabalarsınız, işte bu sarsıntı da benim midemi aynı böyle altüst etti. Üzerimde okul formam vardı. Hatırlıyorum çünkü o öğleden sonra sarı sıcak mutfak ışıkları yün hırkamı ve pileli eteğimi olduğundan daha

canlı, derin deniz mavisine daha yakın gösteriyordu. Annemi bulmak için aceleyle üst kata koştuğumu anımsıyorum.
Okulda, çalan zil susuncaya kadar sıralarımızın soğuk metal ayaklarına sıkı sıkı sarılarak deprem tatbikatı yapardık. Şimdilerde nerdeyse her ay gazeteler, *Wellingtonlular hâlâ 'büyük depreme' hazır değiller* (14 Kasım, 2017) veya *Büyük deprem Wellington bölgesini 'yedi adaya' bölebilir* (24 Mart, 2017) gibi başlıklar yayımlıyor. Bu tür makaleler çıktığında, içimde o tanıdık endişenin titreşimini duyuyorum. Kafamda kıyının bir düzine küçük adacığa bölünüp denizde sürüklendiğini kuruyorum. Aslında bu başlıkların onlara tıklamam için birer aldatmaca olduğunun da yerin hareketlerinin benim denetim alanımın çok ötesinde olduğunun da farkındayım.

~

Hediyeleşme Günüydü* ve ben on bir yaşındaydım. Odadaki diğer her şey hareketsiz dururken bir tek televizyondaki resimler akıp gidiyordu. Arkamda bir yerlerde anne babam gözleri, bir toprak yığınının ekrandan geçiyormuş gibi göründüğü haberlere dikili donakalmıştı. Pazen pijamalarımdan soğukluğunu ve sertliğini hissedebildiğim cilalı ahşap zeminde oturuyordum. Fakat hareket eden şey kara değil okyanustu. Bir dalga. Haber spikeri, her ne kadar ekranda seyrettiğimiz şey, bir dalgadan çok okulda ellerimizle şekil verdiğimiz ıslak kilin renginde koyu bir çamura benzese de *dalga* diye tekrar edip duruyordu. Sanki dünya çöküyor ve çöken parçalar diğer her şeyi yutuyordu. Ekranda

* Boxing Day, 26 Aralık günü Noel'in ardından kutlanan bir bayram. Aslında yoksullara hediye vermek için ortaya çıkmasına rağmen günümüzde, indirimlerin olduğu bir alışveriş tatili olarak biliniyor. (ç.n.)

görülenler sanki aynı anda hem çok uzak hem de yakın bir yerde oluyordu. Arka plandaki koca dalganın önüne katıp götüremediği hindistancevizi ağaçları, Po Po ve Gong Gong'un Borneo'daki arka bahçesindekinin aynıydı. Palmiyeler rüzgârda dönerek ekranda bulanıklaşıyordu. Dizkapaklarımı göğsüme çektim. Tsunaminin vurduğu Endonezya kıyıları, onların yaşadığı yerin çok da uzağında değildi. Sarkan bir ağaca tutunmuş çocukların ve çatılara yığılmış ailelerin bir fotoğrafı vardı. Onlara ne olacaktı? Birisi fotoğraf çekebiliyorsa bu onların kurtarılabileceği anlamına mı geliyordu?

Çamur tam ekrandan içeri taşıp bizi de yutacakmış gibi göründüğü anda, ekranda ciddi suratlı bir bilim insanı belirdi ve daha sonra o da yerini farklı renk katmanlarının birbiriyle çarpıştığı, kırmızı, yeşil ve mavi hareketli bir diyagrama bıraktı. Diyagramdaki katmanların dünyanın tektonik levhalarını temsil ettiği ve dalgalanan mavi çizgilerin hareket halindeki deniz olduğu belirtiliyordu. Kırmızı oklar denizin bir sonraki adımını göstermek için ekranda uçuşuyordu. Şimdiye kadar tarihte kaydedilen en uzun depremlerden biri olan bu on dakikalık sarsıntı Burma ve Hindistan plakalarının çarpışmasıyla meydana gelmişti. Yurtdışındaki ailem ve arkadaşlarım ile aramızda kaç fay hattı olduğunu ve bunların, uyarmadan ansızın kopabileceklerini düşündüm.

Oradan, oturma odamızın içinden, güneydeki bir fırtınada denizin çarpışını duyabiliyorduk. Kumulların hemen üzerindeydi.

~

Geçenlerde Londra'daki bir eğitim kitapları yayınevinde çalışan arkadaşım Jess benden bir rüya istedi. İş arkadaşlarıyla yeni bir

projede kullanmak üzere rüya topladıklarını anlattı. Noel zamanı kitapçılarda ve hediyelik eşya dükkanlarında satılmak üzere rüyaları deşifre edebilmek için bir dizi resimli kart geliştiriyorlardı. Herhangi bir rüya olabilirdi.

Ona şöyle bir e-posta yazdım:

> Wellington Limanı'nda kendini kıyıya vuran balinalarla ilgili aynı rüyaları görüp duruyorum. Yeni Zelanda'dan ayrıldıktan sonra bu rüyalar daha canlı hale geldi ve onları daha sık görür oldum. Kendini kumsala vuranlar genellikle orkalar, bazen de kambur balinalar. Rüyam, balinaların kıyıda bulunduğum yere doğru yüzmeleriyle başlıyor ve daha sonra tekrar denize açılamıyorlar.

Ne zaman körfezle ilgili bir rüya görsem balinalar da oluyor. Onları her zaman net bir şekilde göremiyorum fakat su yüzeyinin hemen altındaki karanlık siluetlerini seçebiliyorum. Bir rüyada, alışılmadık bir şekilde rüzgârsız bir günde trenle Wellington Fayı'nın altından geçtiği limanın doğu kısmından şehre doğru seyahat ediyorum. Kocaman bir kambur balina trene ayak uydurarak yanım sıra yüzüyor. Başka bir rüyada, deniz bahçemizi sular altında bırakıyor ve bir orka sürüsü, denize bakan koca kırmızı bir aloenin yanı sıra kapıdan yüzerek geçiyor. Fakat su geri dönüp açılamayacakları kadar sığ. Çırpınmaya başladıklarını görüyorum. Bir diğerinde ise bir orkanın sadece bir kısmı suyla dolu, dar, mavi bir su tankında tutulduğu köhne bir şehir hayvanat bahçesindeyim. Rüya esnasında değil de uyanınca panikliyorum. 1855 yılındaki Wairarapa depreminde fay kırılması her ne kadar suyun altında değil karada meydana gelmiş olsa da Wellington

Limanı'nda çok güçlü bir tsunamiye neden oldu. Wairarapa Fayı'nın kuzeybatı kesimindeki tüm arazi, Wellington Limanı'nı yan yatırıp Cook Boğazı'ndaki deniz tabanını yükselterek aniden yukarı itildi. Şehrin hemen kuzeyindeki Remutaka Sıradağları 6 metre daha yükseldi. 2008'de Ulusal Su ve Atmosfer Araştırma Enstitüsü tarafından oluşturulan 1855 tsunamisinin bulanık simülasyon videosunda limanın bölümleri, Microsoft'un ilk ekran koruyucuları gibi pikselli renklerde yanıp sönüyor. İngiliz aksanlı bir bilim insanı, yatıştırıcı tekdüze bir sesle karanın ve denizin hareketlerini anlatıyor. Renkler, 2004'ün Hediyeleşme Günü'nde haberlerde gördüklerimin tıpkısı. Dijital mavi deniz, gelgit Cook Boğazı'ndan çekilip ardından hızla geri dolarken, canlı bir akuamarine dönüşüyor. Lyall Körfezi, Evans Körfezi'nin ovaları ve Miramar Yarımadası sarıya, turuncuya ardından da kırmızıya dönüyor, parlak renk dalgalarıyla sular altında kalıyor.

Bu günlerde Wellington'ın deniz kenarındaki sokaklarında, tahliye bölgesinin bittiğini ve güvenli bölgenin başladığını belirten uçuk mavi çizgiler var.

~

'Malum büyük deprem' gelirse, hangi yöne koşmamız gerektiğini biliyordum. Kōwhai Caddesi'nin arkasındaki tepeye çıkan patika kayalık ve sarptır. On altı yaşındaydık, yaz tatili başlamak üzereydi. Libby'yle her hafta sonu o patikada yürürdük. Patika tepeye doğru çıkıyordu, her bir viraj kuş pislikleri ve kurumuş yosunlarla bezeli ahşap bir bankla belirlenmişti. Nabzımız kulaklarımızda güm güm ve sonra yavaşlayıp taa aşağılardaki gelgitin ritmine ayak uydurarak atarken, soluklanmak için bu banklarda

otururduk. Yukarıdan evlerimizin çakıl taşlı kumsalda oyuncak boyutunda ve mükemmel göründüğü körfeze bakardık. Güneşte parlayan metalik siyah pencerelerinde kimseyi seçemeyeceğimiz kadar küçük görünürdü evlerimiz.

Yerini kuru ot, okaliptüs ve taze ıslak yeşillikler alırken tuz kokusu azalırdı. Patikada wheki'lerin, kaba ağaç eğreltiotlarının daha da büyüdüğü, üzerimizde fırfırlı bir gölgelik oluşturduğu çalılıkların derinliklerine dalardık. Artık gölgedeydik. Patika boyunca omuzlarımıza değecek kadar uzun, dikenleri arasında sımsıkı örülmüş hayalet beyazı örümcek ağlarının olduğu karaçalılar diziliydi. Küçükken nefesimizi tutup birbirimize bir dalın ucuyla beyaz ağları dürtmek için meydan okur, sonra da bağrışırdık.

Bir defasında, Libby patikaya kendi başına tırmanmıştı, daha sonra bana alacakaranlıkta bir ağaç dalına tünemiş bir yavru ruru* gördüğünü söyledi. Annesi yakınlarda, karanlık ağaçların arasında saklanmış olmalıydı. Her ne kadar tüm Wellington'da gece boyunca yumuşak ötüşlerini -isimleri çıkardıkları bu sesten gelir- duyabilseniz de ben bir tane bile görmemiştim. Ertesi gün Libby bana tarif etmişti. Küçük baykuşun kızılımsı kahverengi göğüs tüyleri ve sarı gözleri varmış. Onu izlerken hiç ses çıkarmamışsa da o eve dönerken ardından iki perdeli ötüşünü duymuş. *Işık mordu,* demişti.

Tepenin en üstünde eğreltiotları inceliyor ve sıcak güneş yüzümüzü yakıyordu. Tepenin tamamı çiçeğe durmuş sarı karaçalılarla ile kaplıydı ve biz altın bir denizde duruyorduk. Güneş

* Tazmanya benekli baykuşu olarak da bilinir. Yeni Zelanda ve Tazmanya'ya özgü küçük kahverengi bir baykuş türüdür. (ç.n.)

çoktan Libby'nin beyaz omuzlarını pembeleştirmişti, bu yüzden yeniden güneş kremi sürmek için sarı yamaçta bir banka oturduk. Yerkürenin hafif kıvrımı buradan görülebiliyordu, belki de ben öyle olduğunu hayal ediyordum. Soğuk kremi cildine sürdüm. Güney Adası'nın dalgalardan daha derin bir mavilikteki gölgede yükselen ve bir serap gibi parlayan karlı dağlarının bulanık ana hatlarını görebiliyordum. Fakat sonra, durduramadığım beynim tüm minyatür evlerin, bahçelerin ve garaj önlerine park edilmiş arabaların üzerine kapanan denizin görüntülerini canlandırdı.

Her hafta sonu Libby'yle çikolata parçacıklı waffle yapmak ve DVD'de *Grey's Anatomy* ve *Friends*'in eski bölümlerini izlemek için birbirimizin evleri arasında mekik dokurduk. Bizim evin mutfağındaydık; hava alışılmadık derecede karanlıktı ve sadece kiler lambasının yumuşak ışığı ile aydınlanıyordu. Zemin altımda sarsıldığında tabakları bulaşık makinesine diziyordum. Duvarlar da aynı şekilde sallandı ancak sarsıntıyı ayaklarıma değen döşeme tahtalarında ve hareket ederken iki elimle birden tutunduğum soğuk tezgâhta hissettim. Ev tek, senfonik bir gıcırtıyla sarsıldı; sanki mutfağın tüm parçaları bir dizi gıcırdayan menteşeyle birbirine bağlanmıştı ve Libby'yle ben de nefeslerimizi tutmuş, ortasında duruyorduk.

Kapıya tutunurken bedenim korkuyla tepki vermiş olsa da sarsıntı sırasında değil, ardından gelen sessizlikte paniğe kapılmaya başladım. Geleceğinden emin olduğum artçı depremleri beklerken köpeğimiz Toby'yi çağırdım. Merdivenlerde babamın gümbürdeyen ayak seslerini duydum, güncel haberler için çoktan el radyosunu açmıştı. "Herhangi bir uyarı gelirse diye dinleyeceğim" dedi normal bir ses tonuyla fakat endişeli olduğunu hissedebiliyordum. Muhtemelen endişelenmeye gerek yoktu fakat biz

büyük depremlerin uzaktan küçük hissedilebileceğini ve dalgaların da büyük mesafeler katedebileceğini biliyorduk.

Kendimizi toplayınca, bir de en az on dakika boyunca herhangi bir sarsıntı olmayınca Libby'yi kapıya kadar geçirdim ve Toby'nin henüz olup bitenden hiç etkilenmemiş gibi uykulu bir şekilde kapının yanındaki battaniyesine yerleşirken çıkardığı sesleri duydum. Bir ruru bu durgunluk içinde yumuşak ötüşüne devam etti. Bense yatmaya gittim ve uyumaya çalıştım.

~

Kyo Maclear, "*Birds Art Life*" *(Kuşların Sanat Hayatı)* adlı anı kitabında, daha önce hiç karşılaşmadığım ve yaşadığım kaygıyı gayet uygun bir şekilde tanımlayan 'beklentisel hüzün' denen şeyle ilgili deneyimini şöyle anlatıyor:

> Şaşkınlıkla öğrendim ki beklentisel hüzün daha farklı bir görüntü, daha uyanık bir duruş talep ediyor. Benim işim oturarak veya ayakta, durmaksızın bütün yönleri kontrol etmekti [...] Gözetleme kulesindeydim, ufku her yönden kötü bir şeyler bulmak için tarardım.

Evlerin rüzgârda sallanıp gıcırdadığı, sık sık sarsılan bir şehirde büyürken, depremlere karşı bir tür anlık fiziksel tolerans geliştirdim. Olay anında korku hissediyorum fakat bu tamamıyla fiziksel; titreyen bacaklarımda ve ellerimde ve de göğsümde yoğunlaşıyor. Derin panik duygusu ancak sonraki sessiz anlarda, sarsıntının yankısında başlıyor. Her zaman şu anda olandan çok, ileride olacaklardan korkarım.

Denize yakın bir yerde yaşadığım için bedenim, bir şekilde sürekli depremlerden ve tsunamilerden korkamayacağımı, aksi halde yaşamaya devam edemeyeceğimi kabullendi. Evimiz tsunami risk bölgesinin içinde ve haritada da sahilin parlak kırmızı ile işaretlenmiş kısmında fakat evdeyken kendimi bir sıcaklık ve güvenlik ağıyla çevrili hissediyorum. İçeriden denizi görebiliyorum. Duvarlarda rüzgârın gıcırtısını ve uğultusunu duyabiliyorum. Gerekirse köpeği alıp kaçabileceğim bilgisiyle güvendeyim. Ancak evden ayrıldıktan sonra, Wellington'ın üzerinde tepelerde bir daireye taşındığımda veya daha sonra Şanhgay'a oradan da Londra'ya taşındığımda, beklentisel hüznüm gerçek, neredeyse sabit bir hal aldı. Jeolojik olarak istikrarsız bir yerde yaşarken doğal afetlerden korkmak kısmen normal olarak nitelendirilebilir. Fakat bu olayları aslında orada yaşamazken her gün saplantılı bir şekilde hayal etmek; kendiniz için değil de uzaktaki sevdikleriniz için korkmak normal değildir.

~

Annem bana arkasına kendi el yazısı ile '1998 yazı, Toronto' karalanmış eski bir fotoğraf verdi. Fotoğrafta beş-altı yaşlarında olmalıyım. Yabancı biri veya o seyahatte birlikte kaldığımız Peter Amcam ya da Tina Yengem tarafından çekilmiş olabilir. İyi bir iş çıkaramamışlar, annem ve babam iki yanımda duruyorlar fakat kameraya bakmıyorlar, yani açısı biraz garip. Ontario Marineland'de, Niagara Şelaleleri'ndeyiz ve fotoğrafta eski aşırı doygun filmlerin o puslu rüyamsı derin renkleri var. Koyu yeşil ağaçlar, benim ışıltılı pembe plastik sandaletlerim gibi çerçeveden dışarı taşıyor. Elimde yeni şişme orka oyuncağımı tutuyorum ve babamın sırt çantasından da yeni orka peri değneğim fırlıyor. Bu fotoğraf çekildikten dakikalar sonra Marineland'in orka maskotu

Jellybean'le karşılaştığımı hatırlıyorum. Dostluk Koyu'nun girişinde onunla fotoğraf çektirebiliyordunuz. Yumuşak yüzgecini size dolar ve başparmakları olmadığı için beyhude bir hareketle kameraya thumbs up* yapmaya çalışırdı. Helezonlar çizerek yüzen, gülümseyen yunuslarla dekore edilmiş ışıltılı bir kemerin altında dururdu.

Meydanda balinaları görünce çok heyecanlanmış, kayıp betonda dizkapağımı yaralamıştım. Bir park görevlisi bana orka desenli bir yara bandı hediye etmişti. İki balina aynı anda havuzdan fırlayarak eğitmenlerinin üzerinde mükemmel bir kemer oluşturmuştu. Uçuyor gibilerdi.

Orka takıntım hakkında yazmaya Wellington'da, üniversitenin son senesinde, yazma derslerinde başladım. Sınıf arkadaşlarım, teslim ettiğim ve bir anda kasvetli bir hal alan yazılarımı nazikçe eleştirdiler. O sene yayımlanan *Blackfish (Kara Balık)* adındaki belgeseli izledikten sonra, Kuzey Amerika ve Avrupa'da esaret altındaki çok fazla sayıda orkanın son zamanlardaki ölümlerini araştırırken derin bir internet çukuruna düştüm.

Orkaların esaret altındayken, doğal yaşam sürelerinin sadece küçük bir kısmı kadar hayatta kalabildiği yaygın olarak bilinen bir gerçek. Doğal ortamında yaşayan orkaların insanlara karşı herhangi bir saldırganlık göstermediği bilinirken, tutsak orkaların eğitmenlerine saldırdığı, kaydedilmiş birçok olay var. 1960 ve 70'lerde çoğunlukla Alaska, İngiliz Kolombiya'sı ve İzlanda sularında, değerli yavru balinaları, annelerinden ayırabilmek için

* Genellikle başparmak yukarı işareti olarak tanımlanan onay ve beğeni ifade eden bir el hareketi. (ç.n.)

acımasız yöntemler kullanılarak yabani orkalar yakalandı. Balinaların yakalanması yasadışı hale geldiğinde, ABD'de ileri seviye üreme programları geliştirildi. SeaWorld, 2016 yılında üreme programını kademeli olarak kaldırmaya başladı ve şu anda Kanada dahil pek çok ülkede yunus ve balina gösterileri yasadışı, yine de dünya çapında esaret altında tutulan balinaların sayıları aşırı derecede değişken. Balina ve Yunus Koruma Kurumu, 2019 yılında dünya çapında en az altmış balinanın tutsaklığının hâlâ devam ettiğini bildirdi. Verilerine göre, ABD'deki deniz parklarında yirmi bir ve Çin'deki parklarda ise hâlâ on altı esir orka var.

Sanki dünyanın bu derinlemesine araştırılmış gerçekler için ikna edilmeye hâlâ ihtiyacı varmış gibi balinalar hakkında yazıyordum fakat aslında beni gerçekte rahatsız eden şey kendi suç ortaklığım ve bilinçsizliğimdi. Mesela çocukken Marineland'deki maskotlara son derece düşkündüm. Pelüş orka oyuncaklarım, orka banyo oyuncaklarım ve özel bir Lisa Frank orka çıkartma setim vardı. Muhtemelen üzerimde en etkili olanı Disney Channel'da 90'ların ortasında yayımlanan Ariel'in Spot adındaki sevimli bebek bir orkayla arkadaş olduğu *Küçük Deniz Kızı* adlı uyarlama dizisiydi. Ebeveynim, pek çok diğer anne baba gibi, çocuklarını bu devasa memeli hayvanlar pop müziğin ritmine uyarak sıçradığı gösterilere götürdükleri ve hafiften duygusal bir belgeselin çekilmesine kadar bu gösterilerin geçen on yılın büyük bölümünde sorunsuz bir şekilde devam edebildiği için kendimi suçlu hissettim. Bu belli belirsiz kaygı ve suçluluk duygusundan yazarak kurtulmaya çalışıyordum. Fakat bu hiç kimseye, bana bile faydası olmayan türden bir suçluluk duygusuydu. Aynı zamanda sık sık gördüğüm; duran cam tanklar, sığ sular ve mavi duvarlarla dolu rüyalarımdan bir çıkış yolu bulabilmek için de yazıyordum.

Amerikalı şair Rena Priest 1970'te deniz hayatı eğlence endüstrisinin zirvesindeyken altı yavrusu ile Washington eyaleti kıyılarında yakalanan ünlü orka Tokitae hakkında yazmıştı. Balinalar şu anda soyları tükenmekle karşı karşıya olan güneyli orka grubundan geliyordu. Miami Seaquarium'unda Tokitae'nin ismi, 'Lolita' olarak değiştirildi. On yıl boyunca, 1980'de ölen Hugo adlı başka bir orkayla yaşadı; o günden bu yana da aynı su tankının içinde yalnız başına yaşamaya devam etti. Şairin anadili olan Lummi dilinde 'katil balina' anlamına gelen sözcük, *deniz altındaki akrabalarımız* anlamına gelir. Priest'in, Tokitae'yi görebilmek için Seaquarium'a bilet alışını tasvir ettiği sahne rüyalarımdan birine benziyor: "Yakınıma doğru yüzdü, tam duvarın dibine kadar ve orada öylece kaldı, yüzeyde asılı halde [...] Onunla yalnızdım. Ona bir şarkı söyledim ve o da bana sesler çıkararak yanıt verdi."

Orkalar hakkında yazdığım yıl, iki adam Newtown'daki daireme girip sonradan sahte olduğu anlaşılan bir silahla beni tehdit ettikten sonra, hafif travma sonrası stres bozukluğu için tedavi gördüm. Zarar görmemiştim; sadece ev arkadaşımın dizüstü bilgisayarı çalınmıştı. Şimdi düşününce, belki de zihnim olayları sadece bölük pörçük, birbirinden alakasız sahneler halinde hatırlayabildiği için, yaşadıklarım ürkütücü olmaktan çok gerçeküstü geliyor. Kapıya yerleştirilmiş buzlucamdan görebildiğim gölgemsi figür, Ikea nevresimimin pembe girdaplı deseni. Soygunun hemen ardından aynı olayları içeren fakat kendimi kurban değil de bir yakınım bu olayları yaşarken olanlara çaresizce tanıklık eden biri olarak izlediğim rüyalar görmeye başladım. Rüyalar hep Wellington'ın çevresindeki halka açık ıssız alanlarda -botanik bahçelerinin tepesi, boş bir otobüs durağı, müzenin otoparkı- koyu turuncuya çalan bir kıyamet ışığı altında geçiyordu. Öğrenci sağlık

merkezindeki danışman, aynı düşüncelerin aklımda dönüp durmasını engellemek için bana temel bir bilişsel davranışçı terapi tekniği öğretti. Bir yandan sayarken parmak uçlarımın her birine başparmağımın ucuyla yavaşça, yumuşak bir ritimde dokunmamı söyledi. Her bir dokunuşla yarattığım ritme kendi nefes alıp verişimi uydurmayı öğrendim. *Bir, iki, üç, dört, beş.*

Soygundan birkaç hafta önce okuldan eve henüz gelmiştim, kömür grisi halı yüzüme doğru havalandığında çantam sırtımda, anahtarlarım hâlâ elimdeydi. İstemsizce hayvan ulumasına benzer bir ses çıkardım. Neler olup bittiğini bilmiyordum. Dengemi kaybettim ve oda etrafımda gidip gelirken suni koyun derisi halının üzerine kapaklandım. O esnada sallanan fakat daha devrilmemiş olan yemek masasının altına doğru sürünerek masanın bacaklarına tutundum. Korkmuş değil daha ziyade şaşırmış hissettiğim hatırlıyorum -zemin gerçekten yükseldi mi yoksa ben mi düştüm ya da ikisi birden mi oldu?- ta ki sarsıntı o zamana kadar yaşamadığımız ölçüde uzayana değin; işte o zaman, *beklenen deprem bu olmalı, diye düşündüm.* Hemen sırt çantamın ön gözündeki telefona sarıldım ve depremden çok korktuğunu bildiğim ev arkadaşıma, işyerinde olan anneme ve Cuba Caddesi'nde bir yerlerde öğle yemeğinde olan babama mesaj attım. Herkes, oranın deprem anında asla bulunmak istemeyeceğiniz bir yer olduğunu söylerdi. Sarsıntı daha kötüye giderse telefon hatları çökmeden önce onlara ulaşmam gerektiğinin farkındaydım. İlk yanıt yazan babam oldu: Masanın altındayız. Her şey yolunda.

Sarsıntı hafiflediğinde burnumu koluma sildim. Ağladığımın farkında değildim fakat zaten düşününce, ne zaman korksam ağlarım. Ardında hasar görmemiş şiir kitaplarından bir deniz

bırakarak devrilmiş kitaplığımın bulunduğu odama gittim. Babam trafiği aşıp beni almaya Newton'a gelmeyi başardı ve birlikte yavaş yavaş liman çevresinden eve ilerledik. Cuma akşamüzeriydi ve anlaşılmaya başladığı üzere 6,5 şiddetindeki depremde ciddi şekilde yaralanan olmamıştı. Wellington hevesle, ılımlı sivil savunma acil durumunu devreye soktu ki bu da bu aslında sadece ofis çalışanlarının hafta sonu için işten erken çıkması, insanların su ve konserve spagetti stoklamak için süpermarketlere akın etmesi anlamına geliyordu. Depremin merkezi olan Güney Adası'nın kuzeydoğu kesiminde toprak kaymaları meydana gelmişti fakat neyse ki eve dönüş yolumuz şimdilik açıktı. Arabanın amortisörleri artçı sarsıntıları soğuruyordu fakat camdan, altlarındaki asfalt hafifçe dalgalanırken sallanan sokak lambalarını gördüm.

Çoğu zaman güvenli bölgedeyim. Fakat düşüncelerim birbirine bağlı fay hatları gibi, en küçük kırılma bir diğerinde daha büyük bir sarsıntıya neden oluyor. Yayılmalarını engelleyemiyorum. Göğsümün üzerinde yoğun bir baskı hissediyorum ve nefes almakta zorlanıyorum.

Diğer pek çok insan gibi kaygımı tarif etmekte zorlanırım. Mandarincede kaygılanmak ya da kaygı duymak dānxīn 担心 anlamına geliyor. İki karakterden oluşan tümcedeki ilk kelime yüklenmek veya taşımak anlamındaki 担 dān'dır, aslında bu kelime hamalla taşımak anlamına gelir. Kendimi, sular dökülüp saçılırken bir sopanın iki ucunda su dolu birer kova taşımaya çalışıp beceremezken hayal ediyorum. İkinci karakter ise bir kalp: 心 xīn. Bana kaygımı buna benzer görsel terimlerle düşünmede yardımcı oluyor. Patlamaya hazır, en ufak dokunuşta taşan ve içinde çok fazla şey taşıyan bir kalp.

Annem kaygısını pratik eylemlere ve hazırlıklı olmaya yönlendirmede başarılı biridir. Evinde kullanılmayan bir küvet acil durumlar için koca koca arıtılmış su bidonları ile doludur. Yatak odalarında yatakların altında konserve yiyecekler ve krakerler vardır. Su şişeleri, piller ve ilkyardım setleriyle hazırlanmış bir çift *'al ve çık'* çantası, portmantonun yanında el değmeden bekler.

Bu durum bende hep eğlence, rahatlık ve paniğin karışımından oluşan duygular uyandırmıştır. Annem belirli aralıklarla evin orasına burasına fazladan piller ve konserve şeftaliler yerleştirirken zihnim aşırı çalışmaya başlar. Sahne değişken hızlarda tekrar tekrar gözümde canlanır. Kara dalgayı görürüm. Ağaçların eğilip kırıldığını, camların tuzla buz olduğunu ve çatı kiremitlerinin büküldüğünü görürüm.

2016'da Kermadec Adaları'nın altında meydana gelen bir deprem, Yeni Zelanda'nın GeoNet haritasında 'hayalet sarsıntı'ların ortaya çıkmasına neden oldu. Hayalet sarsıntılar sensörlerin derin ve güçlü bir depremin merkez üssünden yüzlerce kilometre öteye ulaşan sismik enerjiyi okuması ile ortaya çıkıyor. GeoNet sismoloğu John Ristau harika bir başlığı olan *Hayalet sarsıntılar: Depremlerin hayalet kırıntıları* makalesinde, otomatik sensörler tarafından 'Sarsıntının şiddeti yakınlarda olmuş depremler gibi algılanıyor' şeklinde bir açıklama yapıyor. Bu sanki bir çeviri hatası gibi fakat burada kullanılan dil tektoniğin dili. Büyük bir sarsıntı olunca bu muazzam bir sismik enerji üretir ve yüzlerce kilometre ötedeki sensörleri aldatarak bu şok dalgalarını, küçük hayali depremlermiş gibi okumasına sebep olur.

13 Kasım 2016'da Twitter akışımın en tepesinde '7,8 şiddetinde' kelimeleri belirip ardından da Yeni Zelanda'nın kıyı kesimleri

için tsunami tahliye uyarısı geldiğinde Şanghay'da üniversitedeki yurt odamdaydım. Ebeveynime WeChat mesajları gönderip gelgitin her şeyi karanlığa boğduğunu düşünerek, sayfayı yenileyip durdum. Annem ve babam köpeğimizi arabanın arkasına atıp huzursuz gecenin içinde radyoları açık halde Kōwhai Caddesi'nden yukarı doğru çıkmışlar. Pencerelerin tıkırdadığını duyabildiğimi ya da altı katlı binamdaki hafif sarsıntıları hissedebildiğimi düşünüp durdum. Hayalet depremler gibi hissettiğim şeyler aslında dizüstü bilgisayarımın ekranında görmekte olduğum, binlerce kilometre ötede gerçekleşen depremin hayali artçı sarsıntılarıydı.

Çok uzaklarda, güneyde, beklenmedik dört metre yüksekliğindeki dalgalar, yosunları ve yengeçleri karaya savurarak gece yarısı gelmiş fakat kimseye zarar vermemişti. Kaikoura'nın kıyı kesimleri boyunca yer yer deniz yatağı iki metre kadar yükselmişti. Yeni Zelanda Radyosunun canlı yayınında duyduğum kelimeler günlerce kulaklarımda çınladı: *Su yakınlarına gitmeyin.*
Bu uyarı, iki saat sonra geri alındı fakat adalar hareket etmeye devam etti.

Otladıkları çayır, üzerinde bulundukları çimenlik adacık dışında tamamen çöktüğünden mahsur kalan iki inek ve bir buzağının havadan çekilmiş bir fotoğrafı internette dönüp durdu. Mahsur inekler internette yayıldı; tanımadığım birisi, *lütfen inekleri kurtarın, ölürlerse Yeni Zelandalıların bunu kaldırabileceğini sanmıyorum,* diye bir tweet attı.

O gece başucu lambamı sabaha kadar açık bıraktım, küçük pembe lambam her şeyi şeftali rengi bir pırıltıyla aydınlatıyordu. Mahsur

kalan inekleri düşünmekten bir türlü uyku tutmadı, neyse ki ertesi gün sahipleri onları kurtardı. Çiftçi onlara kürekle güvenli tarafa geçebilmeleri için bir yol kazmıştı.

~

Noel'den kısa bir süre sonra postadan küçük bir paket çıktı. İçinden bir deste rengarenk resimli kart ve Jess'ten *Rüya için teşekkür ederim,* yazan bir not çıktı. İşime yarayabileceklerini çok da düşünmeden kartlara göz gezdirdim. Her ne kadar rüyalarımın duygusal önemine inansam da daha önce başkalarının onlara yönelik yorumlarını hiç önemsememiştim. Yine de ilgimi çektiler. 'Su' kartını buldum: 'Su değişim ve akışla bağlantılı olarak ruh halinizin bir sembolüdür... Rüyanızda su görmek hayatınızda yeni bir dönemin başlayacağının habercisi olabilir.'

Kartların bir yandan sinir bozucu bir belirsizlik havası yaratırken, bir yandan da doğrudan ve halden anlar şekilde yazılmış olması hoşuma gitti. İlgimi çeken diğer tek kart 'afet' kartıydı ve üzerine Hokusai'nin *Büyük Dalga*'sına benzer tarzda bir dalganın küçük bir şehri yutması resmedilmişti. Arka planda kızıl bir güneş, patlayan bir yanardağ ve döne döne yere çakılmak üzere olan alev almış bir uçak vardı.

> *Rüyada ister doğal (deprem, sel, yangın) ister insan kaynaklı (patlama, bomba, kaza) olsun herhangi bir felaketin görülmesi son derece rahatsız edici olabilir. Bununla birlikte bu tip rüyalar gelecekten haber vermez. Korku ya da endişelere yahut kontrolünüz dışında olduğunu hissettiğiniz bir şeylere işaret etmeleri daha muhtemeldir.*

Uzun zamandan beri ilk defa 'Rüya Günlüğü' başlıklı dosyayı açıyordum. Geçen sene katıldığım ve şartlarından biri, kurs boyunca rüya günlüğü tutmak olan şiir yazma çalıştayından beri güncellememiştim. Zar zor hatırladığım kendi rüyalarımın oluşturduğu bu katalogda gezinmek çok rahatsız edici. Çoğu uyandığım anda, uyur uyanık vaziyette, rüyalar aklımdan uçup gitmeden kayda geçirilmişlerdi. Sanki başka birisine aitlermiş gibi hem tanıdık hem de garipler (5 Şubat'ta 'kedi kostümü giymiş bir insanı andıran devasa bir tekir kedi' yazmışım). Kendimi bir rüya günlüğü tutmaya zorlamak, çoğunlukla çok uzun zaman öncesinden kalma tamamen farklı rüyaların yeniden gün yüzüne çıkmasına neden olmuştu:

12/2/19 Deniz kenarında küçük bir kulübe. Orkalar yan yatmış ölüyor, kocaman siyah gövdeleri artarda kayıp geçiyor. Yol kenarından portakal satın aldım. Bunu hatırlamak başka bir rüyamı daha hatırlamama neden oldu; sadece küçük küçük sahnelerini. Camdan yapılmış kocaman karanlık bir oda, orkalar mavi tanklarda tutuluyor.

~

Nemli ve kapalı bir kasım sabahı. Bir yıl Şanghay'da kaldıktan sonra evi ziyaret ediyorum. Camdan dışarı, denize bakıyorum, minicik bir karaltı şeffaf ve ışıldayan yüzeyi bozuyor. Gözlerimi kısıp ışığa doğru bakıyorum ama şekil kayboluyor. Neden sonra Mākaro Adası'nın kuzey ucuna yakın bir yerde uzun siyah bir yüzgeç suları yararak beliriyor. Kayboluyor -nefesim kesiliyor- sonra birkaç metre ötede yeniden beliriyor, bu sefer yanında küçük bir yüzgeç daha var. Ayakkabılarımı kaptığım

gibi sürgülü kapıdan çıkıp gözlerimi sudan ayırmadan hızla koşuyorum. Üçüncü bir sırt yüzgeci beliriyor, bu sefer kavisli gövdeyi de görebiliyorum. Sahile doğru koşarken soğuk tuzlu rüzgâr ciğerlerimi yakıyor, şimdi sayıları dört, beş, altı, belki de sekiz oluyor ve kuş sürüleri gibi limanın ağzına doğru süzülürlerken, onlara ayak uydurabilmek için koşmaya devam ediyor ve küçük bir kuyruğun çırparak denizi köpürtürken beyaz karnını gösterişine tanık oluyorum. Bebek balina annesinin yanı sıra yüzüyor. Geçmekte olan bir feribot motorunu susturuyor, o zaman seslerini duyuyorum. Tepelerindeki hava deliklerinden nefes alırken çıkardıkları hafif ıslık sesini duyabiliyor ve püskürttükleri sularla arkalarındaki suyun üzerinde bıraktıkları minik buğu bulutlarını izliyorum. Köpek gezdirenlerin durup seyrettikleri sahil boyunca 'vaaay' ve 'ooooo' nidaları yankılanıyor. Bir yandan koşup bir yandan da kahkahalar atıyorum fakat rüzgâr sesimi bastırıyor. Onlar uzaklarda bir dizi karaltıya dönüşene kadar koşuyorum. Limandan Cook Boğazı'na oradan belki Sounds'a hatta hatta Subantarktik Adaları'na yönelip gözden kaybolmalarından çok sonra dahi bakmayı sürdürüyorum.

Kōwhai'nin* Çiçek Açtığı Yer

Rüzgâr, ailemin denize nazır bahçesindeki Kōwhai ağacının çiçek salkımlarını sallıyor. Düşen taçyaprakları, rüzgârın salladığı limonların düştüğü limon ağacının etrafındaki çimenlerin üzerine yayılmış sarı ve altın renginin muhtelif tonlarından bir halı yaratmış sanki.
Bahçenin bu köşesinde yoğun bir renk ve koku cümbüşü var.

~

Kōwhai – *sarı*. Kōwhai ağacının tomurcukları, resmî olmasa da Yeni Zelanda'nın milli çiçeği. Ko-fayi olarak okunuyor fakat 'wh' sesi "f"den çok daha yumuşak. Telaffuz ederken alt dişleriniz dudaklarınıza neredeyse hiç değmiyor. Ağacın ismini söylediğinizde sanki o buhar olup havaya karışıyor.

~

Ağacı sık sık hayal ederim. Bir sürü değişik versiyonunu görürüm hayalimde: Gece vakti, rüzgârda sallanırken veya yeni devasa

* Kōwhai: Yeni Zelanda ve Çin'e özgü sarı çiçekli küçük bir ağaç türü. (ç.n.)

çiçekler açarken ya da uçan tūī kuşunun kanatlarının değmesiyle hafifçe sallanırken. Torpidovari tūī, boynundaki beyaz küçük ponponu ve karnındaki mavi-yeşil arası yanardöner tüyleri ile siyah ve gösterişli bir kuş.

~

2018'de, bir önceki yıl Şanghay'da tanışıp sevdiğim insanla birlikte olabilmek için Londra'ya taşındım. Aylarca aradıktan sonra Londra'da bulduğum ilk işim, şehrin kuzey eteklerindeki Çin toplum merkezindeydi. Günlerimi İngiliz okullarında Çin mutfağı çalıştayları düzenlemeye yardım ederek geçirdim. Öğle aralarımda Bounds Green'in temiz ve düzenli bahçelerinde gülhatmi ve yüksükotlarının boy gösterdiği taş evlerle dolu geniş caddelerinde dolanırdım. Takvim 13 Nisan 2018'i gösteriyordu ve *son altmış yılın en sıcak nisan günüydü.* İnsanlar bunu söyleyip duruyordu. Bu ifade kafamın içinde bir şarkı sözüymüş gibi dönüp duruyordu.

~

Burası başlangıç noktam: Bir nisan sıcak hava dalgası sırasında Londra banliyösünde bir bahçede karşılaştığım kōwhai. Nasıl devam edeceğimi bilemiyorum, bu görüntü benim için ziyadesiyle sıradışı ve inanılmazdı. Bu yüzden yine mevsime aykırı nisan sıcağı ile başlıyorum. Sırtımda ter ve gözlerimde güneş. Kaldırım dokunulamayacak kadar sıcak ve küçük birer et parçası gibi hâlâ pembe olmasına karşın buruşuk ve kenarları kararmış manolya yaprakları ile doluydu.

~

Yeni Zelanda Koruma Bakanlığı, kōwhai'yi artık tehlikede olan türler arasında 'risk altında' sınıfına dahil ederek diğer tüm endemik ağaçlar ve bitkiler gibi koruma altında bulunduruyor. Kōwhai, Wellington'ın tüm tepelerinde ve sahil kesiminde yetişir ve kışın bitip baharın gelişini müjdeler. Büyüdüğüm yerde altın çiçeklerini sokak köşelerine, bahçelere dökerlerdi. Çan şeklinde ve erimiş tereyağı sarısı taçyaprakları, ailemin deniz kenarındaki evine ve arkasındaki güneşli bahçeye ait tüm hatıralarımda öyle bir yer etmiştir ki kōhwai'nin başka bir yerde yetişebileceğini düşünemiyordum; bırakın dünyanın çaprazlama öte ucunda, mevsimlerin oradakinin tersi olduğu burada yetişsin.

~

Londra'daki Kraliyet Sanat Akademisi'nin hediye dükkanında Joseph Banks'in, "*Florilegium: Botanical Treasures from Cook's Voyage*" (*Çiçek Antolojisi: Cook'un Seyahatinden Botanik Hazineler)* isimli parlak illüstrasyonlarla dolu devasa kitabını buluyorum. Hemen dizin kısmına geçip K harfi altında kōwhai'yi arıyorum. Orada yok fakat sarı rengi arayarak sayfaları çevirmeye devam ediyorum. Diğer ismiyle listelenmiş: Sophora Tetraptera (dört kanatlı meyve). Kōwhai tohumları İngiltere'ye ilk olarak 1769'da botanikçi Sir Joseph Banks tarafından James Cook'un ilk seyahati sırasında Aotearoa Yeni Zelenda'dan getirilmiş. Tarihçi W.R.B. Oliver Banks'in Cook ve mürettebatının ilk uğrak yeri olan Tūranganui-a-Kiwa/Povery Körfezi'nin doğu sahilindeki Aotearoa'dan kōwhai de dahil altmış çeşit bitki türü topladığını söyler. Kıyıya çıkmaları öyle sakince olmamış.

Endeavor'un mürettebatı tarafından, içlerinde Ngati Oneone halkının lideri Te Maro'nun da olduğu dokuz Maori vurularak öldürülmüş.

Joseph Angus Macky mürettebatın günlüklerinden elde ettiği bilgiler ışığında, ölülerin cesetlerinin incelenmesinin ardından botanikçilerin bitkileri topladığını kaydediyor:
Kayıklar akşam altıda gemiye döndüler. Parkinson, gruptan bazılarının çok büyük ördekler vurduğunu ve Bank ile Solander'in çeşit çeşit ilginç bitki topladığını söylüyor.

~

Bank tarafından toplanan bu tohumlar 1774'te o zamanlar Apothecaries Garden olarak bilinen Londra'daki Chelsea Physic Garden'a ekilmiş. *Curtis's Botanical Magazine*'in 1971 sayısında bir yazar ağacı şöyle tanımlıyor:

> Böyle bir ağaçtan daha güzel bir manzara hayal dahi edilemez. Şu anda (28 Nisan 1791) salkımlı sarı çiçeklerle yüklü dallarını handiyse altından çiçeklerle dolu diye tarif edeceğim; öylesine kendine has zenginlikte bir sarı ki resmi yapılsa rengini tutturmak imkânsız.

~

Mağazanın içinde, masanın üzerinde açık şekilde duran kitapta uçan zümrüt yeşili bir tūi'yi görebiliyordum. Kanatlarını çırparken havanın titreştiğini hissedebiliyordum.

~

Deniz kenarındaki o bahçe şu anda viran halde. Bahçedeki yasemin, başı boş büyümeye devam etti. Asmaları, bahçe kapısının üzerinden taşıp tutunacak bir şeyler ararmışçasına göğe doğru uzanıyor. Küpeçiçeği, tabak gibi kocaman sarımsı güllerin yanında, parlak ve asi görünüyor. Koca yeşil elmalar ve limonlar çimenlere dökülüyor. Bir zamanlar annemin sevgiyle ilgilendiği lavantadan çit her şeyi yutacakmış gibi görünüyor. Kōwhai hâlâ arka köşede, rüzgârdan biraz cılızlaşıp hırpalanmış olsa da değişmemiş, aynı rüyalarımdaki gibi duruyor.

~

Şair ve akademisyen Anna Jackson'ın Wellington, Yeni Zelanda'daki Turnbull Kütüphanesi'nde yazar Katherine Mansfield'ın günlüklerini incelerken 1908'den kalma defterlerden birinde, sayfaların arasında mükemmelen korunmuş tek bir kōwhai çiçeği bulduğunu okumuştum. "Bunca zaman sonra işte karşımdaydı, hâlâ sarı, hâlâ onca yıl önce tam da Mansfield'ın bıraktığı sayfaların arasında. Hakkında yazdığı dünyadan bir parça bozulmadan olduğu gibi karşımdaydı."

~

Wellington'da, doğduğum ve yedi sene boyunca okula gittiğim yerdeki Katherine Mansfield Parkı'nda alçak bir tepenin üzerine üç kōwhai fidesi dikilmişti. Okuldan sonra altlarına uzanır, dizlerim ve üniformamın kalın yün eteği çimenden ıslanırken

tüi'lerin ve karakuşların ağaçlara konup havalanmasını, kuzey rüzgârlarında fırıl fırıl dönen dil biçimindeki sarı yapraklarını seyrederdim.

~

Yirminci yüzyılın ortalarında kōwhai'nin İngiliz bahçelerinde nispeten yaygın bir çalı haline geldiğini artık biliyorum. Yarı yaprak döken bir bitki olan ve Yeni Zelanda'nın kıyı bölgelerindeki soğuk deniz rüzgârlarına dayanacak kadar dirençli kōwhai, İngiltere'de serpiliyor. Kōwhai, Highgate ve Hamstead gibi Londra'nın varlıklı banliyölerindeki gölgeli bahçelerin tuğla duvarları üzerinden zarifçe sarkan eğreltiotu ağacı, tī kōuka (lahana ağacı), toitoi otu ve keten ağacı gibi sömürgelerinden İngiltere'ye getirilen birçok bitki ve ağaç arasındaki yerini alıyor.

~

Londra'da bu sarı ağaca ilk kez rastladığımda halüsinasyon görüyorum sandım. Sanırım hava halüsinasyon görecek kadar sıcaktı. Uzakta hava titreşiyor, asfaltın üzerinde dalgalanıyordu. Biraz daha yakına gittim. Ağaç sanki ışık saçıyordu. Yeterince yaklaşırsam altın renginin yansımasını tenimde görebilirmişim gibi hissettim, tıpkı çenenin altına tutulan bir düğünçiçeği gibi. En küçük dokunuşta dağılmaya hazır çan şeklindeki narin çiçekleri tamamıyla açmıştı. Yarısından fazlası çoktan dökülüp sarı taçyapraklardan bir öbek oluşturmuştu. Ayaklarımla dokundum onlara. Dökülen çiçeklerden birini alıp avucumda tuttum. Telefonumla bir fotoğrafını çektim ve WeChat üzerinden anneme yolladım.

~

Sıcak dalgaları, genellikle kurguda, karakterleri rahatsız edici ve dayanılmaz olana karşı mücadele etmeye zorlayan olay örgüsü araçlarından birisi olarak karşımıza çıkar. İlk gençlik zamanlarımda en sevdiğim *"Muhteşem Gatsby"* ve *"Sırça Fanus"* romanlarında olduğu üzere, New York genellikle sıcak dalgaları altında tasvir edilir. *Sırça Fanus* çok bilindik bir şekilde sıcak hava dalgasına has bir tat ve koku ile başlar: "... ateş gibi kızgın caddeler güneşte titreşiyor, arabaların tepeleri cızırdıyor, ışıldıyor ve kuru bir cüruf tozu gözlerimle boğazıma doluyordu." O gün Londra'nın tuhaf sıcağı her şeyi aşırı aydınlık, rüyamsı ve biraz da rahatsız edici yapmıştı. Acaba tüm nisanlar böyle mi olacaktı?

~

Ağaç daha sonra hafızamda yer etti. Ertesi gün ve daha sonraki gün onu yeniden orada bulabileceğime emin olamadan tekrar tekrar ağacın olduğu yere döndüm. Fakat oradaydı, onu sarsan bir Wellington rüzgârı ya da cıvıldaşarak nektarını emip dallarının arasında uçuşan tūi'ler olmaksızın, tekinsiz bir sessizlik içinde olduğu yerde duruyordu. Bu ağacı kim dikmişti? Onun nereden geldiğini biliyorlar mıydı? Daha önce kimse önünden geçerken rüya görüp görmediğinden emin olamadan kalakalmış mıydı? Çiçekleri sessiz sedasız dökülüyordu.

~

Aklımdaki Londra haritası, şehre dağılmış çiçek açan kōwhai ağaçlarını gördüğüm yerleri birbirine bağlayan üç hattan

oluşuyor: Kuzey, Bounds Green istasyonu yakınları; güneydoğu New Forest'tan şehre dönerken yol üstünde (araba camımdan parlak altın rengi bir leke gördüm) ve kuzeybatı, Estelle Yolu, yaşadığım apartmanın hemen köşesi. Bir sonbahar ortası önünden geçtim. Kıvrımlı, yıl boyu yeşil kalan yaprakları dikkatimi çekti. Kuru, altın rengi taçyaprakları çakıl yolu kaplamıştı. O sıralar haberler yangınlarla doluydu: Avusturalya'daki okaliptüs ormanı yangınları, Yeni Zelanda'daki ilk çalılık yangınları. Her geçen yıl yangınlar daha da uzun sürüyor ve görselleri daha gerçeküstü bir hale geliyor. Twitter'da dolaşan bir video, yanmış bir tepede, rüzgarın spiraller halinde büktüğü havada asılı alevleri gösteriyordu.

~

Mersiye yazmaksızın doğa hakkında nasıl yazabiliriz ki? diye soran bir katılımcının olduğu bir şiir atölyesine katılmıştım. Hâlâ bu sorunun cevabını bulmaya çalışıyorum. Aslında ekolojik kayıplar hakkında yazmaya hiç kalkışmadım fakat aynı zamanda bundan nasıl kaçınacağımı da bilemiyorum. Bu sefer şair Franny Choi'un *"How to Let Go of the World" (Dünyayı Nasıl Kendi Haline Bırakmalı)* adlı şiirindeki sözlerle, yeniden başlamalıyım:

> ... yapamayacağım yahut yaptığım ve geri alamayacağım şeylerin yerine; tutunuyorum. Ellerimde ağaçların yüzleri.

~

Katherine Mansfield'ın otuz dört yaşında tüberkülozdan ölmeden bir yıl önce 1922'de yazdığı *"At the Bay" (Koyda)* isimli kısa

öyküsü, her ne kadar kendisi metinde mānuka olarak tanımlasa da kōwhai ağacı tasviri olduğundan emin olduğum bir kısım içerir. Çünkü mānuka çiçekleri ne sarıdır ne de 'çan şeklinde'dir. Yuvarlak taçyaprakları ve pembe başçıkları ile beyaz ve şeker pembesidir. Acaba isimleri karıştırmış mıydı? O zamanlar Avrupa'da yaşıyordu ve Yeni Zelanda'ya son gidişinin üzerinden neredeyse on seneden fazla zaman geçmişti. Wellington'da geçen hikâyede karakterlerden biri çiçekler etrafında dökülürken yaprakların arasından bakar:

'...o çiçeklerden birini avucunuza koyup dikkatle baktığınızda gerçekten nefis, küçük bir şey görürdünüz. Solgun sarı taçyaprakların her biri, sevgi dolu bir el tarafından dikkatle yapılmış gibi parıldardı. Ortasındaki minik tepecik ona çan biçimi verirdi. Çiçeği ters çevirdiğinizde dışı yoğun bir bronz rengiydi. Ama tomurcuklar çiçek açar açmaz dökülüyor, dağılıp gidiyordu... E sonunda dağılıp gidecek olduktan sonra çiçek açmanın anlamı neydi ki sanki?'

~

Alışılmadık derecede sıcak bir ekim günü, gölette yüzdükten sonra çoraplarımı çekip ayakkabılarımı giyerken güneş ensemi sıvazlıyor. Termosumu, bir de elmamla kitabımı çıkarıyorum. Jessica J. Lee'nin yıl boyu Berlin göllerinde yüzmesini konu alan anı kitabı *"Turning"i (Dönüş)* yeniden okuyorum. Kitabı açınca iki yüz otuzuncu ve iki yüz otuz birinci sayfa arasından kurumuş bir kōwhai çiçeği düşüyor. Çiçeği kitabın arasında koyduğumu anımsayamıyorum fakat bu kitabı hiç Londra dışına çıkarmadığım için bu çiçek, Bounds Green'deki çiçeğe durmuş ağaçtan

geliyor olmalı, diye düşünüyorum. Avucumda, ardımda bırakıp unuttuğum bir anıyı ya da gizli bir mesajı tutuyormuşum gibi geliyor. Acaba Anna Jackson da kütüphanede Mansfield'ın defterini açtığında benimle aynı şeyleri hissetmiş midir? Çiçek hâlâ sarıysa da, 1791 tarihli *Sophora tetraptera*'nın botanik çiziminde olduğu gibi soluk bir altın rengine dönmüş. Çiçeği ışığa tutunca taçyaprakları boyunca uzanan narin damarlarını görebiliyorum.

~

Bahar nerede başlar? Nerede biter? 13 Şubat'ta acaba kōwhai çiçeklenme ibaresi göstermeye başlamış mıdır diye bakmak için Estelle Yolu'na gidiyorum. İlk defa bu evde her kim yaşıyorsa, iyi bir bahçıvan olması gerektiğine kanaat getiriyorum: Narin bir incir ağacı dondan korunmak için çuval bezine sarılmış. Acaba ağaçlarına baktığımı fark etmişler midir? Acaba bu ağacı onlar mı dikti, yoksa başkalarından mı kaldı, öyleyse kimlerden? Kōwhai'nin dört mevsim dökülmeyen yaprakları, çınar ve meşelerin çıplak dalları arasında kendini gösteriyor. Dallarında yeşilden altın rengine dönmeye yüz tutmuş bir sürü tomurcuk görebiliyorum.

~

Bana evi hatırlatan şeylerin kaynağı bitkiler ve hava şartları. Tuz tadındaki rüzgâr, tūi'nin parlak, cıvıl cıvıl sesi, ayaklarımın altındaki deniz kabuklarının hışırtısı, salınan kōwhai ağacı. Zaman geçtikçe evi hatırlatan bu şeyler gittikçe uzaklaşmaya, değişken ve istikrarsız bir hal almaya başlıyor. Evden ayrılmamdan çok

sonra, ailemin deniz kenarındaki evden taşınıp ve bahçenin de viraneye dönmesinin ardından, Londra'da bir bahçede bir kōwhai ağacı büyüyor: Her ne kadar bana evi hatırlatan şeyler parçalanıp dağılsa da her zaman onlara çıkan yolu bulabileceğimin küçük bir kanıtı.

~

Şöyle bir sarı şeyler listem var: 黄 Huáng (sarı, aynı anda müstehcen anlamına da geliyor ve bir yandan da Çin Hükümdarlık sarayının resmi rengi), ırksal bir hakaret, yaz mevsiminde tren istasyonunun yanındaki tezgâhlarda görülen olgun mangolar, çıtır çıtır olana dek kızartılmış Çin eriştesi, kış yasemini, Batı Çin Dağları'nı aşıp Bohai Denizi'ne dökülen nehir, halka boyunlu muhabbet kuşlarının göbek tüyleri, çay gibi demlenecek kuru krizantem tomurcukları, Yeni Zelanda'ya özgü kōwhai güvesi olarak bilinen *Uresiphita maorialis*'in soluk kanat izleri.

~

Şu sıralar çalıştığım kütüphanenin raflarını düzenlerken ellerimi tozlu şiir kitaplarının üzerinde gezdiriyorum. Sarı şekillerden oluşan bir desen gözüme çarpıyor. Bu, 1930'da Quentin Pope editörlüğünde basılmış *"Kōwhai Gold: An Anthology of Contemporary New Zealand Verse" (Kōwhai Sarısı: Modern Yeni Zelanda Şiir Antolojisi)* adında, küçük, ciltli bir kitap. Loş ışıkta kitap yığınlarının arasında durmuş kitabı elimde tutuyorum. Rengi solmuş şömizin üzerinde aynı yöne doğru bükülmüş narin kōwhai çiçekleri resmedilmiş. İçeriğine göz gezdirirken şaşkınlıkla kitapta yer alan şairlerin yarısından fazlasının kadın olduğunu görüyorum. Bazı isimleri tanıyorum: Katherine Mansfield, Robin

Hyde, Blanche Baughan. Diğerlerini daha önce hiç duymamışım; aralarında şiiri kitabın epigrafı olan Dora Wilcox da var:

> Ve yaz senin için gözyaşları içinde kayıp giderken
> Bahar uyandırır Pembe Yediveren'i
> Kōwhai'yi ve sarılıp sarmalanır bir acele
> Hayat dolu altından bir mantoya.

Tam sayfayı çevirmeye çalışıyorum ve görüyorum ki sayfalar henüz kesilip ayrılmamış. Bu doksan yıllık kitabın sayfaları şöyle bir çevrilmiş ama hiç dikkatle okunmamış. İnternette 'okunmamış kitapların sayfaları nasıl ayrılır' diye aratınca kesilmemiş sayfa öbeklerine *forma (gathering)** denildiğini öğrendim; benimle kalacağını bildiğim bir sözcüktü bu. *Sözlük gathering* sözcüğü için; bir koleksiyon, bir toplantı ve aynı zamanda bir kitap ciltlenirken bir araya getirilen iç içe geçmiş yaprakların oluşturduğu küme anlamlarını veriyor. Bu kelimenin kendi içinde özel bir devinimi var: Nesneleri ve anılarınızı kollarınızın arasına toplarsınız; iğne ve iplikle sayfaları bir araya toparlarsınız. Kitap onarım aletlerinin olduğu kutunun içinde bir neşter buldum ve elimden geldiğince dikkatli bir biçimde sayfaların arasında neşteri yukarı doğru kaydırdım. Sayfalar önümde açılıverdi.

~

Eskiden baharın ne olduğunu bilirdim ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiğini söyleyebilirdim. Fakat baharın sınırları kaymaya başladığında gözlerim de bana oyunlar oynamaya başladı, henüz olmaması gereken yerlerde sarı parıltılar görmeye başladım.

* Derleme anlamına gelen İngilizce bir sözcük. (ç.n.)

Şehrin her yerinde bir anda sarı çiçeklere rastlayıp duruyorum; otobüsle işten dönerken, Camden Caddesi üzerinde bir apartman dairesinin balkonundan aşağıya doğru sarkmış çiçeğe durmuş bir kōwhai olabilecek bir bitki gözüme çarpıyor. Anlık bir sarı patlaması, sonra geçiyor. Daha şubat ayı bitmeden Estelle Yolu'ndaki uzun kōwhai çoktan çiçek açmıştı, tepesinde çan şeklinde iki çiçek salkımı parıldıyor. Daha geçen hafta kozasındaki kelebekler gibi kapalı olan öteki tomurcuklar ise açılmaya başlamış. O anda ilk defa, en önce öğrendiklerimden biri olan ilkbahar anlamındaki 春 karakterinin içinde güneşi 日 barındığını fark ediyorum. Bu esnada başka bir yarım kürede yaz akıp gidiyor.

~

Öğle aralarında yürüdüğüm Thames Nehri boyunca çınar ağaçları uzanıyor. Sonbaharda güney yakası boyunca uzanan ağaçlar üzerine hazırlanan bir proje için bir anımı yazmamı istediler. Nehrin hemen yanında bulunan bir meşe ağacı da hakkında yazacağım ağaç olarak belirlendi. Fakat ona bakmaya gittiğimde hemen önümdeki ağacı göremez oldum ve onun yerine gözümde Fransız sömürgecilerin sokakları Paris'e benzetmek hevesiyle yirminci yüzyılın başlarında Şanghay sokaklarına diktikleri sıra sıra çınarlar canlandı. Baharda tüylü polenleri nemli havada uçuşurdu. Acaba Londra'daki o kōwhai ağacını gördüğümde de aynı şey mi olmuştu? Ona baktığımda gördüğüm *gerçekten* o ağaç mıydı, yoksa çocukluğumun kōwhai ağaçları mı canlanıyordu gözümde? Yazdığım anıyı lamine bir tabelaya yazıp ağacın yanına astılar. Orada tam altı hafta kaldı. Bir öğleden sonra turistler önümdeki yolda dolaşırken o çınarı görebileceğim şekilde nehir kenarındaki bir banka oturdum. El bileklerine birer pembe balon

bağlanmış üç kız geçti. Ani bir esintiyle balonlar bileklerinden kurtulup, ağacın dalları arasından iskeleye oradan da nehre doğru süzüldü. Kızlar parmaklıklara yapışıp balonlarının uçup gidişini seyrettiler.

~

Şubat ayında, Londra'nın dört bir yanındaki erik ve vişne ağaçları erkenden pembe pembe tomurcuklandı. Diş hekiminde sıramı bekler ve Kraliyet Bahçıvanlık Derneği dergisinin mart sayısını karıştırırken neredeyse bütün sayfayı kaplayan yakın çekim bir kōwhai çiçeğinin fotoğrafına gözlerim faltaşı gibi açılmış vaziyette bakıyorum. Köşe yazarı bu yarı yaprak döken 'Güneş Kralı, Sophora çalısı İngiltere kışlarına göğüs gerebilecek kadar dayanıklıdır' diyor ve '...saksıda yetiştirilebilecek 'Ejderha Altını' adlı daha küçük bir türü de vardır' diye ekliyordu. Bence gerçek ismi olan Māori dilindeki ismine ise değinmemişti bile. O gece derneğin internet sitesinde, çevremde 'Ejderha Altını'nı bulabileceğim tedarikçilere bakıp Hampshire'da bir fidanlıkta fidelerinin tanesin 11 sterline satıldığını görüyorum. Sanki sürekli bakıma ihtiyacı olan bir evcil hayvan sahiplenmeye karar vermişim gibi geriliyorum. Endişeleniyorum, hazır değilim. Bir defasında bir kumkuat ağacı almıştım ve bir hafta sonra ölmüştü. Geçen sene de yıldızçiçeklerim rüzgârda devrilip iki kat aşağı düşmüş, çiçekler kırılıp saplarından kopmuştu.

~

Buzlar Kraliçesi 2'yi izlerken, insan ırkının doğaya verdiği zararlar için orman ruhlarının onları affetmek üzere oldukları

sahnede ağladığım serin klimalı sinema salonunda yeniden başlıyorum. Benliğimin başladığı ve bittiği yer olan ışıldayan kōwhai ağacıyla yeniden başlıyorum. Ellerimde ağaçtan parçalar taşıyorum.

Kōwhai Ağacı Nasıl Yetiştirilir

Ağacı nazikçe kutusundan çıkarın. Küçüklüğü hayret verici gelecektir. Dallarının etrafındaki ince fileyi çözün. Burnunuzu yapraklarına uzatıp nane ve limon kokularını içinize çekin. Kucaklayıp eve götürün. Sulayın, saksı değişimi için köklerini ıslatın. Google'da *dikim şoku nasıl önlenir,* diye arama yapın. Sayfalar dolusu önerileri ve ipucunu okuyun. Sonunda *biraz kök salmalarına izin verirseniz bir sonraki sene daha iyi çiçekleniyor gibiler,* önerisine uyun. Balkonunuzdaki minik bahçenizde yağmurun altında kompost toprağı daha irice bir saksıya alın ve içine köklerin sığabileceği genişlikte bir yer açın. Dikkat gerektiren saksı değişimine başlayın. Ardından endişe içinde dikim şoku belirtileri var mı diye kontrol edin. Ağacı kısmi güneş ışığı alan kapının önüne, sarmaşıkla yaseminin yanına yerleştirin. Yavaş yavaş, günden güne dallarının kalınlaşmasına, kök salmasına tanık olun. Son olarak çiçeklenme belirtileri için beklemeye başlayın.

Dalgaların Dili

Medcezir

On bir yaşımda ilk kez regl olduğum zaman Şanghay'daki bir Amerikan okulunda yedinci sınıfa henüz başlamıştım. En çok yüzmekten çekiniyordum. Sebebi, oğlanların aptalca olabileceğini söyledikleri gibi sığ sularda köpekbalıklarını çekmek değildi; sanki onlar bizi, bizim kendi vücutlarımızdan korktuğumuzdan daha çok korkutabilirlermiş gibi. Hayalimde, benden geldiğinin hiç farkına varmadan, havuzda arkamda kan izleri bıraktığımı hayal ediyordum. O zamanlar daha vücudumun ne kadar kan barındırabileceğini kestiremediğimden sanki her şeyi kanımla kırmızıya boyayabilirmişim gibi geliyordu. Sınıfta *Anne Frank'in Hatıra Defteri*'nin siyah ve beyaz film versiyonunu izlemiştik. Anne Frank'in çarşaflarına sızan koyu kırmızı kanın oluşturduğu koca bir lekenin göründüğü bir sahne vardı. Bazı oğlanlar başlarını çevirmişlerdi.

Deniz, ayın ve güneşin çekimine göre yükselip alçalır. Dünya yeni ay ve dolunay ile aynı hizaya geldiğinde günlük gelgit dalgaları en yüksek seviyesine ulaşır. Gelgitler elbette karayı da etkiler.

Yerkabuğunun altındaki yerküre gelgitleri de aynı çekimsel kuvvetlerden kaynaklanır. Tektonik plaka sınırlarına yakın gerçekleşirse, bu hareket volkanik patlamalara da neden olabilir.

Mene ay dede, *mensis* ay, *menarche* ilk regl. Regl olma üzerine efsaneler ve halk bilgisi, regl döngülerini ay ile ilişkilendirir. Mandarin dilinde regl için kullanılan kelimelerden birisi *ay*'ın iki anlamı için de kullanılan karakter ile başlar: Yuèjīng 月经. Bütün kültürlerde regl döngüleri tehlike ve kirliliğin yanı sıra büyü ve doğaüstü güçlerle de ilişkilendirilmiştir. Yaşlı Plinus** çok meşhur bir yazısında "Regl dönemindeki bir kadının soyunması, fırtınaları ve hatta kasırgalarla şimşekleri dahi korkutup uzaklaştırabilir" demiş.

Derinsular

Londra'da ağrıdan kıvranıp yine de dik durmaya çalıştığım bir esnada, pek de iyi tanımadığım bir adam ırkçı bir şaka yaptığında arkadaşlarımla bir dondurma dükkanındaydım. Doğrudan bana değil ama içinde bulunduğum gruba yönelik bir şakaydı. Oturmuş dondurmamı yalarken hafifleyip soğuyan acı, gizlice yeniden kabarmaya başlıyor. İçimin derinliklerinde bir yerlerde bir dalga var.

Önce gözlerinin içine bakıyorum ve sonra gözlerimi kaçırmak zorunda hissedip plastik sarmaşıklarla kaplı beyaz çardağa ve pembe, parlak açelyalara dönüyorum. İçimde kabaran dalgadan

* Ay kelimesi İngilizcede moon ve month olmak üzere iki farklı kelime ile tanımlanmaktadır. (ç.n.)

** Gaius Plinus Secundus (MS 23-79) Naturalis Historia'yı yazmasıyla tanınan yazar, doğabilimci, Roma İmparatorluğu komutanı ve filozof. (ç.n.)

ötürü kısmen de adamın küçük çocukları da yanında olduğu için ne cevap vereceğimi bilemiyorum.

Ağrı hakkında konuşurken benim için en kolayı dalgaların dilini kullanmak. Derinsu dalgaları, yakınlarda direnç gösterecek kıyı şeridinin bulunmadığı derin su kütlelerinde, farklı dalga boylarında çok sayıda dalgadan oluşur. Onları iten güç rüzgârdır. Ağrı, insanın ağzının içinin rengi de olan ahududu sorbesi rengindedir.

Sığ Sular

Bu ağrıyı ilk hissettiğimde on altı yaşındaydım. Düzenli aralıklarla kıvranıp durmaktan başka bir şey yapamaz halde yatağımda uzanıyordum. Sürekli terliyordum ve ter gözlerimin içine girmeye başlamıştı. Odamın leylak rengi duvarları tavandan aşağı doğru eriyerek buharlaşıp pembemsi bulutlar oluşturuyor gibi gelmeye başlamıştı.

İki saatten kısa sürdü ama o leylak rengi sisin içinde zaman, bilinmez bir şeydi. Giderek daha uzağa düşmeye başlayan yıldırımlar misali ağrım yavaşça azalıp kaybolmaya başlamıştı. Hani sonunda hiç ses duymaksızın sadece uzaklarda bulutların tepelerinin aydınlanışını görürsünüz ya, işte öyle. Ağrı geçtiğinde nereye gider?

Mantıksız gelecek belki ama gelgit dalgaları ve tsunamiler bilimsel olarak sığ su dalgaları olarak sınıflandırılmıştır. Bu tür dalgalar, yol almak için fazla bir derinliğe ihtiyaç duymaz.

Dalga Kırılması

Yüzdüğüm zamanlar dışında üzerimde daimi bir ağırlık oluşturan sıcak, yoğun bir sıvı ile doluyum. Sırtüstü süzülürken derimin altında, kuyruk sokumumda bir dalgalanma hissederim. Suyun beni sarmalamasına izin veririm. Su, beni serinletip kucaklar. Her yerden içeri sızabilir.

Dalgalar dört farklı şekilde kırılır: Taşarak, dalarak, kabararak ve çökerek. Her ay üç-dört gün boyunca vücudum sadece bu dalgalardan ibaretmiş gibi gelir bana. Mesela bugün kabaran ve çöken dalgaların günü.

Çöken bir dalganın sırtı tam anlamıyla kırılmaz, daha ziyade köpürerek suya karışır.

Dalga Sapması

Kıyısı boyunca yüzerken bir körfezin kavisini fark etmek zordur, tıpkı yüzeyde kırılan ışınların izini göremediğinizden, acıya batmışken onun biçimini tanımlamanın zor olması gibi.

Bazı insanlar ağrıya bir rakam vermenizi isterler fakat ben bir renk ve uygun düşen bir fiille tanımlamayı daha kolay buluyorum. Kemiren zümrüt yeşili. Çekiştiren kırmızı. Zorlayan koyu pembe.

Kırılan dalgalar, kıyı yakınında, suyun aniden derinleştiği yerde, kavisli bir şekilde ilerler. Bir adım atıp da beklenmedik şekilde düştüğünüzde midenize yumruk yemiş gibi hissetmeye benzer. Kum, ayağınızın altından kayar.

Kılcal Dalga

Kılcal dalgalar küçük dalgacıklara benzer. Yüzeye yakın esen yumuşak ve hafif rüzgârdan kaynaklanırlar. *Kılcal** kelimesini yüksek sesle telaffuz ettiğinizde deniz köpüğü ya da dalgaların tepesindeki beyazlıklardan mürekkepmiş gibi gelir.

Ağrı geçip de iştahım yerine geldiğinde hemen buharda pirinç, haşlanmış yumurta veya hızlı erişte çorbası gibi sıcak ve yatıştırıcı bir şeyler hazırlarım. Yarı saydam baharat paketini açıp köpüren erişlelerin üzerine boca ediveririm. Kurutulmuş yeşil soğan, tuz ve bulyonun yüzeyde yayılıp karışmasını seyrederim. Çıkan buhar boğazımı ve burnumu açar. Ellerimi tencerenin üzerinde tutar üzerindeki buhar kaybolana kadar onu avuçlarımda tutmaya çalışırım. Sonra da sıcacık kâseyi karnıma koyarım.

İçsel

Gelgit hareketleri ve kuvvetli rüzgârlar tuzlu su katmanlarının birbirinden ayrılıp yeniden birleşmelerine sebep olduğunda yüzeyin altında, yeryüzündeki en büyük dalgalar oluşmaya başlar.

Ergenlik çağımızda, regl dönemlerimizden duyduğumuz utançtan yeni yeni sıyrılıp yerine öfke gibi bir şey hissetmeye başladığımızda ilk kez ağrılarımız için bir dil bulmaya başlamıştık. O esnada bunun pek farkında olmasak da bu öfkeye yönelik bir kelime hazinesi biriktiriyorduk. Kullandığımız kelimeler genellikle ateş ve şiddetle alakalıydı: *Rahmim yanıyor. Yumurtalıklarım beni öldürecek.*

---

* Burada telaffuzundan bahsedilen kelime aslında capillary'dir. (ç.n.)

Bir kız okulunda olmamıza rağmen kanama ve ağrı gibi konulara yedinci sınıf sağlık dersinde okul hemşiresi sadece şöyle bir değinmişti ve biz de her beden eğitimi yüzme dersinde, her havuz partisinde aklımızda aynı soru ile kalakalmıştık: *Havuzdayken regl başlarsa ne yapacağım?*

Her ne kadar çoğumuz için yüzme ve regl konusu birbirinin ayrılmaz parçası haline gelmişse de yüzme literatüründe ve genel olarak doğa yazılarında regl dönemi ve regl sancılarına yer verilmez. Çok az sayıda yazar bu konuya açıkça değinmiştir. Cheryl Strayed, *Yaban* adlı kitabında Pasifik Zirve Yolu'na tamponunu gömdüğünden bahsetmiştir. Abi Andrews'un *The Word for Woman is Wilderness (Kadına Yaban Denir)* romanının ana karakteri Erin, kutuplardaki seyahati boyunca sık sık regl sancısı çeker. '*Rahmim sanki asit ve katranla kaplanmış gibi hissediyorum*' der. Daha sonra da regl hunisini buz tabakasının üzerine boşaltır.

Ağrının bir hafifleyip bir arttığı saatler boyunca vücudum durgunlaşıp, ağırlaşıyor. Yüzmek çoğu zaman neredeyse imkânsız; bunun için gölete yapmam gereken yürüyüş gözümde büyüyor. Fakat üstesinden gelebildiğimde, suyun üzerinde süzülmek bir nimet. Abi Palmer, suda süzülmek üzerine yazdığı *Sanatorium (Sanatoryum)* kitabında şöyle diyor: "Yüzmek önümde, karada yaşamadığım, içinde görece rahatlıkla hareket edebildiğim [...] büyük bir netlikle görüp, düşünüp, hissedebildiğim bir dünyanın kapılarını açıyor."

Çalkantı

Şanslıyım. Doktorumdan 8,80 pound standart reçete ücreti karşılığında mefenamik asit tabletleri ediniyorum. Bu küçük kapsüllerin

bir ucu parlak mavi, diğer ucu krem renginde. Bildiğim kadarıyla bugüne kadar ağrı çektiğime inanmayan hiç olmadı.

Kirstie Millar'ın, *"The Institute for Secret Pain" (Gizli Sancı Enstitüsü)* isimli şiirinde isimsiz kadınlardan oluşan koronun (chorus) mensupları çektikleri ortak acı için isim bulmaya başlarlar: 'Acı yeşil, derin ve parlaktır.' Diğer bir anlatı şiiri olan *"The Curse" (Lanet)* ise bir ilk regl öyküsü anlatır. Genç bir kızın regl sancıları beden eğitimi dersinde yüzerken başlar: 'Bağırış çağırış, uğultu ve havuzun tavan pencerelerinden yüzüme vuran gün ışığı vardı. / Ardından sadece hiçlik.'

Başka kadınların ağrıları hakkında okumadan önce bu konuda yazmaya kalkışmamıştım. Bunları okumadan önce konu sanki şekilsiz, biçimsizdi. Onu dillendirmek bir nevi kuşatma, belli bir mesafede tutup uzaktan inceleme girişimiydi.

Çalkantı dalgaları daha çok göl, havuz, gölet, küvet ya da bir bardak su gibi kapalı yahut çevrelenmiş su kütlelerinde oluşur. Su kütlesinin herhangi bir ucunda meydana gelen en küçük çalkantı -sağanak yağış, deprem veya bir kuş- diğer uçta serbest bırakılması gereken bir basınç ve enerji yaratır.

Çalkantı ağız dolusu ılık süte benziyor. Küvetteyken dizkapaklarım, okyanus tabanından yükselen küçük adalar.

Kırılmış Küçük Yıldızlar

Amerikalı müzisyen Mitski'nin ilk duyduğum parçası *"First Love/ Late Spring" (İlk Aşk/Geç Bahar) idi.* Şanghay'da yurt odamda masamın başındaydım. 2016 yazının haziran başlarıydı ve Fudan Üniversitesi'ndeki dil eğitimimin ilk yılını yarılamıştım. Gökyüzü solgun ve kirli maviydi. Klimam o kadar güçlü çalışıyordu ki pencerem dışarıdan buğulanmıştı. Onu kapatıp şarkıyı dinlemeye başladım. Kollarımda havanın ağırlaşıp durağanlaştığını hissettim.

Bir anda göğsümün ve midemin patlayacakmışçasına gerildiğini fark ettim. Mitski her kelimenin üzerine basarak söylüyordu: *Something sweet / a peach tree (tatlı bir şey / bir şeftali ağacı).*

Albümün şarkı listesinde geziniyordum ki şarkının başlığındaki eğik çizgi dikkatimi çekti. Ardından yazılarımda hem şiirlerimde hem düz yazılarımda daha tam olarak anlayamadığım temel bir şeyi belirtmek ya da kendimi aynı anda iki farklı yerde var etmek için bir noktalama denemesi gibi bu işareti sık sık kullanmaya başladım. Ayrıca düz yazı içerisinde şiir veya şarkı sözü mısralarını belirtmek için de kullanıyorum artık. Bir soluklanış, bir mola, ani bir yön değiştirme gibi.

/

Karanlık sinema salonunda tenimle onunki arasındaki mesafenin daha derinden farkına varmaya başladım. Göz ucuyla gümüşi ışıkta aydınlanan yüzünü kolaylıkla görebiliyordum.

O da yarı Çinliydi fakat benim aksime Mandarince ve Şanghay Çincesini akıcı konuşabiliyordu. Yine benim aksime gergin olduğu zamanlarda çok konuşuyordu. Benim aksime o bir erkekti ve bu sıfatla alan kaplamakta bir sakınca görmüyordu; fiziksel alanı da konuşma alanını da.

Beklenmedik aralıklarla kaçamak temaslarda bulunuyordu. Bileğime ufacık bir dokunuş, omzuma gereğinden birazcık daha uzun bir temas. Bu fiziksel temas olasılığı beni tetikte tutuyor, omurgam boyunca bir elektrik teli uzanıyormuş gibi yavaştan bir yanma hissine neden oluyordu.

Beyaz erkek arkadaşları olan Asyalı kadınları, küçümser şekilde konuştuğunu fark etmeye başlamıştım. *O tip kızlar asla Asyalı bir erkeğe yaklaşmaz.* Sonunda WeChat mesajlarıma aldırmamaya başladığında onun için yeterince Çinli olmadığım olasılığı üzerinde durmaya başladım.

/

Bir keresinde Pekin'deki bir kırtasiye dükkanında, tezgâhın arkasındaki kadın hayranlıkla saçlarıma dokunmak için uzanarak "混血?" melez misin diye sordu.

Annem için bir armağan alıyordum. '你是不是混血?' melez misin diye yeniden sordu. Gözleri parlayarak gülümsedi. Başımla onayladım. Bu şekilde fark edilip görülmek hoşuma gitmişti. Yine de saçıma dokunup dokunamayacağını sormasını tercih ederdim.
Zaman zaman insanlar 混血, hùnxuè, melez olduğumu fark etseler de Çin'de her zaman bir yabancı oldum. Orada saçım, görüntümün en yabancı kısmıydı. Saçlarım kalın telli, dalgalı ve yazın, rengi daha da açılan çikolata kahvesi rengindedir.

/

Tıpkı bir ergen gibi arkasından biraz acı çektim. Aslında bir yanım gerçek bir insanın değil de bir fantezinin ardından yas tuttuğumun bilincindeydi. Akşamları Mitski'nin *Puberty 2 (Ergenlik 2)* albümünü dinleyerek kampüste uzun yürüyüşlere çıktım. Tek başınalığımı daha derinden benimsedim. Yalnızlığımı değil, tek başınalığımı!

Mitski'nin yarı Japon olduğunu öğrenince *"Your Best American Girl" (Senin En İyi Amerikan Kızın)* şarkısını yeniden dinledim ve ilk defa dinliyormuşçasına ne demek istediğini anladım. Şarkıda Mitski, bilmiyorum belki de onun hayali bir versiyonu, Amerikalı sevdiceğine, lanetli aşkına, "Annen, annemin beni yetiştirme şeklini beğenmeyebilir ama ben beğeniyorum, yani sanırım" diye sesleniyor. Şarkının başlarında sesi daha güçlü ve sağlam, derken sakinleşiyor, bocalıyor ama bozulmuyor. Şarkının sonunda aynı dizeler tekrarlanıyor fakat bu sefer 'ben beğeniyorum, nihayet beğeniyorum,' diyerek bitiriyor.

Pek çokları ben onlara söyleyene kadar bendeki farklılığı anlamıyor. Beyaz ırktan olmayanlar melez olduğumu çoğunlukla hemen fark ederken, beyazlar ırksal bir farklılığım olduğunu pek öyle kolay anlayamıyor gibiler.

/

你的妈妈肯定很漂亮. Annen çok güzel olmalı.
Pekin'deki o mağazada gülümseyip bir şey söylemedim. Fakat aklımdan *evet öyle,* diye geçirdim. Annem omuzlarına dökülen siyah saçlarını her zaman su dalgası perma yaptırarak kullanır. Saçlarının düz halini hiç görmedim.

O esnada vitrinin dışarısında solgun bulutlardan zehirli zerrelerle kaplı kar yağıyordu.

/

Şanghay'da geçirdiğim on sekiz ay boyunca sık sık yalnız başıma sinemaya gittim. Daha evdeyken WeChat üzerinden yarı fiyatına bilet alabiliyordum. Daha önce hiçbir *"X-Men"* filmini izlememiş olmama rağmen en son filmine gittim. Filmden aklımda yalnızca, Olivia Munn'ın vücudunun tüm ekranı kapladığı sahne kaldı, benimkine benzer uzun ve kalın telli saçları vardı ama tek farkla; saçında mor renkli gölgeler vardı. Avuçlarından ölümcül mor ışınlar yayabilen bir mutanttı ve samuray kılıcı kullanıyordu.

Munn'ın annesi Vietnamlı-Çinli ve babası da Amerikalı. Beş yaşına kadar hem Vietnamca hem de Çince konuşmuş fakat 2014'te kendisiyle yapılan bir röportajda, "Annem her zaman ortama

ayak uyduramayacağımdan endişeleniyordu, o yüzden bir süre sonra beni konuşmaya zorlamaz oldu" diye belirtmiş.

Filmden sonra kampüse giden yolu kısaltan karanlık patikadan bisikletimle eve döndüm. Yerlerde dökülmüş gingko bloba yaprakları ve sokak lambalarının etrafında uçuşan devasa güve kelebekleri vardı. O sıralar geceleri bisikletimle caddeden aşağı hızla inmek, bulabildiğim yüzmeye en yakın histi. Saçlarımı savuran rüzgâr ve tenime değmeye başlayan hafif yağmurla, sanki mor ışıkla doluymuşum da içimden her yöne yayılıyormuş gibi gelmişti.

/

Maorili şair Tayi Tibble, kendisine yöneltilen "yarım kan" terimi ile ilgili bir soruya şöyle yanıt vermiş: "O kelimeyi düşündüğümde aklımda sim gibi parlayana kadar tekrar tekrar ikiye bölünme canlanıyor." Bu cevap bana Mitski'nin müzisyenliğinin yanı sıra bir söz yazarı olarak da takdir edilmesini sağlayan bir şarkısını düşündürüyor: "Vücudum paramparça olmuş küçük yıldızlardan ibaret / Ve gelmiyor elimden bir şey."

Bazıları kesirlerle konuşmayı sever: Dörtte bir, sekizde bir, on altıda bir. Bu sayılar ölçüsünde kendimi gitgide küçülürken tahayyül edebiliyorum. Bu kadar parçayı nasıl içimde taşıyor olabilirim ki?

Will Harris, Melez Süpermen isimli makalesinde, "Melez bir insan gereğinden çok ya da az genetik mirasla, ziyadesiyle beyaz ya da yeterince beyaz olmadan, daima bir eksiklik etrafında şekillenen benliğini garip ya da değişken bir şey olarak görür büyürken" diyor. Ben de bazen Çince konuşmayı bilinçli olarak unutup

unutmadığımı düşünüyorum. Ergenliğimin doruk noktasındayken sanki bir göbek adım yokmuş; bir zamanlar adımla soyadımın arasında bulunan o ismin yerinde koca bir boşluk varmış gibi davranırdım.

/

Pasifik Adası ve Avrupalı Yeni Zelanda kökenli bir soydan gelen sanatçı Thalia Smith, Cook Adaları'na dönüş deneyimini, *Kalp vücuttaki en güçlü kastır* başlığı altındaki bir dizi fotoğraf, video ve şiirimsi metinlerle belgelemiştir. Görsellerden birinde okyanusun yüzeyinde mavi bulutlarla pembemsi günbatımının soluk yansımaları görülüyor. Deniz saf renkten metalik bir yüzey. Ufukta uzak bir adanın bir kısmı gibi görünen bir karaltı var fakat net değil. Deniz öyle sakin ve gümüşi bir buğuyla kaplı ki sanki daha önce rüyalarımdan birinde görmüş gibiyim. Gökyüzü ile deniz arasında kalan derin mavi boşlukta, sanki manzarayı ikiye bölermiş gibi görünen ince bir yırtık var fotoğraf kağıdında. Görselin yanına Smith şunları yazmış:

> Acaba saçlarımın kıvırcıklığı, kemikleri bu adada gömülü atalarımdan mı geliyor?
> [...]
> Kan bağı o kadar derine ve uzağa gider mi?

Smith'in çalışması rüya gibi ve filme benziyor; sanki güneşte ağarmış bir dizi çocukluk anısı enstantanesini, aşağısında altyazı akarken izlemek gibi. Alttan alta bir kayıp duygusu ve yanı sıra da bir sevecenlik taşıyor. Hatıraları canlandırmak bir duyarlılık, geçmişle bir bağ kurma eylemidir.

Anneannemle dedemin Kota Kinabalu'daki arka bahçelerinin bir haritasını hazırlamak istiyorum. Bir daha ne zaman gidip görebileceğime dair hiçbir fikrim yok. Daha ne kadar orada duracak onu da bilmiyorum. Po Po ölmeden nerdeyse bir sene önceki ziyaretimde, bahçedeki çamaşır ipinde sıcakta kıpırdamadan öylece sarkan şeker pembesi ve mavi pötikareli çarşaflar ve elbezleri asılıydı. Arkalarından ve aralarından komşunun metal çitine dolanmış asmaları görebiliyordum. Yeşil bir kertenkele, iki yusufçuk, bir eşekarısı ve uzaklarda hareketsizce duran bir akbalıkçıl hatırlıyorum.

Arka kapının yanında dururken bir kök öbeğine işaret edip benimle İngilizce konuşan Gong Gong'a "Mango ağacı burada mıydı?" diye sorduğumu hatırlıyorum. "Evet, artık yok. Bak bir balıkçıl." Gülümseyerek onu izlemiştik. Gong Gong nerede olursak olalım daima kuşları ya da görebildiği diğer canlıları gösterir.

Beyaz bir balıkçıl. İki uzun hindistancevizi ağacı, gür asmalar ve sarı bir ateş ağacı. Mango ağacının bir zamanlar bulunduğu, annemle dayımın sert küçük meyvelerini toplayıp ekşi ekşi yediği yerde uzanmak istiyorum.

/

2018'de Mitski'yi sahnede gördüğümde iki ergen kız kalabalığın içinde yakınımda duruyordu. Sanki Mitski sadece onlar için çalıp söylüyormuş gibilerdi. Aslında onlar için, o anda, onların gerçekliğinde, hakikaten öyleydi. Çığlıklar atıp ağlamalarını ve birbirlerine sarılarak dans etmelerini izledim, o anda onlar için sadece gitardan dökülen notaların, Mitski'nin sesinin, kendi seslerinin,

pembe ve altın rengi ışıkların, vücutlarının, kollarının, kendilerinin dışında başka hiçbir şeyin var olmadığını görebiliyordum. Kızlardan biri, her bir şarkının başlangıcında fotoğraf çekmek değil de şarkıların sırasını not etmek için telefonunu çıkarıyordu. Mitski'yi onların önünde punk'ı, indie rock'ı, aşkı ve kayıpları yine ve yeniden yaratırken seyrettim.

Ben de ulvi ve samimi bir şeyler hissediyordum fakat benim için durum farklıydı. Ben daha çok Mitski'nin yaptığı müziğe karşı bir yakınlık besliyordum beslemesine -zaman zaman eserlerinin benimkilerle çok yakın olduğunu hissediyordum- fakat onu, bir insan olarak tanıyıp anladığımı iddia edemezdim. Mitksi'ye derin bir hayranlık besliyorum fakat benim idolüm değil. Belki yaşlarımız birbirine yakın olduğu için ya da belki kariyeri konusunda, onu sürdürülebilir kılmada, bir sanatçı olarak uzun soluklu olabilmekte ne kadar gerçekçi olduğunu bildiğim ve ben de aynı şeyi yapmaya çalıştığım için.

/

Mitski'yle grubu, iki şarkı hariç sahneyi sürekli paylaşıyorlar fakat onları neredeyse fark etmiyorum. Yüzü, adeta kendi dünyasında, kendi mavi ışık halesi içinde hareket ediyormuşçasına huzurlu ve sakin.

"*Your Best American Girl*"ü söylemeye başladığında, vücudumda önce omuriliğimde, sonra midemde ardından ellerimde titremeye yol açan bir tepkiye neden oluyor. Ağlamamaya çalışıyorum; keşke boğazım böyle düğümlenmese.

Kendi yazdıklarımı ve bazen şiir yazmanın nasıl da kendi tenimin, beynimin dışında bir şeyler yaratmak anlamına geldiğini düşünüyorum. Şiir benden bir parça ve ben de şiirimden bir parça taşıyorum fakat bu benliğimden ayrı, farklı ve yeni bir şey.

/

Annesinin ölümü ve onun Kore süpermarketlerine düşkünlüğü üzerine yazdığı "H Mart'ta Ağlamak" başlıklı makalesinde, Koreli asıllı Amerikalı müzisyen ve yazar Michelle Zauner, "Hayatımda arayıp da bir zamanlar hangi marka deniz yosununu aldığımızı sorabileceğim kimse kalmamışsa, artık Koreli olduğumu iddia edebilir miyim?" diye soruyor. Makaleyi ilk okuduğum andan beri içimde o makaleye dair bir şeyler taşıyorum. Aynı Zauner gibi ben de anne tarafımın anadilini pek iyi konuşamıyorum. Büyürken kullandığımız dillerden biri de yemekti. Annemin sevgisi daha çok pratik ve fizikseldir. *Üşümüyorsun ya? İyi uyudun mu?* Sevgimizi dile getirmekte biraz beceriksiziz, yine de nasıl göstereceğimizi biliriz: Fırına atmak üzere olduğumuz körili pufböreklerinin köşelerini birleştirerek, tuzlu kuru erik şekerlemelerinin mor paketlerini açarak, bir meyveyi soyarak.

Po Po öldüğünde, Malezya biletleri alamayacağım kadar pahalı olduğundan cenaze törenine katılamadım. Cenazenin nasıl geçtiğini neler olduğunu bilmek istiyordum fakat anneme nasıl soracağımı bilemedim. Sohbetlerimizde normalde acı gibi hislere hiç değinmez, küçük kayıpları ya da dertleri bir kenara atarız. Onunla görüntülü konuşma yaptığımız bir seferde ona bunu sorduğumu hayal ettim. Sorumun, atmosferde onca yolu katederek başka

bir şehirde hatta kıtada onun bulunduğu yere ulaştığını canlandırdım gözümde. Sözlerimin onun etrafında yayıldığını, bir an havada kalıp sonra ağır çekimde parıldayan toz katmanları gibi yere düşüşünü seyrettim.

/

Londra'deyken, Çincenin ardında bölük pörçük birkaç sözcük bırakarak yavaş yavaş aklımdan uçup gittiğini hissedebiliyordum. Hiç beklenmedik anlarda ise sözler dilimin ucundan dökülüvermeyi bekliyordu: 中秋节, Sonbahar Festivali; 经济发展, ekonomik gelişme; 华侨, denizaşırı memleketlerde dünyaya gelmiş Çinli. Çince karakterleri yazma alıştırması yapmaya çalıştığım diğer zamanlarda da kalemimle şekilleri nasıl oluşturacağımı bile hatırlayamıyordum.

Neredeyse bir yılın ardından, Mandarince için yeniden akşam kurslarına yazıldım. Dersten önceki sabah, öğretmen sorarsa hazır olabileyim diye ismimi yazmayı denedim. Alıştırma yapmazsam ismimdeki ikinci karakterde bulunan bir ya da iki fırça darbesini hep unuturum. 明雅. Kelimeyi önce ikiye böldüm, sonra her karakteri de kendi içinde ikiye: Parlak 明 / zarif. Bir güneş 日 yanına da bir ay 月, bir diş 牙 yanında da bir kuş 隹.

Amerika yerlisi şair Layli Uzun Asker (Layli Long Soldier), küçük kızına Lakota dilini öğretmeye başlamanın beraberinde getirdiği yük ve de armağan hakkında şöyle yazıyor:

Lakota olmak hakkında ne biliyordum ki? [...] Hem dilimiz hakkında kırıntılar dışında ne biliyordum? Ona kırıntı olmayı mı öğretecektim?

/

İsmimi yazmayı, onu parça parça yazarak öğrendim. Güneş, ay, diş, kuş. Güneş, ay, diş, kuş. İsim nedir? İsmini duyunca durur, yukarı bakar, koşar ve cevap verirsin. Beyniniz henüz tamamen algılamamışken dahi vücudunuz, isminizi söyleyen sese doğru hareket etmesi gerektiğini bilir. Şanghay'da çoğu zaman, en azından sabah sekizden öğlen ikiye kadar Nina değil de Míngyǎ 明雅'ydım. Ondan önce göbek adım nadiren dile getirilen, benim bile yüksek sesle söylemediğim bir isimdi sadece. Şimdiyse, öğretmenlerim sınıfta bana söz verirken, koridorda beni selamlarken sürekli bu ismi kullanıyorlardı. Sonra sonra bu ismime de tepki vermeye başladım. Artık ismimi duyduğumda sadece parçalar işitmiyordum.
Londra'da bulunan bir iş merkezindeki akşam derslerinde kimse bana Çince ismimi sormadı.

/

Şair Sarah Howe'un annesi Hong Kong'lu, babası ise beyaz. *"Loop of Jade" (Yeşim Döngüsü)* adlı eser, doğum yeri olan Hong Kong'a gidip geldiği seyahatleri içeriyor. *"Crossing from Guangdong" (Guangdong'dan Geçiş)* isimli eserinde şöyle yazıyor:

> Bir yerler aramaya iten bir şey var bizi.
> Kaybediyoruz her gün dakikalarca
> Kendimizi bir başka yere.

Bu şiiri ilk okuduğumda yeni bir ev arayışı içindeydim ve eskisini terk etmek üzereydim. Mümkün olsa, her ne kadar benim için

sonsuz sayıda cevabı olan bir soru olsa da Mitski'ye, ev neresidir, diye sormak isterdim, kimbilir belki onun için de durum aynıdır. Ellerimi sarıyla dolduran kōwhai'nin limon ağacının yanında yetiştiği, annemlerin deniz kenarındaki bahçesini düşünüyorum. Şanghay'da pembe ışıkla aydınlanan bir pencereyi düşünüyorum.

/

Başka bir evimin daha olduğunun fiziksel kanıtı: Bir çift yeşil bağcıklı bot, kırmızı bir atkı ve bir anahtarlık. Bunlar sanatçı Jem Yoshioka'nın ergenliğinde Japonya'ya yaptığı ilk seyahatini anlattığı çizgi romanı *Visits'te (Ziyaretler)* çizdiği şeyler. Japonya'da "aşağı yukarı hiç hissetmediği kadar evinde hissediyor" ve bu bana hayatım boyunca Yeni Zelanda, Çin ve Malezya arasında mekik dokurken ve her seferinde hem evde ve bir o kadar da uzakta hissedişimi anımsatan son derece yakından tanıdığım bir his. Yeni Zelanda'da ise Yoshioka "Asla evi olmamış bir yere karşı derin bir sıla hasreti çekiyor."

Visits'in kapağında, sanatçının yüzünün ve bedeninin üst kısmının karakalem bir çizimi yer alıyor. Çizim kat kat gök mavisi, orman yeşili, pembe ve altın renginde desenli origami kâğıtları ile bezenmiş. Desenler bana Londra'daki Victoria ve Albert Müzesi'nde sert plastik bir vitrinin içinde gördüğüm bir Japon kumaşını hatırlatıyor; lacivert ipek üzerine uçuşları esnasında kanatları birbirine değerken tasvir edilmiş altın işlemeli bir akbalıkçıl sürüsü.

Kırık dökük parçalardan başka ne biliyorum ki? Mitski *"A Burning Hill"i (Yanan Bir Tepe)* söylerken sanki sesi taşıp her şeyi yutuyor:

Bir orman yangınıyım
Hem yangınım hem orman
Benim gözlerim yangına tanık olan

Yarı güneş, yarı ay. Yarı orman, yarı yangın. Mavi bir fener, yeşim rengi bir kalp, şeftali pembesi bir melamin kâse. İçimdeki gölgeli boşluk ışıldıyor, yanıp parıldadığını hissedebiliyorum. Bu güney yarımküre yazında bir kōwhai ormanı. Bu kan bağı, bu aramızdaki bağ, hindistancevizi ağacının altına kurusun diye asılmış pamuklu kumaş parçaları, beyaz ve pembe ve mavi çarşaflar.

Düşen Şehir

1. Yazar Eileen Chang'in bir zamanalar Şanghay'da yaşadığı apartman, Nanjing Xi Lu'nun köşesinde, 195 Chande Lu'da. Bunu, şehre Mandarin dilini öğrenmeye geldikten bir ay kadar sonra, baharın başlarında keşfettim. Gençken yaşadığım yerde eski ayak izlerimi takip ederken nelerin değişmiş olduğunu, nelerin aynı kaldığını bulmaya takmıştım. On yıl önce bulunduğum noktadaki aynı yerleri aradım durdum. Parlak dalgalarıyla nostaljinin içime dolmasına izin verdim. Uzaklardan çıkıp bana doğru gelişlerini izledim.

2. Bunu yapmayı bir an evvel bırakmam gerektiğinin, aksi halde bir şeylerin kopacağının farkındaydım.

3. Çince ismi 张爱玲 Zhāng Àilíng'i ona, annesi kendi İngilizce ismine istinaden vermiş; Àilíng, İngilizcedeki 'Eileen'in harf çevirisine karşılık geliyor. İsmindeki ilk iki karakter 爱玲 sevgi ve çınlayan yeşim taşı anlamında. Benim de annemin verdiği iki tane yeşim taşım var. Gong Gong'umun Şanghay'da doğmuş olan üvey annesine, yani benim büyük büyükanneme aitmiş. Kolyelerden birisi kalp diğeri de damla şeklinde. Onları birbirine tokuşturduğumda sanki cıvıldarlar.

4. Chang, yedi katlı kavisli beton balkonları ve koyu kırmızı pencere pervazları olan art deco tarzında bir binada yaşıyordu. Girişindeki kapının hemen üzerinde "常德公园" (*Changde Daireleri*)* kelimeleri geceleri altın floresan ışığı ile parıldar. Sonunda bir gün kapıdaki bronz levhayı fark edecek kadar yakınından geçene kadar önünden yüzlerce defa geçmiş olmalıyım.

5. Seni son gördüğümde kıştı. Nanjing Xi Lu'nun köşesindeydik ve yolun iki tarafında uzanan koca koca lüks alışveriş merkezlerini rahatlıkla görebiliyordum. Farklı olan şeyler kavşağın ışıklandırılmış, Amerikan lokantasının yıkılmış ve yolun ortasının ise sarı ve turuncu kadife çiçeklerinin parlak istilasında uğramış olmasıydı. Değişmeyenlerse anne ve babamla sık sık Çin mantısı yemeye gittiğimiz otel ve hava kararırken ışıldamaya başlayan çınar ağaçlarına sarılı mor yıldızlardı. Onların ışığında durup geçen arabaların durmasını bekledim.

6. Şanghay hikâyelerinde ne kadar çok ay betimlemesi vardır: Bu tanımların hepsi *"The Golden Cangue" (Altın Boyunduruk)* adındaki hikâyesinin birkaç sayfası içindedir; ay "altından kızıl bir kâse"dir, "beyaz bir güneş gibi yüksek ve yuvarlak"tır, "insanın tüylerini diken diken eden o olağandışı ay"dır.

7. Haklı. Burada ay gerçekten olağandışı. Berrak ve kirlenmemiş bir gökyüzünde nasıl göründüğünü anımsayamıyorum. Gece odama dönerken, gökyüzüne baktım ve ayın rengi nefesimi kesti. Telefonumla fotoğrafını çekmeye çalıştım fakat

* Eddington House olarak da bilinen bu art deco tipi bina Şanghay'ın ikinci dalga ünlü tarihi binalarındandır ve yazar Eileen Chang sayesinde epey tanınmıştır. (ç.n.)

solgun bir bulanıklıktan başka bir şey çıkmadı. Her şey pembe vitraydan görülen bir hayal dünyasıymışçasına sis içindeydi. Küçücük bir dokunuşta sanki etrafımdaki her şey yıkılabilirmiş gibi hissettim. Işık, ses, seninle beni birbirimizden ayıran hava, her şey.

8. Sık sık, uyanıkken ve rüyalarımda, defterime Şanghay'ın flora ve faunası ile ilgili notlar aldım: Koyu sert yaprakları ile beyaz yulan manolyaları (şehrin resmi çiçeği), Fransızlar tarafından dikilmiş çınar ağaçları, sonbaharda parlak sarıya dönüşen ginkgo ağaçları, mürdüm eriği çiçekleri ve avlularla şehir bahçelerindeki devasa eflatun ve uçuk pembe bulutlar halindeki açelyalar.

9. Eilleen Chang'in hikâyelerindeki kadınlar her zaman sevilebilir değildir. Bencil, bıkkın, basit, bunaltıcı apartmanlarda ve evliliklerinde kapana kısılmış karakterlerdir. Şanghay, sakinlerini, durmamacasına yağan bahar yağmurları, boğucu yaz nemi ile kolayca kapana kıstırabilir. Bir haziran gecesi sabaha karşı saat üçte elektrik kesilince doğal olarak klimam da çalışmadı. Yataktan kalkıp nemli saçlarım başımın tepesine toplanmış, parmaklarım da dahil vücudumun hiçbir uzvu birbirine değmez halde karo zemine uzandım. Her birkaç dakikada bir, zeminin vücudumun daha değmediği soğuk bir kısmına doğru kaydım. Uyku ile uyanıklık arasında gidip geldim. Günlük dilde 'nem' aynı zamanda *sıkıntılı, bunalımlı* veya sıkıca mühürlenmiş anlamına da gelen 閟 mèn'dir. Bu kelime, bir kalbi 心 ve bir kapıyı 門 simgeleyen iki karakter ile oluşturulur.

10. Sıcaktan kabarıp kıvrılan, başlarının etrafında haleler oluşturan saçları ile Chang'in şehrindeki kadınları düşünüyorum. İpek cheongsam'ları* ve ayak parmaklarının üstüne gelen kısmı şakayık işlemeli pamuklu terlikleri ile karanlık yatak odalarında ya da otel odalarında, pencere kenarlarında, herkes uykudayken uyanık otururlar. Loş ışıklı pencerelerin ve aralık kapıların şehri. Durgun havada hareket eden duman şehri. Kapana kısılmış kalpler şehri.

11. 'Yeni Kadın' 新女性 tabiri, 1910'larda kadınların aşağı konumunu Çin'in modası geçmiş geleneklerinin bir sembolü olarak gören radikal entelektüeller tarafından ortaya atıldı. Hayallerindeki Yeni Kadın eğitimli, bağımsız ve özgür ruhluydu. Chang'in kendisi her ne kadar bu kategorinin bir üyesi olabilirse de hakkında yazdığı pek çok kadın öyle değildir. "*Love in a Fallen City*" *(Düşmüş Şehirde Aşk)* isimli uzun öyküsünde, başkahraman Liusu kocasına, "Sen öldürülsen benim hayatım da son bulur fakat ben öldürülsem sen kaldığın yerden devam edebilirsin" der.

12. Bulanık bir fotoğraf, geniş bir caddede ilerleyen bir cenaze alayını gösteriyor. Yüzü krizantemlerle çevrili genç bir kadının portresi, kalabalıktan yüksekte elde taşınıyor. Portredeki kadının çehresi hariç başka kimsenin yüzünü seçemiyorum; başı öne eğik, bakışları yere dönük, dudakları boyalı, arkaya toplanmış saçları stüdyo ışığında parlıyor. Yüksek yakalı beyaz bir elbise giymiş. İnsanlar çatılardan sokağa bakıyor ve kollarını sallıyorlar.

---

* Yüksek boyunlu, vücuda oturan ve genellikle kısa kollu, etek kısmı yanlara doğru yırtmaçlı Çin menşeili bir tür elbise. (ç.n.)

13. 8 Mart 1935'te aşırı dozda uyku ilacından hayatını kaybeden Ruan Lingyu, yirmi dört yaşında bir aktristti. Ölümünden bir ay önce Cai Cusheng yönetmenliğinde, yazar olmayı düşleyen fakat sonunda çocuğuna bakabilmek için seks işçiliği yapmaya mecbur kalan bekar bir kadını canlandırdığı *"New Women" (Yeni Kadın)* filmi prömiyer yapmıştı. Üç yüz bin kişilik bir kalabalık, cenaze töreni için Şanghay sokaklarını doldurmuştu. Fotoğrafın altındaki notta şunlar yazılıydı: *Ruan'ın cenazesindeki çiçeklerin binaların boyuna ulaştığı bilgisi basında yer aldı.*

14. Geceleri şehirde tek başıma yürüdüğümde bu ışıltı sarıyor etrafımı fakat bunun gerçekliğinden emin değilim. Sana uzanıp dokunabilirim fakat senin gerçekliğinden de emin değilim.

15. Chang nasıl birisiydi? Bilmiyorum fakat sanırım rüyayla gerçeğin karışıp bulanıklaşmaya başladığı o anı anladı. Şanghay'da gökyüzünün nasıl aynı anda pek çok renge büründüğünü anladı: "Ufukta sabah renkleri bir karpuz dilimi gibi bir katman yeşil, bir katman sarı ve bir katman da kırmızıydı." Öykülerini çevirilerinden okumak, onu çok uzaktan ya da kalın bir camın ardından görmeye çalışmak gibi. Dışarda durmuş, hayaletinin bulunduğu odalara bakıyorum.

16. Sonbahar ilerlerken yüzünü sokakta ya da metro istasyonunda görmeyi umdum. Sen gittikten sonra bu ihtimalin artık var olmadığına üzüleceğimi sanmıştım. Onun yerine bir müddet sonra ağaçların hatları, sanki önlerinden sis kalkmış gibi daha net görünüyordu.

17. Yeni Zelandalı şair Robin Hyde, 1938'de Şanghay'ı ziyaret ettiğinde yirmi yedi yaşındaydı. Fransız İmtiyaz Bölgesindeki bir kafede 'dünyanın en iyi çikolatalı keki olmalı' dediği keki tattığını yazdı. Aynı kitabevinde kitaplara bakarken, aynı dans salonunda bir köşede sigara içerken, Chang'in yaşadığı Uluslararası Yerleşim Bölgesi'nde aynı caddeden karşıya geçerken Robin Hyde ve Eileen Chang'in yollarının 1938'de bir yerlerde kesiştiğini hayal ediyorum. Gözleri bir anlığına buluşmuş olmalı.

18. Küçük ya da büyük, her şehirde her insanın kendi gizli haritası vardır. İnternette Şanghay'ın tarihini okurken bir linke denk geldim: *Şanghay'daki Perili Yerler Haritası.* Küçük kırmızı yıldızlar, Eski Fransız İmtiyaz Bölgesi'ni ve etrafındaki yerleri gösteriyor. 1941'de dans pistinde bir genç kadının vurularak öldürüldüğü Paramount Dans Salonu. Chang o salona sık sık uğrardı; 1930'larda Paramount, Şanghay gece hayatının merkeziydi. Bina hâlâ yerinde duruyor. İnsanlar dördüncü kattaki dans salonunda kendi etrafında dönerek dans eden bir kadın gölgesi gördüklerini söylüyorlar.

19. Senin bana gösterdiğin yerler: Küçük bir ramen* lokantası, kirli ultraviyole yeraltı kulübü, sen eski kız arkadaşının dairende unuttuğu bir şeyi iade etmek için koştururken benim yağmurda önünde beklediğim Chongqing Hotpot** restoranı. Sonrasında bu mekânların önünden geçmekten kendimi alamadım fakat yanlarından geçerken hep hızlandım. Özellikle geceleri, anıların üşüşmesi tehlikesi olduğunda.

---

* Çin kökenli olan ve çorba içinde sunulan eriştenin Japon mutfağındaki adı. (ç.n.)

** Çin kökenli bir pişirme yöntemi. (ç.n.)

20. Şanghay'da Robin Hyde evini şöyle hayal etmişti: "Neredeyse her gece yorganın altında yatarken rüyamda Yeni Zelanda'yı görürdüm. Rüyalarım o kadar canlı ve netti ki, uyandığımda siyah karolu evler birer peri masalı gibi gelirdi." Yazın birkaç haftalığına Wellington'a döndüğümde ilk birkaç gece çocukluğumu geçirdiğim odada, rüyalarımda çınar ağaçlarını, yağmurda ıslanmış sokakları, asla kararmayan gece göğünü gördüm.

21. Chang, öykülerinden oluşan "*Romances*" *(Romantizm)* isimli derlemesinin önsözünde, "Bütün ihtişamı ve önemsizliği ile tüm medeniyetimiz bir gün geçmişte kalacak. En çok 'ıssız' kelimesini kullanıyorsam, bunun sebebi aklımın bir köşesinde hep bu afallatıcı tehdidi hissediyor olmam" diye yazmış.

22. Kış ortasıydı ve seninle ben Nanjing Xi Lu'nun köşesinde dikiliyorduk. Oradan, Chang'in benim o dönem olduğum yaştayken yaşadığı yeri görebiliyordum. Artık daha fazla yanında olmaya dayanamadığımda, eğer bana dokunursan soğuğa rağmen yanıp tükeneceğimi bildiğimden senden uzaklaştım. Sana kendime dair önemli hiçbir şeyi anlatmadım fakat sormuş olsan, durup dinlemiş olsan, sana rüyalarımın yağmur mevsiminde geçtiğini söylerdim. Kadife çiçeklerinin yol ortasında parladığı geçide doğru uzaklaşırken, kulaklarım geçip giden trafiğin kaosu, üstümüzden geçen bir uçağın sesi ile uğulduyor, hepsi kırılan bir dalganın sesi içine yuvarlanıyordu.

23. Asla kimseye kendi Şanghay haritamı gösteremem. Bir sır olduğu için değil, devasa ve dağınık olduğu için. Pagodada* yaşlı

* Güneydoğu Asya'da yaygın olan ve Budistlerin dini yapılarına verilen ad. (ç.n.)

bir adamın hep saksafon çaldığı park, bir zamanlar Huaihai Zhong yakınlarında bir yerlerde denk gelip sonra bir daha bulamadığım terk edilmiş bir binanın yan cephesindeki pembe neondan ışık düzenlemesi, yazılarımı yazdığım kitap-kafe. Bu kafede 10 yuan vererek gelecekteki kendine kartpostal yollayabiliyorsun. Kartı senin istediğin tarihte, -ki bu aylar, yıllar hatta onlarca yıl sonra olabilir- gönderilmek üzere bir kutuya koyuyorlar.

24. Chang'in "*Half a Lifelong Romance*" *(Yaşam Boyu Aşkın Yarısı) adlı* romanındaki karakterlerden Shijun, âşık olmaya başladığı kadınla bir odada yalnız olduğu sırada, "Ay takviminde baharın ilk gününe bakıyorum" der. Shijun duvardaki, Çin mantısı restoranının da duvarında asılı olan o eski tip, Çin usulü kâğıda yeşil mürekkeple basılmış olanlara benzeyen bir takvimin yapraklarını karıştırmaktadır. Yerde haftalarca koparılıp atılmış takvim yaprakları duruyordu. Bir tanesini aldım, katladım ve cebime sokuşturdum.

25. Herhangi bir hediyelik eşya dükkanından alabileceğiniz bir kartpostal: Parlak saçları zafer rulosu* stilinde yapılmış bir kadının siyah beyaz fotoğrafı. O bir film yıldızı, sigara paketleri, kilotlu çorap ve parfüm afişleri ve dergilerdeki pin-up kızı, o *Yeni Kadın* adını verdikleri kız. Dudaklarında neredeyse bir sırıtma ile doğrudan gözlerimin içine bakıyor. Kartpostalı çevirip ismini bulmak için arkasına baktım ama yoktu. Kafede bir masaya oturup yazmaya koyuldum. Baharın ilk günüydü.

---

* 1940-45 yılları arasında başın üstünde veya yüzü çevreleyen kabarık saç bukelerinin oluşturduğu saç stili. Victory curls (ç.n.)

Erik Yağmurları*

CHIHIRO

2001 yapımı animasyon filmi *Spirited Away*"de *(Ruhların Kaçışı)*, on yaşındaki Chihiro kurumuş bir dere yatağının üzerindeki kemerli bir köprüye rastlar. Yukarıda, yağmurun habercisi kara bulutlar mavi gökyüzünü kaplamaktadır. Gün geceye dönerken gerçek dünya yerini garip, aydınlık bir hayal dünyasına bırakır. Korkmuş Chihiro, geldiği yöne doğru kaçmaya çalışır fakat kocaman bir su kütlesinin yolunu kestiğini görür. "Hayal görüyorum, hayal görüyorum" diye kendi kendine tekrarlar. Vücudu katı halini kaybedip yavaşça şeffaflaşmaya başlar. Yarı hayalet, yarı kız çocuğudur artık ve şeffaf teninin arkasında nehir görülebilmektedir.

Bu andan itibaren *Spirited Away* su ile dolu bir filme dönüşüyor; taşmış bir nehir, su basan bir hamam, denizin üzerinde hızla seyreden bir tren. Hayao Miyazaki'nin filmlerinde genellikle olduğu gibi, dönüşüm anı yağmurla imlenir. Ruhlar hamamında çalışmaya başladığı ilk gece, Chihiro adeta çoktan ruhlar aleminin bir

---

* Eriklerin olgunlaşmaya başladığı dönem yağan yağmurlara Japonya ve Çin'de verilen isim. (ç.n.)

** Türkiye'de Ruhların Kaçışı olarak gösterime giren Studio Ghibli filmi. (ç.n.)

parçası haline gelmiştir. Üstündeki tişört ve şort daha geleneksel, belden kırmızı bir bez ile bağlı mercan kırmızısı bir tuniğe dönüşmüştür. Sağanak yağmurda kırmızı fenerler tek tek yanarken onun silüetini shoji'nin* ardından görürüz. Mavi ortancalar, Chihiro'nun odasının ışıltısında ıslak ıslak parlar. Kapısını yağmura açar ve bir ruhla yüz yüze gelir.

MÉI YŬ

梅雨, méiyŭ, erik yağmuru. Doğu Çin'de bahar sonu ve yaz başı, geleneksel olarak eriklerin olgunlaşıp sarardığı dönemi belirten Erik Yağmuru mevsimidir. Erik Yağmurları'na, iki farklı yoğunluktaki hava kütlelerinin Doğu Asya üzerinde birleştiği, alt troposferdeki hava cephesi neden olur: Pasifik Okyanusu üzerindeki yoğun nemli hava ile kara parçaları üzerinde oluşan soğuk hava. Bu durum, Doğu Çin, Japonya ve Tayvan'da her yıl, nisan ve temmuz aylarında yüksek neme ve yoğun yağışa yol açar. 2020'de Şanghay, tarihte bilinen en uzun Erik Yağmuru mevsimine tanıklık etti. "梅雨" sözleri Tang dönemi şairi Du Fu'nun bir şiirinin adıdır: *"Dördüncü ay erikleri olgunlaştırır/berrak ırmak akar gider."*

Geceler boyu Şanghay'daki yağmur şehri ışıldattı. Bir şeye düşüyordum -aşka değil de açlığa-ve kaygılarım kontrolümden çıktı. Bu durum yemekle olan ilişkimi daha önce hiç olmadığı kadar etkiledi. Mandarince öğretmenlerimden birinin dil bilgimizi ölçmek için kullanmayı sevdiği cümlelerden birisi şuydu: *"Güzel olmak istiyorsan günde iki öğün ye."* Ezberlememiz için, biri emir ve diğeri de şart kipinin oluşturduğu iki dengeli cümlecikten oluşan, mükemmel cümle. Bu cümlenin ağırlığı ve sınıfta hep bir

* Ahşap veya bambu çerçevelerin içerisinde yer alan yarı saydam kâğıttan yapılmış sürgülü panel. (ç.n.)

ağızdan tekrarladığımız hafif ritim kafamın içinde çınladı. Kelimeleri tek tek birbirinden ayırdım.

Yemeğe çıktığımda, ki genellikle yalnız çıkıyordum, yapmaya alıştığım gibi kafamın içinde takıntılı bir şekilde yediğim her şeyi not etmektense defterimi çıkarıp gökyüzünde gördüğüm renkleri yazıyordum: Kan portakalı, koyu menekşe moru, çilekli dondurma pembesi, çingene pembesi.
Evine ilk gittiğimde bütün gece yağmur yağdı. Yan yatmıştım, karanlıkta hareket ettikçe omurgası önümde kıvrılıyordu. Bir an kürek kemikleri arasındaki daire, belki de üst üste binen iki daire şeklindeki bir dövmenin hatlarını gördüm. Koyu mavi çizginin üzerinde elimi gezdirmek istedim. Sırtüstü döndü ve şekil kayboldu. Karanlıkta vücutlarımızın şekli bulanıklaşmıştı. Ertesi gün ıslak şemsiyem dizlerimin arasında, suları sandaletlerime ve vagonun zeminine damlar halde metroyla (tüm vagonları parlak leylak renkli koltuklarla döşeli, leylak renkli on numaralı hat) eve dönerken, bir anda o daireleri anımsadım. Unuttuğumuz bir rüyayı saatler, günler sonra ani bir renk çakmasıyla hatırlayışımız gibi, öylece gözümün önüne geldi.

Şehirde gerçekliğin başkalaşıma uğradığı yerler: Boş metro peronları, geceleri kampüsün ışıklandırılmış sokakları, tam yağmurlu sokağa çıkmak üzereyken ıslak plastik sarmaşıkların dolandığı, kapısında yan yana durduğumuz kafe.

SAN

San ilk defa yoğun sis ve yağmurun içinden, beyaz bir kurdun sırtında, dağ yamacından aşağı hızla inerken görülür. Prens Ashitaka

ve San'ın yolları, ilk kez dağın eteğinde, taşan bir nehrin kıyısında kesişir. Filmin en ikonik sahnelerinden birisi, San'ın yanakları yaralı kurdunun kanına bulanmış, nehrin öte yakasındaki Prens Ashitaka ile göz göze geldiği andır. Tam o esnada hayaletvari bir ağaç perisi belirir.

Miyazaki'nin tüm filmlerinin kendine has manzaraları vardır. Filmlerin pek çoğu şu ya da bu türden, yaklaşmakta olan bir çevre tahribatıyla ilgilidir. *Princess Mononoke'nin (Prenses Mononoke)* (1997) zümrüt yeşili ağaçları, ırmakları, dağ vadileri, orman perileri, büyülü hayvanları, ağaçların derinliklerinde ışıldayan gölüyle kendine has tam bir ekosistemi vardır. Orman, insanlarca ağaçları kesilerek ortadan kaldırılmaktadır ve periler isyan etmeye başlar.

Yazar Nina Li Coomes, Miyazaki'nin kadın kahramanlarına; dünyalar arasındaki ve kız çocukluğuyla kadınlık arasındaki sınırları aşarak sürekli değişim içinde olan bedenler olarak odaklanır. Coomes dahil olduğu melez ırk mirasının merceğinden ele alır bu karakterleri. Ben de kendimi aynısını yaparken buluyorum. Kurtlar tarafından büyütülen San insan kızıdır, ormanda perilerle yaşar ve onları korumaya çalışır. Kurt değilse de kendini bütünüyle bir insan olarak da görmez. Coomer, "San bir kurt mu? Yoksa bir kız mı? Hiçbiri mi değil yoksa ikisi de mi ya da ikisinin arasında bir şey mi?" diye sorar. Miyazaki'nin karakterlerinde çok fazla biçim değiştirme, onları başka alemlere taşıyan çok sayıda, kapı ve köprü vardır. Onları geçen karakterler gibi, gerçekle gerçeküstü arasındaki sınır da bulanıklaşmıştır. Nehrin kıyısında duran Chihiro'nun el ve kollarının hayalet gibi solgunlaşmaya başladığı sahne ile San ve kurtlarının sis ve yağmurun

içinden hayaletler gibi ilk belirdikleri anı düşünüyorum.
Dil kursum bitip de Şanghay'dan ayrıldıktan hemen sonra çok canlı bir rüya gördüm: Yemyeşil gümrah bir orman, kırlar ve dar bir nehrin çevrelediği bir vadinin yamaçlarında bembeyaz bir tapınak. Yağmur bulutlarının kaplamaya başladığı masmavi bir gökyüzü. Bir kurt sürüsü, tapınağı korumakta. Gökyüzüne bakıyorlar. Ilık bir yağmur yüzlerini ıslatıyor.

MUSON

Annem ve Gong Gong'la salonda oturuyorduk. Kitaplıktaki eski saat dört buçuğu vururken, penceredeki gökyüzü sanki güneşin önünden bir şey geçiyormuş gibi kararmış. Gong Gong kalkıp ışıkları yaktı ve vızıldayarak tenime ılık bir rüzgâr üfleyen tavan vantilatörünü kapattı. Televizyonda bir kadının izleyicilerine pandanus yapraklarıyla tatlandırılmış yapışkan yeşil pirinç keklerinin nasıl yapıldığını gösterdiği bir çeşit yemek programı vardı. Işıklar bu yeni karanlıkta parıldadı. Ardından açık veranda kapılarından içeri süzülen rüzgâr, sağanak yağmurun başladığını haber verdi: Tavanı döven, eski evin çatısını ve duvarlarını sarsan bir yağmur. Gong Gong gözlerini televizyondan ayırmadı bile fakat annemle ben açık kapıya gittik. Yağmur kesilene kadar sadece dakikalarımız olduğunun farkındaydık. Sarsılan upuzun otları ve titreyen küçük mango ağacıyla arka bahçeye, gümüşi sağanak bardaktan boşanırcasına iniyordu. Yağmurun beni bahçeden ayıran bir perde gibi göründüğü, yağmur damlalarının yüzüme kollarıma çarptığı kapının eşiğinde duruyordum. Islak havayı içime çektim. Derken hava aydınlandı, saçaklardan damlayan yağmur sularının, camlara çarpan sineklerin ve televizyonun uzaktan gelen sesi dışında her yer sessizliğe büründü.

Borneo'nun ekim-şubat ayları arasına düşen yağmur mevsimi boyunca, tüm öğleden sonralar aynıdır. Saat üç ila dört arası yağmur bir anda bastırır. Bu, Şanghay'ın yavaş, yoğun ve amansız Erik Yağmurları'ndan daha farklı bir yağmurdur. Bu musonlar ani, coşkulu ve gerçeküstüdür.

Borneo'nun tropikal ikliminde sıcaklık, çoğu gün yağmurlu zamanlar dışında mevsimsel küçük değişikliklerle yaklaşık 27°C derece ila 34°C arasında seyreder. Borneo'da iklim değişikliğinin etkisine ilişkin olarak 2012 yılında hazırlanan bir raporda, iki derecelik sıcaklık artışı olacağı öngörüsüne dayanılarak, Borneo'nun artan sel, orman yangınları ve deniz seviyesinin yükselme riski yüzünden, iklim değişikliğinden ciddi şekilde etkileneceği kaydedildi. Aslında bu 2°C'lik artış epey düşük bir tahmin, zira 2019 yılı aralık ayı itibarıyla Climate Action Tracker 2,8°C'ye kadar olan tahminleri 'iyimser' olarak sınıflandırıyor. 2100'ün sonlarında 4,1°C ila 4.8 C°'lik bir artışı 'asgari' sıcaklık eğrisi olarak değerlendiriliyor.

Yağmuru romantikleştirmek sadece benim gibi selle iç içe bir bölgede büyümediyseniz mümkün. Kota Kinabalu'yu yıllar içinde defalarca ziyaret ettim, su birikintilerinde etrafa su sıçrattığım oldu fakat asla bir sele denk gelmedim. 2020'nin mayıs ve haziran ayları boyunca yaşanan ani seller, binlerce insanın yardım merkezlerine tahliye edilmesine neden oldu. Elena Savage, *"Havuza Dair Şimdiye Kadar Herkesin Söylediği Her Şey"* başlıklı makalesinde, düşük gelirli kadınların ve kız çocuklarının, erkeklere ve erkek çocuklarına oranla boğulma risklerinin daha yüksek olduğuna değiniyor. "Yüzme eğitimi etkisiz bir şey değildir" diyerek uyarıyor bizi.

Ara tatilimde Kota Kinbulu'daydım. Ebeveynim, teyzelerim, dayılarım ve kuzenlerim de bana katıldı. O sıralar özlem, dokunuş, açlık ve bitmek tükenmek bilmeyen baş döndürücü yağmurun harmanladığı ışıl ışıl yanan Şanghay'da yaşam çok ağır ve gerçekdışı geliyordu. Geniş ailemin neşeli kaosu ile yeniden bir arada, her akşam birlikte yemek yedik. Her zaman masada Çin mantısı ile en sevdiğimiz Malay yemekleri olurdu: Baharatlı char kuay teow, kızarmış balık, yumurtalı tart, siu mai ve baodan. Spiral sinek kovarlar, masanın altından kimyasal kokular yayar ve biz masanın etrafına tabureler ve sandalyelerle dizilirken, yemekle olan, yemeğin birleştirici bir güç, konuşulmayan bir dil ve güç ile neşe kaynağı olduğu eski ilişkime dönmeye başladım.

MEI & SETSUKI

My Neighbor Totoro'nun, (Komşum Totoro) (1988) en unutulmaz sahnesinin başında, akıntıda tek bir yağmur damlası fırtınanın başlangıcını haber verircesine daire şeklinde küçük dalgalanmalara neden olur. Öğleden sonra hava kararırken, Setsuki ve kız kardeşi Mei, mavi bir ortanca çalılığının yanındaki tapınağın altına sığınırlar. Daha sonra, yağmur devam ederken otobüs durağında babalarını beklerler. Tek bir sokak lambasının ışığında devasa orman cini Totoro, Mei ve Setsuki ile ilk defa karşılaşır. Yağmur damlaları eğreltiotlarının saçaklarından Totoro'nun şemsiyesine pıt pıt düşerken, o, bu pıtırtının verdiği keyiften dört köşe olmuş bir halde zıplar. Kızlar, gözleri şaşkınlıktan faltaşı gibi açılmış şekilde onu izlerler. Sarı krizantemlerle süsen çiçekleri karanlıkta parıldar. Bu çiçekler bana *Spirited Away*'deki Chihiro'yu, onun kırlarda koyu pembe açelyalar ve mor ortancalar arasında yaprakları omuzlarına sürtüne sürtüne koşuşunu hatırlatır.

Spirited Away'de de olduğu gibi, Setsuki ve Mei'in ebeveyni ile filmin büyük bölümünde karşılaşmayız. Orman tapınakları hem kadim hem de bir o kadar da yakın hissettiren, özellikle de göz önünde saklanmış bir dünyaya, ruhlar alemine kaçamak bakışlara imkân sağlar. Arkadaş canlısı periler, bir yağmur perdesinin hemen ardında, bir derenin karşı kıyısında veya ağaçların tepelerinde görülür. Setsuki sabah, "Rüya gibiydi ama aslına rüya değildi" diyen bir şarkı mırıldanır tekrar tekrar.

DIÀNMǓ

Bu, kapağı 80 ve 90'lardaki Amerikan müsvedde defterlerininkine benzeyen, siyah beyaz yama desenli A5 boyutunda bir defter. Üzerine takımyıldız çizimlerinin, parlak desenli origami kâğıtlarından şekillerin yapıştırıldığı ince karton kapaklı bir defter bu. Sayfaları krem rengi ve çizgili, sayfaların köşesinde BOSHI PAPER yazıyor.

Şanghay'da okuduğum bir buçuk yıldan kalma dört defterim var hâlâ. Daha küçük ve soluk sarı kapaklı olan ilk defterim Şanghay, Wellington ve Londra arasında bir yerlerde kaybolmuş gibi görünüyor. Siyah beyaz defter dağılmaya en yakın olanı ve 2016'nın eylül-aralık arasını kapsıyor. İçine uçuş kartları, kurumuş bir ginkgo yaprağı, bir sinema bileti, aşırı pozlanmış bir Instax polaroidi ve Şanghay'daki Concrete & Grass müzik festivaline ait bir bileti bantlamışım. O festivalin Son Bahar Ortası Ay Festivali'ne '中秋节' denk gelen ilk gecesinde gök gürültülü bir fırtına vardı. Ertesi gün defterime şimşeklerle ilgili olarak; Koreli bir erkek müzik grubunu Mandarin dilindeki yeni single'larını çalarken izlediğimiz sırada, mor bulutların mavi şimşek ışıkları ile yarılıp

sahne ışıklarının pembe ve altın renginde titreştiğini yazmışım. Çoğunluğu ergen kızlardan oluşan kalabalık, her şimşek çakışında nefesi kesilerek çığlık atıyordu. Yağmur başlayınca grubun sesini bastırdı, fırtınada gülüşüp birbirimize uzanarak dağılıp sığınacak bir yerler aradık.

Şimşek Tanrıçası, Şimşek Annesi Diànmǔ'dür. İnsan ırkından bir kız çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Onunki, ayrıntılarını unutmuş olsam da küçükken Çin okulunda öğrendiğimizi hatırladığım az sayıdaki hikâyeden birisi. Canlı renklerle resimlenmiş öyküler içeren bir kitapta gördüğüm resmini hâlâ hatırlıyorum: Resimde uzun boylu ve kıvrak, mavi renkli uçuş uçuş bir elbise giymiş, iki elinde birer ayna var. Bir gün Yıldırım Tanrısı Léi Gōng, genç bir kızı bir kâse dolusu pirinci bir hendeğe dökerken görür. Onun yemeği ziyan ettiğini düşünür ve onu çarparak öldürür. Baştanrı, Yeşim İmparatoru, Léi Gōng'un hatasına tanık olur, zira kız aslında sadece annesine verdiği taze pirincin kabuklarını atmaktadır. Bunun üzerine Yeşim İmparatoru kızı bir tanrıçaya dönüştürerek, kendisini öldüren yıldırım tanrısına eş olsun ve gök gürültüsünden önce çakıp gökleri aydınlatsın diye hayata döndürür.

PONYO

Ponyo,(Küçük Deniz Kızı Ponyo) Studio Ghibli tarafından 2008 yılında gösterime sokuldu ve bir çocuk filmi olarak sınıflandırıldı fakat film tipik Miyazaki tarzındaydı ve rahatsız edici garip anlarla doluydu. Japon kültürünün yanı sıra Hans Christian Andersen'in *Küçük Deniz Kızı* hikâyesinden de yararlanılarak tasarlanmış Ponyo, yarı Japon balığı yarı insandır. Ponyo balık şeklindeyken

bir kıyı kasabasında yaşayan ve onu deniz suyu dolu plastik bir kovada tutan Sōsuke adındaki çocukla arkadaş olur. Ponyo insan olma çabasıyla öyle çok tehlikeli büyü yapar ki sonunda kasabada tsunamiye ve tayfuna neden olur. Sağanak olarak başlayan yağmur, sel felaketi ile son bulur. Koca koca dalgalar yollara çarpıp uçurumlarda dağılırken dev birer balık şeklini alır. Ponyo kırmızı elbisesiyle bu dalgaların tepelerinde koşarak arkadaşı Sōsuke'yi arar.

Fakat bence Ponyo'daki en ilginç karakter, Sōsuke'nin annesi Lisa'dır. O sadece bir anne figürü değildir; Sōsuke'nin denizde olan babası Koichi'yle olan ilişkisinde ve bakıcılık yaptığı iş yaşamının altında karmaşık bir hikâye yatar. Miyazaki'nin, neredeyse anne babaların hiç yer almadığı listesindeki çok az sayıdaki pek güvenilir, şefkatli, sert fakat nazik, huysuz ama neşeli ebeveynden biridir Lisa. Denize nazır tepedeki ışıldayan evi, sıcaklık ve neşenin yanı sıra, Koichi telefon edip eve dönmeyeceğini söylediği zaman olduğu gibi hasretin de mekânıdır.
Ponyo'nun büyüsünün yol açtığı rüzgâr ve dalgaların içinden minik arabasını hızla tepeye doğru sürdükten sonra Lisa, Sōsuke ve Ponyo'yu kucaklayıp eve taşır. Bir kez evin güvenliğine kavuştuktan sonra, yedek elektrik fenerlerini yakıp sıcak su dolu kupalara kaşıkla bal koyar ve iki kâse hızlı erişte çorbası hazırlamak için çaydanlığı ocağa koyar. Karanlıkta perdeleri aralar ve pencereden çıldırmış denize korkusuzca bakar.

Hepimiz Havuzları Düşleriz

Yüzmeyi sevmeyi, birini sevmek gibi görüyorum.
Aynı öpüşmek gibi, yerçekimsel.

Leanne Shapton, *Swimming Studies (Yüzme Çalışmaları)*

5, Niagara Şelaleleri, Ontario

Orka derin havuzun bir köşesinden diğer köşesine doğru yüzüyor. Hoparlörlerden hareketli bir müzik yayılıyor. Tüm vücudunu kaplayan bir dalgıç giysisi giymiş olan atkuyruklu kadın, ayaklarının dibinde beyaz bir kovayla platformda duruyor. Müzik hızlanıyor; kalabalık koltuklarında öne doğru eğiliyor. O havuzda olmanın, stadyum ışıklarının altında, balinalarla mavi-yeşil suda kendimi evimdeymiş gibi hissederek hızla yüzmenin nasıl olacağını hayal ediyorum. Annem fotoğraf makinesini kaldırıyor.

6, New York

Yarı rüya, yarı hatıra. Küçük havuzun zemini ve dört tarafı gümüşi beyaz fayanslarla kaplı. Sığ uçta dururken çıkıntılı kenarlarını ayaklarımla hissedebiliyorum. Yanardöner altın rengi mercekli mor plastik deniz gözlüklerim var, onları taktığımda her

şey sualtındaki bir günbatımı gibi görünüyor. Geniş pencerenin ardında şehrin silüeti sıcak havayla ışıldıyor. Yüzdükten sonra, mavi renkli bir piknik tabağında servis edilen dinozor şekilli kızarmış tavuk ve patates kızartması yiyorum.

7, Sabah Golf Kulübü, Kota Kinabolu

Yüzdükten sonra, havuzun yanındaki gölgede, elimizde dondurmalarımız kurulanıyoruz. En sevdiğimiz Häagen-Dazs'ın sütlü çikolata kaplı, çikolatalı dondurması. Şekerin çektiği yabanarıları saçımın etrafında uçuşunca babam el kol hareketleri ile savuşturuyor onları. Bulunduğumuz yerden yağmur ormanlarının üzerinden hızla şehre doğu ilerleyen kara bulutları görebiliyoruz ve ben öğle sıcağının giderek ağırlaşıp, yoğunlaştığını hissedebiliyorum. Havuz şemsiyesinin altındaki annem, yaklaşan yağmura hazırlıklı olmak için havuz şemsiyesinin altında yanına sokulmam için işaret ediyor.

8, Thorndon, Wellington

Pembe naylon, buz beyazı fayanslar. Isıtılmamış bir okul havuzu, nasıl soluk alıp vermemiz gerektiğine dair bir derstir. Biz çılgın gibi el yordamıyla birbirimizi bulmaya çalışırken, meşe yaprakları ve kırık palamutlar da suyun üzerinde dönüyor. Kırılan tırnaklar, sıyrılan dizkapakları. Bir! İki! Nefes al! Çırp! Bayan Ongley'nin yumrukları havada. Anna'nın kanayan burnu yüzme dersini aniden bitiriyor. Betondaki kan damlası izlerini görünce kızlar nefes nefese, dalga geçerek gülüşüyorlar.

9, Aşağı Hutt, Wellington

Puslu bir hatıra: Kıvrıla kıvrıla suya inen pembe su kaydırağıyla yüksek tavanlı, kapalı bir yüzme havuzu. Her yarım saatte bir, dalga makinesinin yarattığı dalgalar kalçalarımızı sallayarak, yavaşça havuzun bir ucundan diğer ucuna doğru hareket ediyor.

10, Thorndon, Wellington

Yine karmaşık anı katmanlarıyla dolu, ısıtmalı bir havuz hayal ediyorum. Köprücük kemiklerimize bulaşan talk pudrasını silkeleyerek, kollarımız sıkıca göğüslerimizin önünde kavuşturulmuş, kurallara uygun beyaz bonelerimiz ve lacivert mayolarımızla merdivenin yanında toplanıyoruz. Annem iki kez diktiği halde mayomun sol omuz askısı gevşiyor. Kalan iplerin de kopacağından korkup utanarak ucundan yakalıyorum. Lacivert naylon mayo artık küçük geliyor bana, kalçalardan kastırıyor. Vücudumun suyun dışında olmasına, rüzgâra ve diğer kızların bakışlarına maruz kalmasına tahammül edemiyorum.

14, Xuhui Bölgesi, Şanghay

On dört yaşımda ilk bikinim: Siyah üzerine beyaz, mavi ve pembe puantiyeli üstü boyundan bağlı ve alt parçanın üzerinde Roxy logosu işli. Yanıma bir şişe su, bir havlu, bir paket Oreo ve iPod'umu alıp otoparkın yanındaki havuza iniyorum. Serin ve klorlu su, yaz boyu bir lütuf adeta. Geçen kış aniden yağan karın ağırlığıyla çöken dalgalı plastik çatının altında, suyun üzerinde sırtüstü süzülüyorum. Ben tek başıma, yavaş kulaçlarla yüzerken

cankurtaran telefonunda oyun oynuyor. Sıcak bana dokunamaz. Çünkü yüzen bir kız aslında bir su kütlesidir.

16, Jinqiao, Şanghay

Vücudunuzun bir kısmı suya değmeden dışarıda olmak için hava ziyadesiyle sıcak. Arkadaşım Jessie'nin yaşadığı sitede, zemini koyu mavi ve yan kısımları krem rengi fayansları olan kalp şeklinde bir havuz var. Havuzun kenarına oturmuş, ayaklarımız suda, aç olmadığımızı söylediğimiz halde Jessie'nin annesinin yaptığı folyoya sarılı mini dürümleri yiyoruz. Ben bir yandan meyve suyunun pipetini dişliyorum. Beyaz güneş bulutların ardında olmasına rağmen, beyaz plastik havuz sandalyeleri, dokununca yakıyor. Bizden bir sınıf üstteki oğlanlar havuzun diğer ucunda görününce, hızla dürümlerimizi geri sarıyor, kendimizi tekrar havuza bırakıp süzülüyoruz.

19, Thorndon, Wellington

Son sınavımın ardından tepeden aşağı giden otobüse biniyorum. Thorndon havuzu, güneşin altında buzlu dondurmanın yapay mavi renginde baştan çıkarıcı bir şekilde parlıyor. Mor bonem başımda, pembe deniz gözlüklerim gözümde akşamüzeri güneşinde yavaş yavaş, otuz beş dakika boyunca yüzüyorum. Giyinirken uzun saçlarım kabarmış ve klordan da biraz sararmış gibi görünüyor gözüme. Güneşte bronzlaşmış omuzlarıma dalgalar halinde dökülüyor. Annem kestirmemi söylüyor ama yapmayacağım. Bir zamanlar, on iki yaşlarındaki bir grup kızla rüzgârda titreyerek bize öylesine garip ve yeni gelen vücutlarımızın açıkta kalan yerlerini boş yere örtmeye çalışarak oturduğumuz havuzun üzerindeki aynı beton basamaklarda oturup simidimi yiyorum.

22, Karori, Wellington

Su sporları merkezinde pencere yok; içerisi ise sıcak ve nemli. Her şey lacivert. Annemin Malezya'ya yaptığımız son aile gezimizde büyük bir mağazadan benim için aldığı mayoyu giyiyorum. Yan kısımlarında leylak rengi sportif çizgili deseni olan siyah bir mayo bu. Gür saçlarımı mor bonemin içine sokuşturuyor, gözlüklerimi boynuma asıp sarı zeminli soyunma odasından parmak uçlarımda çıkıyorum. Egzersiz yapma konusunda felaketim fakat şehrin dört bir yanındaki havuzlarda (çocukluğumun pek çok okul aktivitesine evsahipliği yapan Thorndon Havuzu, denizin hemen kenarına yapılmış Freyberg Havuzu ve burası, çalılıklı tepelerin en üstüne yapılmış Karori Havuzu) yeniden yüzmeye başladım. Başımı sudan çıkardığımda çatıyı döven rüzgârın boğuk sesini duyabiliyorum.

Büyürken halka açık havuzlara, yüzme derslerine erişimim vardı; elbette bunlar, çocukken kolaylıkla hafife alınabilen ayrıcalıklar. Halka açık havuzlar; cinsiyet, sınıf, beyazlık, bedenlerin çeşitli şekillerine bağlı ayrıcalık yapıları tarafından yönetilir. Ellena Savage'ın yazdığı gibi; "Havuz kuralları tarihinde, kabul edilmeme kuralları, aktif ayrımcılık kuralları hep vardı ve var olmaya da devam ediyor. Aborjinleri kabul etmemek için. Kadınları kabul etmemek için. Transları kabul etmemek için. Ödeme gücü olmayan insanları kabul etmemek için." Su sporları merkezinin kapısından girdiğiniz andan itibaren, okuldaki beden eğitimi dersinin kaygı yaratan kurallarına çok benzeyen katı kuralları bana, özel yüzme boneleri giymiş uzun boylu, atletik yüzücülerin bakışları önünde kendimi örtme zorunluluğu hissettiriyor. Yine de açık tenim, kahverengi saçlarım ve giriş ücretini ödeyebilmem

sayesinde rahatsız edici sayıda beyaz insanla dolu bu yerde onların arasına karışabiliyorum. Yavaş kulvar için çok hızlı, orta kulvar içinse çok yavaş kalan bir hızda kurbağalama stilinde yüzüyorum. Soyunma odalarından uzakta, havuzun içinde, halka açık bu su kütlesinde, kendimin daha güçlü bir haliyim. Güneş ışığı cam duvarlardan içeri doluyor ve klora bulanmış tenimden ışıltıyla yansıyor.

25, Peak Bölgesi, Derbyshire

Rüzgârın eğdiği yumuşak eğrelti ve yüksükotlarıyla çevrili bir orman havuzu. Mavi bir su deposu küçük havuzun iki başındaki çam ağaçlarının arasından parıldıyor. Su serin, yumuşak ve yasemin çayı renginde, titreşen kızıl ve turuncu ışıklarla tenimi örtüyor. Bu büyülü mekânın adı Slippery Stones (Kaygan Taşlar) ve gerçekten de kayalar kaygan ve koyu renkli yosunlarla kaplı. Erkek arkadaşım ve ben buradaki en yaşlı kişilerden sayılırız; gruplar halinde ergenler çayırlarda sigara içip Frank Ocean dinliyor ve sanki havuzun bezgin muhafızlarıymış gibi havlularını sermekte olan tüm yeni gelenleri bezgin gözlerle izliyorlar. Gençler havuzun, boyu geçen en derin yeri olan orta kısmına doğru uzanıp koyu renkli suya birer birer bombalama atlarken irkiliyorum. Hiçbiri hedefi şaşırmıyor. Burası, sonunda amber renkli suyun sabit bir akışla Derwent Nehri'ni oluşturduğu, iki tarafta yavaş yavaş akan şelalelerle hem vahşiymiş hem de güvenli bir şekilde çevrelenmiş hissi veriyor.

26, Lucca, İtalya

Havuza giden patikanın etrafındaki çimenlerin arasında yabanarıları uçuşuyor. Bir süs havuzu, küçük çocukların suya düşmesini

önlemek için çitle çevrilmiş. Havuzdaki su zambakları baskın yeşil renge inat, su yüzeyinde şeker pembesi renginde açmaya başlamış. Pamuklu elbisemin altındaki sarı bikinim gofre kumaş üzerine pötikareli. Çantamda iki tane olgun şeftali var. Kahvaltıda haşlanmış yumurta ve kızarmış ekmeğin yanında bir tane yemiştim zaten. Burada ağustos, çekirdeğe yakın yerleri kırmızıya çalan, canlı sarı, etli şeftalilerin en tatlı olduğu aydır. Yüzdükten sonra birini yerken suyu ellerimden akıyor, uyluklarımda kuruyup yapış yapış oluyor.

Soyma

Birisi için meyve soymak şefkat ve sevginin ifadesidir.

Jane Wong, *Adaklar (Offerings)*

Annemin ellerini aklımda en iyi, bir meyveyi tutarken canlandırabiliyorum. Genellikle kalın kabuklu bir mandalina, kabukları şerit şerit halde parmağının etrafında dolanıyor. Bazen bir Çin kirazı. Kabuklarını dişleriyle kırıyor. Kimi zaman da yoğun balımsı kokulu birer lokmalık minik muzlar. Tek bir hareketle kabuğunu soyup tümünü ağzına atıveriyor. Ben de onu takip ediyorum.

Annem tüm kabukları toplayıp Wellington'daki denize nazır bahçemizin aşağısındaki mavi kompost kutusuna atıyor. Yıl boyu çürümüş kompostu toprakla karıştırıp bitkilerin köklerine, limon ve kaymak ağaçlarının, çarpık, zor büyüyen ve her sonbaharda üç-dört tane bombeli ekşi meyve veren elma ağacının altına yayıyor. Elmaları biraz kızarmaya başlayınca toplayıp eviyede yıkıyorum. Annem çekirdeklerini çıkarıp soyarken ben de hamuru açıyorum. Açık renkli elma dilimlerini tarçın ve esmer şekere buluyoruz.

Okuldaki en yakın arkadaşım, mandalinanın soyulduğunda kabuğunun hemen altından çıkan o küçük beyaz liflerden nefret ederdi. Kış ortası çıkan mandalinalar, meyvenin kabuğu çoktan biraz gevşemiş olduğundan her zaman en kolay soyulanlardır. O sinir uçlarına benzer görünümlü beyaz lifleri meyveden ayırmada epeyce ustalaşmıştım. Soyunca o küçük fasulye görünümlü dilimleri ona uzatırdım ve ardından birer tane ağzımıza atardık. Mandalina diliminin kesecikleri patlamadan önce bir müddet dilimizin üstünde bekletip keyfini çıkarırdık.

~

Şanghay'da öğrenciyken, manavdaki adamın kocaman tatlı bir pomelo'yu benim için soymasını izlerdim. Uzun yaz tatilinin ortasında, kampüs boşalıp da neredeyse tamamen yalnız kaldığımda, yabancıların ellerini izlemeye meylederdim. Aylardır kimseye dokunmamış olurdum.

Tatlı pomelo, 柚子 yòuzi, Çin'de yaygın olarak yetiştirilir. Ben Şanghay'a taşınmadan önce hiç görmemiştim. 柚 karakteri 木 ağaç ve 由 akıl/köken karakterlerinin birleşmesinden oluşur ve insanda bir ağacın dallarından sarkan yuvarlak, ağır bir şey hissiyatı uyandırır. Pek çok mandalina ve türlerinin aksine pomelo melez bir meyve değil orijinal bir köktür ve pek çok diğer melez narenciye türünün atasıdır. (Greyfurt, portakal ve pomelo arasında bir geçiş meyvesidir.) Turunçgiller, özellikle mandalina ve pomelo'lar, Qīng Míng, Mezar Temizleme Festivali sırasında atalara adak olarak onların mezarlarına bırakılır. Qīng Míng bir zamanlar mevsimlerin yavaş döngüsünü gözlemlemek için kullanılan ve bir tür tarımsal takvim olan geleneksel ay ve güneş tak-

viminin beşinci Güneş döneminin ilk gününe denk gelen bahar ortalarında kutlanır. Çin'de ve dünya çapındaki Çin diaspora topluluklarında insanlar tütsüler yakar, qīngtuán adı verilen tatlı fasulye ezmesi ile doldurulmuş yeşil pirinç unu topları gibi özel şekerli atıştırmalıklar yerler. En bol oldukları Çin yeni yılı esnasında mandalinalar, talih simgesidir.

Tatlı pomelo'nun kesilmesi zor ve hassas bir süreçtir. Manavdaki adam kesme tahtasındaki meyveyi iki eliyle sıkıca tutuyor. Uzunca bir bıçak alıyor ve derimsi, sert kabuğuna diklemesine daldırıyor. Sokmaya devam ediyor ve bıçak kabuğu kesip geçerken gıcırtılı bir ses çıkıyor. Derinin altındaki süngerimsi beyaz lif düşündüğümden daha kalın; neredeyse iki santim. Bıçağı aşağı kadar indirerek küremsi meyvede tepesinden tabanına uzun bir kesik açıyor. Sonra aynı şeyi diğer tarafına da yapıyor. Bıçağı bırakıp kabuğun ucundan tutup çekiyor. Meyvenin kabuğunun zardan kopup ayrılırken çıkardığı o tanıdık sesi duyuyorum. Bu ses beni susatıyor.

Kabuklar yerlere saçılıyor. Mücevher pembesi pomelo ise 6 yuan karşılığında poşete konulup bana uzatılıyor. Manav dükkanının çinili zemini, etrafa tıpkı adaklar gibi saçılmış boş meyve kabuklarıyla dolu. Kokulu ve yapış yapış paketin içindeki soyulmuş pomelo'yu koltuğumun altına sıkıştırıp eve dönüyorum. Tatlı-ekşi bir koku nereye gitsem beni takip ediyor. Mandarince öğretmenim annesinin bu kalın meyve kabuklarını ev temizliğinde kullandığını anlatıyor. Yatakların altına koyup toz toplasınlar diye onları orada bırakıyormuş.

Şanghay'daki öğrencilik yıllarımın ilk yaz mevsimi, benim için bir kabuk soyma dönemiydi. Neredeyse herkes kampüsten

ayrılmıştı. Olan birkaç arkadaşımın da dönmesine neredeyse iki ay vardı. Yirmi iki yaşındaydım. Her zaman, Şanghay'a; hatıralarımda çok derinlerde yer etmiş bu şehre, kendimi bulmaya başladığım zamanlarda sevmeye başladığım bu şehre dönmek istemiştim. Daima anneme (ve kendime) hayatımın bir döneminde kendimi ciddi bir şekilde Mandarince öğrenmeye veya yeniden öğrenmeye adayacağıma söz vermişimdir. Yeni yaratıcı yazarlık alanındaki yüksek lisansımla bir kariyer edinme konusunu mümkün olduğunca ertelemeye can atarak, Çin'deki bir üniversitede Mandarince okumak için hükümet bursuna başvurdum ve kazandım.

Şanghay'da yalnızdım ve yetişkin olduğumdan beri ilk defa yalnızmışım gibi hissediyordum. Yeni Zelanda'dan ayrılmadan hemen önce dört yıllık uzun bir ilişkiyi bitirmişken, kendimi bir dizi Tinder randevusuna gitmeye hazır hissediyordum. Pudong şehrinin neon ışıklı siluetinin yüzeyini aydınlattığı Hunagpu Irmağı kenarındaki bir bankta, kutu kutu Tsingtao içtiğimiz yarı keyifli bir randevu hariç, hepsi boş çabalardı. Biraları alan Fransız değişim öğrencisi onunla evine gitmeye niyetim olmayışını pek dert etmişe benzemiyordu.

Yaz boyunca sıla hasretiyle boğuştum. Yabancılarla randevulara çıkmak durumu daha da kötüleştirdi. Bu yeni varoluş biçimimle, bu yeni yalnızlıkla bir uzlaşmaya varmam gerekti. Kendi kendimi yeniden bulma yolum olan yüzme bir seçenek değildi; çevremdeki havuzların tamamı pahalı otellerdeydi ve üniversitedeki havuz da yaz tatili nedeniyle kapalıydı. Yoğun sıcak ve aşırı nem zamanı yavaşlattı, şehirde dolaşmak yüzmeden farksız bir hal aldı. Günlük yaşamımı insanlarla olan temasın yerine geçebilecek,

beni ayakta tutabileceğini düşündüğüm şeylere yönlendirdim: Yeni bir kontörlü Wi-Fi kartı aldım, çevrimiçi şiir yazma kursuna yazıldım, *"Gilmore Girls"*ün yedi sezonunu da yasadışı şekilde indirdim ve her akşam bir tas noodle, wonton ve taze meyve almak için pedal çevirerek kampüsü geçtim. Yaz aylarım papaya, karpuz ve pembe pomelo ile geçti. Geç saatlere kadar açık olan manavın ön tezgâhındaki plastik kutular şeker pembesi küplerle dolu olurdu. Bir kutu doğranmış papaya ve pomelo gidondaki sepetimde, menekşe rengi alacakaranlıkta, ılık sisli rüzgâr saçlarımı savururken bisikletle geri dönerdim.

Telefonumla Şanghay gökyüzünün değişen pembe renklerini kataloglamaya başlamıştım. VPN uygulamamın izin verdiği günlerde, Instagram ve Facebook'ta eflatun rengi bulutların fotoğraflarını paylaşıp, arkadaşlarımın yaşadığı farklı zaman dilimlerindeki yerlerden; çoğunluğu Yeni Zelanda'dan olmak üzere Avrupa, Kanada ve Amerika'dan gelen, beğenilerini gösteren minik kırmızı kalplerin belirmesini izliyordum. Telefonum uzaklardan gelen mesajlarla titreyip aydınlandığı halde iki aydır nerdeyse kimseyle yüz yüze konuşmamıştım.

Yaz sonlarına doğru kızı için İngilizce öğretmeni arayan Şanghaylı bir annenin WeChat'te yayımladığı iş ilanına cevap verdim. Onunla McDonald's'ta buluşabilmek için şehir boyunca iki metro değiştirdim; bana ahududulu buzlaş ısmarladı ve dövmemi övdü. Kızı bana özenli bir İngilizceyle en sevdiği manga çizgi romanları anlatsa da utangaç bir yapısı vardı. İşi kabul ettim ve her hafta mutfak masalarında İskoç cinsi kedileri boncuk gözleriyle bana bakıp mırıldayarak aramızda oturmaya başladı. Akşam yemeklerine kaldım, anne kız bana tatlı su kerevitlerini 小龙

虾 xiāo lóngxiā ve küçük ejderha karideslerini soyup yemek için parmaklarımı, eklemlerimi, dişlerimi ve dilimi nasıl kullanmam gerektiğini öğrettiler. Aynı Po Po gibi cık cıklıyorlardı.

Uzun ve acı verecek denli sıcak yaz mevsimi, üç sınıf arkadaşımla (Frankfurt'tan Katrin, Yeni Zelanda'dan Adi ve Frances) resmedilmeye değecek güzellikteki doğu şehri Guilin'e bir gezi fırsatıyla sonlandı. Hızlı trenden çok daha hesaplı olan on altı saatlik gece treninde ben vakumlanmış kurutulmuş sosisler, konserve yumurtalar, taze meyve ve strafor bardaklar dolusu hızlı noodle ile dolu atıştırmalık arabasının yolunu gözlerken diğerleri iskambil oynadılar. Guilin'i oluşturan iki karakter, 桂林, bir arada tatlı osmanthus ormanı anlamına geliyor. Bu bölge, sonbahar başlarında isminin hakkını verir ve yollar zarif, beyaz ve sarı çiçeklerle donanır. Guilin'in çarpıcı kireçtaşı tepeleri ve aralarında kıvrılarak akan Li Irmağı, Çin'in 20 yuanlık banknotunun arkasını süsler. Guilin'e daha önce de gelmiştim, neredeyse on yıl önce sekizinci sınıftayken bir okul gezisi için. En iyi arkadaşlarımdan ikisi ile kavisli bir taş köprünün ucunda, ayaklarımızı aşağı sallandırarak oturduğumuzu ve yusufçukları seyredip mangolu smoothie içtiğimizi hatırlıyorum. Geceleri pazar sokakları ışıl ışıldı. Kireçtaşından tepeler karanlığın içinde giderek görünmez olmuş, sonra güneşin doğuşuyla, şehri koruyan devlermiş gibi, siluetleri masmavi şafağın önünde yeniden belirmişti.

Diğerleri Lao Zhai Shan adındaki küçük tepelere tırmanmak istediler. Onları geriden takip edebileceğimi bildiğimden istemeye istemeye kabul ettim. Kıvrılıp duran patikada yarım saatlik tırmanışın ardından tüm vücudum ağrıyordu. Adım atmaya devam edebilmek için duyularımı çevredeki manzaraya odakladım.

Bambu ormanının gölgesi bizi sıcaktan koruyup serin tutuyordu ve ağaçların arasından, yamaçta bulunan ve Kota Kinabalu'daki tepe yamaçlarına kurulmuş Çin mezarlıklarına çok benzeyen mezar ve mezar höyüklerini görebiliyordum. Beton mezarların bir zamanlar şeftali pembesi, bebek mavisi gibi pastel renklere boyanmış olduğunu, şimdiyse bu renklerin tamamen solduğunu görebiliyordum. Kâselerce portakalla plastik sarı ve beyaz krizantemler adak olarak bırakılmıştı. Derin soluk alıp verişlerimizin ve hışırdayan yaprakların sesiyle; en son memlekete gittiğimden, denizden yükselen tepeye çalıların arasından tırmanan patikada yürüdüğümden beri duymadığım, belli bir ses karışımıyla sekteye uğrayan hoş sessizlikte huzur buldum.

Bir saat sonra yaprakların gölgesi seyrekleşmeye başladı. Güneş yüzümü ısıttı. Tırmanışın son etabı doğru düzgün patikası olamayacak kadar dikti. Patika yerine kayanın kenarına bir dizi halat ve demir merdivenler çakılmıştı. Gözlerimi kapatıp her bir adıma ayrı ayrı odaklanarak arkadaşlarımı takip ettim.

Tepede, nefes nefese kalmış bir halde, manzarayı görmek için döndüm. Sarp kireçtaşı yamaçlar arasında kıvrılan mavi bir şeride benzeyen minyatür Li Irmağı, sonsuzluğa akıyormuş gibiydi. Dağlar arasında daha küçük vadiler şekilli pirinç tarlalarına dönüştürülmüştü. Havayı nefes nefese kahkahalarımızla birlikte böceklerin vızıltısı doldurdu: Parlak mavi ve sarı kanatlı kelebeklerle dev eşekarıları aramızda uçuştu. Bir şeftaliyi her birimize birer parça olacak şekilde dörde böldüm, Katrin de Lao Zhai Shan'ın eteklerindeki sokak satıcısından alınmış bir torba dolusu mandalina çıkardı. Küçük ahşap pagodanın altında mandalinalarımızı soyup sularını bileklerimizden akıta akıta tadını çıkardık.

~

Memlekette biz *deri, kabuk ve soymak* anlamında tek bir kelime kullanırız: Beş fırça darbesi ile yazılan 皮 pí. Benim Mandarince kelime dağarcığım hâlâ biraz ilkel ve çocuksu fakat bu kelimeye o kadar alıştım ki belirli bağlamları ifade ederken hep bunu kullanıyorum. "Çin mantısının dışı" ve "Çin mantısının sargısı" tam olarak istediğim anlamı veremezken pí tam olarak doğru ifade yaratıyor ve hamurun dokusu ile onun nasıl pratik bir bohçalama yöntemi olduğu konusunda orta yolda bir anlam oluşturuyor. Bazen sadece bu kabuğu yemek istiyorum. Çocukken çok yemek seçer, karidesli mantının ortasını yemek istemezdim. Çubuklarımla buharda pişmiş parlak mantının ortasında bir delik açar ve küçük karides topunu dışarı iterek pirinç kâsemin dibinde bırakır, kalan ipeksi hamur *pî*'yi yerdim.

The Straits Times'da mandalinanın on bir çeşidi hakkında bir makale okudum ve hayatım boyunca müzik notalarına benzeyen ponkan, lukan, kinno, mikan, mandelo, dekapon gibi cinslerinin adını bilmeden onları yemiş olduğumu fark ettim.

Daha sonra, benim Londra'ya taşınmamın ardından, annem Pekin'de yeni bir işe girdi. Annem eve babam deniz kenarındaki evimizi boşaltıp ağustos ayında taşındı. Onlar için Wellington'da bitmekte olan kış Pekin'de sonbahara dönüştü. Bense hâlâ bir şekilde tutunmakta olduğum hayatımın bir döneminin bitişiyle, yeni ve keskin bir kayıp duygusuna kapıldım. Bahçeyi, üzgün elma ağacını, evi deniz tuzu ve rüzgârdan koruyan kōwhai ağacını ve koca kırmızı aloeyi düşündüm. On altı yaşındayken leylak rengine boyadığım yatak odam, limon rendelediğimiz ve

pencerenin önüne bir kâse içine soğuk portakalları koyduğumuz mutfak.

Kara kışta Pekin'i ziyarete gittim. Anne babamın dairesinde, kahvaltı sofrasında, annem kocaman bir mandalinayı bir kâğıt peçetenin üzerine soyup dilimleri bana uzatırken sessizce oturduk. Mandalinanın etli kesecikleri o kadar büyüktü ki dilimin üstünde birer birer patladıklarını hissedebiliyordum. Mandalinanın bu türünü daha önce Yeni Zelanda'da görmemiştim. Kore ve Japonya'da yetiştirilen bu tür, Korecede 'hallabong' ve Japoncada 'dekopon' olarak biliniyor. Mandarincede ise iki farklı ismi var: Birincisi 不知火, birebir çevrildiğinde 'ateşi tanımayan' anlamına gelir ve diğeri 丑橘, garip şekli yüzünden çirkin portakaldır. Tepesinde küçük, çirkin bir yumru olan irice bir elma büyüklüğündedir. Kış ortasında meyveler toplandıktan sonra çirkin portakallar şeker seviyeleri artıp ahududu limonatası gibi bal kadar tatlı ve hafifçe asidik hale gelsin diye bir ay daha bekletilir.
Bu iki karakter üzerinde çözümleme uğraşıyla biraz çalışıyorum. Kafamın içinde bu garip isimler bir tekerleme gibi dönüp duruyor. 不知火, parlak ateşli meyve, 丑橘, kara kış meyvesi. En iyi portakallar en soğuk kış mevsimlerinde yetişir.

不知火 ismi meyve için başka bir Japonca sözcük olan 'shiranui'den türetilmiştir. Bu kelime aynı zamanda Japon folklorunda yer alan, Kyushu Adası yakınlarında yılın belli zamanlarında görülebilen, bir tür atmosferik 'hayalet ışığı'nın da adıdır. Shiranui'nin deniz üzerinde gelgit zamanında deniz çekilmişken tam şafak sökmeden önce ortaya çıkan kırmızı ışık çizgilerinin ya da titreşen toplar halindeki ışığın şeklini aldığı söylenir.

Birkaç yıl önce, Şanghay'da öğrenci olarak geçirdiğim ilk kış mevsimi ve aynı zamanda beklenmedik anlarda dalgalar halinde beni vuran sıla özlemi sona ermek üzereyken, bu portakallardan birini tattım. Mart ortalarında kampüs girişlerinin dışındaki seyyar meyve sergilerinde bu dev yumrulu meyveler büyük miktarlarda beliriverdi. Her bir portakal ayrı ayrı, kırmızı Çince karakterlerle damgalanmış kese kağıtlarına konmuştu. Yağmurlu kış boyu beni idare eden, avuç avuç yediğim bebek mandalinalardan üç kat daha pahalılardı. İlk başta tanesi 4 yuandan iki tane aldım. Bir tanesini caddenin ortasında şemsiyemin altında soyup yedim. Şubat, bebek mandalinaların ayı olmuştu. Belli ki mart da çirkin portakalların olacaktı.

~

Evi düşündüğümde gözümde bir limon ağacı canlanır. Sarı yemişler gelişip dökülmeye başlar. Kış ve ilkbahar boyunca ev narenciye kabuğu kokar. Bizim evde hiçbir şey ziyan edilmez. Annem fırını kullandıktan sonra mandalina ve limon kabuklarını toplayıp içine koyar, böylelikle fırın soğurken acı tatlı, sıcak bir şeker kokusu etrafa yayılır. Köpek ayaklarımızın dibinde kıvrılmış uyurken kabuklar da sıcakta kuruyup kıvrılmaya başlar. Yakınlarda güneyli bir fırtınanın içinde, kükreyen dalgaları duyarız. Tenlerimiz tuz ve portakal kokar.

Uzaklardaki Aşk

Gerçekten Londra diye bir yer var mı? Ve sen de orada mısın?
Yoksa ben bir hayaleti düşleyip ona mı yazıyorum?

Vita Sackville-West'in,
Virginia Woolf'a yazdığı mektuptan bir kesit, 4 Şubat 1926.

*Falling Blue**

Şehir hem geldiğimde hem de sabah uyandığımda karanlık. Her şey gri, şeffaf uçuk mavi parçalar, gökyüzünde selofan kağıtları misali süzülüyor. Üzerimde hâlâ seyahatin getirdiği esriklik var ve çıplak ağaç dalları olsun, pudra şekeri ile kaplanmış gibi görünen donmuş yapraklar ya da buzla kaplanmış çamur olsun gözlerim bir seferde sadece tek bir şeye odaklanabiliyor. Bizim oralarda kōwhai ve karaçalıların aynı zamanda sapsarı çiçeğe durduğu eylül hariç, limanı çevreleyen tepeler daima yeşildir. Bu kadar griye alışkın değilim. Sonunda bir gün kendimi bulmayı umduğum yer Londra değildi; buraya sevdiğim insanla aynı yerde olabilmek için taşındım ve onun** dışında da zaten kimseyi

* Sanat eseri Agnes Martin yağlıboya. (ç.n.)

** Yazar burada, "ikili cinsiyet" adı verilen sistem içinde kullanılan "they/them" zamirini kullanmıştır. (y.n.)

tanımıyorum. Çevremdeki renk yoksunluğuyla baş edebilmek için çiçek pazarından uzak diyarlarda yetiştirilmiş pembe laleler alıyorum. Kingland Yolu üzerindeki Vietnamlı marketten küçük bir kumkuat ağacı alıp pencerenin önüne koyuyorum. Birkaç gün içinde yaprakların uçları kıvrılmaya başlıyor.

Bu Yağmur

Başta onu fark etmiyorum. Galeride önünden geçip başka koridorlara, oradan da başka odalara geçiyorum. Dışarı çıkarken kemiklerim yavaşlayıp ağırlaşıyor ve o hâlâ orada. Resme hiçbir şey görmeden boş gözlerle bakıyorum önce: Solgun dikdörtgenlerden oluşan boş bir tuval. Adını aklımın bir köşesine yazıyorum: Agnes Martin.

Şehirdeki dördüncü günüm. Karanlık, ara sıra günün belirli vakitlerinde parlak ışık huzmeleri ile kesintiye uğruyor. Huzmeler dokunamadığım, titreşen bir sıcaklık yayıyor. Her sabah görünmelerini bekliyorsam da her zaman olmuyor. Bir anda kış ortasında burada bulunuşum gerçek değilmiş gibi geliyor. Günlerimi etrafı dolaşarak ve internette iş arayarak geçiriyorum. Daha önce bir kez daha tanımadığım bir şehirde yalnız başıma idare etmeyi öğrenmem gerekmişti. İçimde kesin bir şekilde bunun yine öyle bir zaman olacağını hissediyorum. Soğukta dışarı çıkınca yüzümü, gözümü örtmem gerekiyor.

Yağmur Çalışması (Rain Study)

Her gün bir sürü iş başvurusu yapıyorum. Her seferinde aynı şeyleri yazıp duruyorum: *Başvurumu göz önünde bulundurduğunuz*

için teşekkür ederim. Kendimi hiç bu kadar denizden uzakta hissetmemiştim. Kabanımı giyip atkımı sarıp sümbül ve nergislerin karın altından ışıltılı yüzlerini gösterdiği kilise bahçesine doğru yürüyorum. En soğuk günde bir kez daha Tate'in beyaz salonlarında yerimi alıyorum. Bu sefer adının *"Faraway Love" (Uzaklardaki Aşk)* olduğunu da fark ettiğim Agnes Martin'in o beyaz tablosunun önünden geçiyorum yeniden. Okuduğum bu kelimeler beni bir an durup tabloya yakından bakmaya itiyor. İlk bakışta bu sanat eseri parlak beyaz bir kareden başka bir şeye benzemiyor. Kimsenin dönüp baktığı yok, onun yerine pas geçip koridorun sonundaki turuncu Rothko'ya yöneliyorlar.

Daha yakından bakınca, sanki keskin kurşunkalem ucuyla çizilmiş gibi görünen çizgilerle kaplı olduğunu fark ediyorum. Sonra bir adım geri atıyorum ve üzerinden bir şok dalgası geçmiş de orijinal haline geri dönmüş gibi tablonun yüzeyi değişiveriyor. Solgun dikdörtgenler ışık ve sıcaklık yayıyor. Kimbilir başka bir günde, mevsimde belki de başka bir elementi yansıtacak: Rüzgâr veya yağmur belki. Baktıkça çıplak ayakla yürünmeyecek kadar sıcak betonla çevrili o havuzun derin tarafının tabanını andırmaya başlıyor. Gözlerimi kapatıp kendimi sulara bırakıyorum.

Sabah

Rafadan yumurtayı en iyi yalnızken yapıp yiyorum. Herkesin pilav yapmak gibi yumurta haşlarken de kendince bir yöntemi ve zamanlaması var.

Bu mavi mutfağın içinde neyin nerede olduğunu hâlâ tam olarak bilemiyor ve her sabah aynı adımlar dizisini tekrarlıyorum. En

küçük tencereyi musluktan doldurup ocağa koyuyorum. Dolaptan soğuk beyaz bir yumurta alıp parmaklarımın arasından suya bırakıyorum. Kabuğunun etrafında minik baloncuklar oluşmasını seyrediyorum. Yumurta titremeye başlayınca ekmekleri kızartma makinesine atıyorum. Ekmekler kızardığında yumurta da hazır oluyor. Aynı annemin eskiden yaptığı gibi, çay kaşığı yardımıyla sudan çıkarıp yumurtalığa koyuyorum; tek fark bu yumurtalığın bana ait olmaması. Buradaki, krem rengi üzerine çerçevesi kırmızı boyalı mavi kareli deseniyle porselen bir yumurtalık. Yumurtanın tepesini çatlatmak için kaşığın tersiyle iki defa vurup ucuyla da tepesini alıveriyorum. Ardından, sıcak yumurta sarısının zarını kaşığımın ucuyla yarıyorum. Pencerenin ardındaki mavilik yağsız süt rengini alıyor. Bir zamanlar yazar bir arkadaşım, "Ritüellerin neler?" diye sormuştu. O zamanlar tam olarak emin değildim ama artık biliyorum.

Başlıksız ("Yumurta" üzerine bir çalışma)

Benim gibi haşlanmış yumurtasını yalnız pişirip yiyen bir sürü kadın var. Katherine Mansfield'ın ilk öykülerinden olan "*The Tiredness of Rosabel*"de *(Rosabel'in Yorgunluğu)* Rosabel'in çörek ve haşlanmış yumurtadan mütevellit basit yemeği, Londra'daki yalnızlığının bir sembolü haline gelir. "*Damızlık Kızın Öyküsü*"nde anlatıcının bembeyaz odasında her sabah haşlanmış yumurta vardır:

> Yumurtanın kabuğu pürüzsüz olduğu kadar pütürlü de: Ayın yüzeyindeki kraterlere benzeyen minicik kalsiyum tanecikleri güneş ışığına tutulduğunda görülebilir. [...] Yumurta sanki kendine has bir enerjisi varmışçasına ışıldıyor. Ona bakmak bana derin bir haz veriyor.

Anlatıcının vücudu dışında odada yalnızca bu yumurta vardır. Ilık yumurtayı göğüslerinin arasına koymayı hayal eder. Yumurta bir ay manzarası, ıssız bir çöl, güneşin aydınlattığı aydır. Yumurtanın şekli vücudunun şeklidir: Kitabın başlarında fiziki görüntüsünü, "Benden daha sahici olan, merkezde duran bir objeye sarınmış gibi görünen sert ve yarı saydam kabuğu içinde kızıl parıltılarıyla bir armudu andıran bir bulut" olarak tanımlıyor. İngilizceye Emily Jungmin Yoon tarafından aktarılan, Kim Seon-U'un, *"Time for Boiled Eggs" (Kaynayan Yumurtalar Zamanı)* şiirinde anlatıcı artık kendisini tanımayan annesine yumurta haşlamaktadır:

(Annem yumurtaları rafadan sever) Doldur tencereyi
Su ile, koyup yumurtaları içine, yak ocağı
İçinde saf berrak beyazın, sarısı yumurtanın
Hayat olmak üzere bir evren (yeriz, yedirirız ve bizi yerler)

The Egg ve *Untitled (Study for "The Egg")* (*Yumurta* ve *İsimsiz, "Yumurta" Çalışması*) Agnes Martin'in yumurtanın simetrisini inceleyen çizimleridir. Tablolarına nazaran daha küçük, yaklaşık A4 kâğıdı boyutlarındadır. Yumurta da oval bir şekil uzaktan baktığınızda kaybolmaya ve birbirine girerek bulanıklaşmaya başlayan dümdüz yatay çizgilerden oluşur. Her bir çizginin ölçülerinde ustaca kotarılmış, sanki yumurta kendi ekseninde dönüyormuşçasına bir yanılsama yaratan farklılıklar vardır. *Untitled (İsimsiz)* de Martin, yumurtayı kaidenin üzerine yerleştirerek uzunlamasına bir çizgiyle ikiye bölmüştür. Ardından tepesinden, tam da yemek için rafadan yumurtayı kıracağınız yerden yatay bir çizgi çekmiştir.

Sırtım Dünyaya Dönük (With My Back to the World)

Agnes Martin, 1967'de elli beş yaşındayken New York'tan ayrılarak çölde tek başına yaşamaya başlamış. Kadınlarla birçok ilişkisi olmuş olsa da hayatı boyunca yalnız yaşamış. Şizofreniye dayalı işitsel halüsinasyonlardan mustarip olduğu için elektrokonvulsif tedavi görmüş.

New Mexico'da kendine tuğla ve çamurdan bir atölye yapmış. Çevresinde bu manzara dışında hiçbir şeyin bulunmadığı yıllarda yaptığı yumuşak tonlardaki eserler, renk bantları üzerine çekilmiş soluk yatay ve düşey çizgilerle öne çıkar ve geometrik mükemmeliyetleri bakımından gerçeküstü olduğu kadar, çölde geçen bir rüyayı da anımsatır. 1999'da seksen yedi yaşındayken yaptığı *"Faraway Love" (Uzaklardaki Aşk)*, gördüğüm ilk eseriydi. Şiirlere karşı olduğu gibi sanat eserlerine karşı tepkim de içgüdüseldir ve içimin derinlerinde bir yerden gelir. Sanat hakkında, ancak verdiği yakınlık hissi ya da bunun yoksunluğu üzerinden yazabilirim. Galeride sergilenen tablolarının yanında asılı küçük bilgilendirme levhalarından notlar alıp şeftali pembesi ve mavileri birbirinden ayıran çizgilerin karalamalarını yaptım. Londra kışı yerini bahara bırakırken yeniden yazmaya başladım.

Beş dakikalık bir kısmı, Amerikan Sanat Arşivleri'nin internet sitesinde dinlemeye açık 1989 tarihli bir röportajında, Martin, son derece tatlı dilli. Kelimelerinin arasında geriden yoğun bir parazit duyuluyor. Parazit birbirine asla değmeden titreşen açık mavi ve gri ses dalgalarından oluşur.

Aydınlık Bir Günde (On a Clear Day)

Bir şehirle yakınlaşmak, kışın dışarıda yalnız yemekle mümkündür. Çin Mahallesi'ndeki bir restoranın ikinci katında oturup kızarmış ördekli pirinç eriştesi ısmarlıyorum; yalnız başına olan diğer tek kişi, masada sigaralarını sayan paydos etmiş olan şef. *Siu ngo laai fan*, annemin havalimanında yemek kısmında beklerken nasıl telaffuz edeceğimi öğrettiği fakat tonlamasını bir türlü tutturamadığım Kantonca bir kalıp. Daha sonra herkesin Londra'ya yeni gelmiş işsiz birer yazar gibi göründüğü Charing Cross Yolu üzerindeki Foyles'un üst katında oturmuş fahiş fiyatlı çöreklerimin üzerine soğuk kaymak ve ahududu reçeli sürüyorum.

Londra'nın doğu yakasında yer alan Kingsland Yolu üzerindeki Vietnam restoranlarında -hepimiz yirmilerinde veya otuzlarında kadınlarız ve günün ortasında oturmuş phở* höpürdetiyoruz- kâselerimizden yükselen ve camları buğulandırıp bizi gelip geçenlerden gizleyen buharda yanaklarımızı ısıtıyoruz. Ne kendi aramızda ne de başkalarıyla konuşuyoruz. Atkılarımızı yüzlerimize sarıp erimekte olan karların kapladığı sokağa çıkıyoruz.

* Tavuk suyuna pirinç eriştesi, soğan, zencefil, anason ve kişnişle yapılan etle de tüketilebilen bir çeşit Vietnam usulü çorba. (ç.n.)

Narin Bahçeler

Yedinci Ay Ayı

小暑 *ilkyaz* ~sıcaktan kavrulan ortanca mevsimi

"Aslında Çinliler birbirlerine karşı çok nazik, çok candanlardı. Hiç beklemezdim."

Altın-beyaz mutfakta masanın üzerindeki lamba ışıldıyor. Masadaki vazoda pembe ve mor ıtrışahiler açık pencereden gelen esintide salınıyorlar. Yanımdaki arkadaşımın vücudunun, bedenimin yanında gerildiğini hissediyorum. Pencereden dışarı bakıyorum çünkü ne yanımdaki arkadaşıma ne de başka birine bakabiliyorum. Ortancaların mavi çiçekleri bakımlı bahçede sallanıyor. Zambaklar sıcak, kahverengi süs havuzunun üzerinde titreşiyor. Alacakaranlık çökmekte. O yaz Güney İngiltere'de, yakın bir arkadaşım ve onun ailesi ile kalıyorum. Kahvaltıda annesine bahçedeki çiçekleriyle -ortanca, şakayık, açelya, Latinçiçeği- ilgili sorular soruyorum. Daha önce gördüğüm fakat isimlerini bilmediğim çiçekler var, tek tek işaret ederek isimlerini söylüyor; bana bitkiler hakkında ilk kez doğru bir şekilde yazabileceğim

sözcükleri öğretiyor. Açelya, akasma, yıldızçiçeği, düğünçiçeği. Bunu yapmakla, aslında bana bir hediye verdiğini anlıyorum. Nereye gitse ağaçları ve çiçekleri fark ediyor; hepsinin isimlerini biliyor. İki sene önce baharda Hong Kong'a gitmiş, Asya'ya da ilk gidişiymiş. Hong Kong düşündüğünden çok daha yeşilmiş. *Çok çok yeşil.*

Her ne kadar sözleri kısmen iyi niyetliydiyse de tam olarak nasıl hazmedebileceğimi bilemiyorum. Verebileceğim olası cevaplar aklımda dönüp duruyor fakat tam olarak seçemiyorum. Annemi Çinli olarak mı görürdü? Beni yarı Çinli olarak mı görüyor? Eğer öyleyse söylediklerine nasıl tepki vereceğimi düşündü? Değilse bana ne gözle bakıyor? Ona bunları sormak yerine hiçbir şey söylemiyorum.

Daha sonra, arabada Londra'ya dönerken arkadaşım kırmızı bir posta kutusunun yanına çekiyor -gerçekdışı, oyuncak gibi görünen klasik İngiltere manzaralarından sadece biri- ve alnını direksiyona yaslıyor.

Annemleri son ziyaret edişimde, onlardan "*A Field Guide to the Birds of China*" *(Çin'de Üreyen Kuşlar Atlası)* isimli kitabı ödünç almıştım. On sekizinci sayfada "Kuş Yılı" başlıklı bölümün başında şu dizelerin ritmi gözüme çarptı:

Çin uzanır ekvatorun kuzeyinde
Ve kuzey yazının uzun günlerinde
Kuşlar kışın inen göçmenlerdir

Aslında bir tarım takvimi olan kadim ay ve güneş takvimine göre her bir ay, ayı iki jiéqi'ye 节气 yani *güneş evresine* ayrılabilir. Her

bir güneş evresi de üç küçük mikro mevsime ayrılır. Bu mikro mevsimler bitki ve hayvanların yaşam döngüsündeki tek bir olayı belirtir. Bu bir ay yılında yetmiş iki tane mini mevsim anlamına gelir. Her beş günde bir yeni bir evre başlar.

Bu yetmiş iki dönemi ilk duyduğumda, bulabildiğim en şiirsel olanları takıntılı bir şekilde çevirip yazıyordum. *Yazın gelişine denk gelen güneş evresinde, astarlı giysiler ayında, geyiklerin boynuzlarının çözüldüğü mevsimde doğduğumu öğrendim. Annemse yabani kazların kuzeye uçtuğu mevsimde doğmuş.*

On İkinci Ay Ayı

夏至 güney yaz dönümü ~pōhutukawa çiçeklerinin mevsimi

"Çin'de çok vakit geçirirseniz sonunda buna benzersiniz." Kadın, gözlerinin kenarını birer parmağıyla gererek gösteriyor. Sonra da gülüyor. Bana değil yanımdakilere hitap ediyor. İçimden ya sabır çekiyorum. Bir anda arabada bekleyen köpeğim Toby'ye koşup yumuşak kulaklarından tutup yüzüme gömmek ihtiyacı duyuyorum. Ama sonra bu dürtüye direniyorum.

David ve ben bir yıl Londra'da yaşadıktan sonra Noel için Yeni Zelanda'dayız. Plajda yaptığımız yürüyüşten daha yeni geldik ve kuru dudaklarımda tuz tadı var. Ayak bileklerim kumun etkisiyle pürüzlü ve elbisemin etek uçları ıslanıp ağırlaşmış. Kıyıyı koruyan devasa Kapiti Adası'na neredeyse yüzme mesafesindeyiz. Bir zamanlar Maori şefi Te Rauparaha'na yuva olmuş, daha sonra Avrupalıların balina avlarına evsahipliği yapmış ve şimdi de bir kuş barınağına dönüşmüş Kapiti Adası, aşağı Kuzey Adası açıklarında yer alıyor. Orayı çocukluğumdan beri bilirim; hafta sonlarımızı Waikanae Plajı'nda geçirdiğimiz zamanlarda ada üstümüzde yükselirdi. Babam bana hep, adanın girintili çıkıntılı şeklinde, uyuyan bir adamın siluetinin görülebileceğini söylerdi. Plajda dikilir, tek gözümü kapatıp parmağımın ucuyla adanın

siluetini takip ederdim. Bu ada eskiden olmuş ve şimdi olanlara şahittir. Bu ada benim de şahidimdir.

Ocak ayındayız, bu yakada yaz ortası. Kuzey yarımkürede ise kara kış, yani *kazların kuzeye uçtuğu mevsim.* İki haftadır yağmur yağmadı ve güllerin taçyapraklarının uçları sıcaktan kahverengileşmeye başladı. Noel'den önce Londra'dan ayrılmadan, bahar soğanlarını (nergis, süsen, sümbül) plastik kaplara yerleştirip cam kenarına dizdim. Sonra daha tomurcuklanmaya dahi başlamamış çiçeklerimin fotoğraflarını anneme gönderdim, o da bana yaklaşmakta olan Çin Yeni Yılı için su sümbülü yetiştirmek konusunda sabırsızlandığını söyledi.

On İkinci Ay Ayı

kara kış ~ karda çiçek soğanları mevsimi

Ötekiliğim giderek belirginleşiyor mu yoksa tam tersine azalıyor mu? Bazen daha belirgin; melez ya da siyahi kadınlar işyerinde bana yaklaşıp nazik bir merakla, "Melezsin, değil mi?" diye sorarak öğrenmek istiyorlar. Bazen de daha az; bir oda dolusu beyaz insan beni kendilerinden sayarak, gündelik ırkçılıklarının tanığına dönüştürüyor.

Kayıt tutmanın önemini anlamaya başladım. Tüm bu detayları daha fazla içimde tutamıyordum. Bunları bir yere yazmam lazımdı, ben de bir Google Dokümanı açtım ve sanki görünmezlik içindeki bilgilerin ağırlığını azaltabilirmiş gibi adını da "GÖRÜNMEZ BELGE" koydum. Sayfalar bahsettiğim olaya benzer bir şeyin -David'in ailesinden birinin lakayt bir yorumu, trende duyduğum ırkçı bir espri- olmasının ardından geçen saatler ve günler içinde derlenmiş bir sürü tutarsız not, his ve görüntüye doluydu. Asla ırkçı bir saldırının ya da doğrudan tacizin kurbanı olmadım; kayıt altına aldığım şeyler, doğum yerim Yeni Zelanda ve yurt edindiğim İngiltere'nin üzerinde yükseldiği sistemik ırkçılık ve sömürgeciliğin geniş resmi içinde çok da önemli görünmüyordu. Yine de bunları kaydetmem gerektiğinin farkındaydım. Biliyordum ki

yalnızca beyazların olduğu yerlerde dolaşan beyaz insanlar arasında gayet doğal gelişen, kahkahalarla soslanan şakalar, alaylar, renkli, oryantal gibi ötekileştirip yabancılaştırmaktan başka bir işe yaramayan modası geçmiş kalıplar şiddetin başka bir formuydu.

Aynı dönemde bir de bahçe günlüğü tutmaya başlamıştım. Ebeveynimin deniz kenarındaki bahçesini özlediğimden zihnimde, Londra'da kendime ait bir bahçe kurmaya başladım. Küçük balkonumda Çin mutfağının en önemli üç baharatıyla koyuldum işe: Sarımsak, zencefil ve yeşil soğan. Ardından bana evi hatırlatan rayihalı bitki ve fundalarla devam ettim: Biberiye, lavanta, yasemin ve kōwhai ağacı. Alexander Chee ve onun Brooklyn'deki gül bahçesi gibi -"Günün ilk ışıkları pencereme yedi buçukta düşer ve odanın gerisinde yere düşmesi sekizi bulur"- ben de kuzey cepheli bahçeme düşen güneş ışığını takip ettim. Sonra güneşin ve gölgenin düştüğü zamanları iyice ezberlemeye başladım. Şimdi bu iş için iki günlüğüm var: Biri zor kelimelerle, boşluklarla ve sessizlikle; diğeri ise beslenme, kökler, güneş ve yağmurla dolu.

2 Mayıs 2018
Günler uzamaya başlar başlamaz arka taraçamız bir dönüşüme uğradı. Bir süredir gün ışığını takip ediyordum: Sabah altı buçuktan ona kadar sıcak sabah güneşi, ardından öğleden sonra bir kez daha, dörtten yediye kadar. Oysa kışın taraça karanlık, ıslak, soğuk ve yosunla kaplı oluyor.

Unutulmuş kitapların içinde unutulmuş çiçekler bulup duruyorum. Kanadalı şair Emily Junmin'in *"A Cruelty Special to Our Species" (Türümüze Özel Bir Zulüm)* adlı kitabının sayfaları arasında mor bir çiğdem buldum. Çiğdemler kış sonu, bahar başı

çiçek açar, bu da çiçeği o sıralarda koparmış ve saklamak için kitabın içine koymuş olmam gerektiği anlamına geliyor. Yapraklar saydamlaşmış, bu sayede *"Bell Theory" (Çan Teoremi)* isimli şiiri çiçeğin arkasında görebiliyorum.

> Nasıl söylemeli açelyayı. Nasıl söylemeli altın çanağını
> En iyisi altın çanlar demeli. Dili yeni öğreniyorum demeli.
> Fransızca dersinde
> Soyadı Kring olan çocuk çağırdı beni belle* diye
> Yanlış telaffuz ederek seslendi bana Korece ismimle
> Ötekiliğime dikkat çekerek yüksek sesle.

Şiirin anlatıcısı yarım kafiyeler ve küçük çınlayan sesleri bir araya getirmeye başlıyor. Bununla aklıma Racheal Allen'dan bir dize geliyor: "Kadın bedenleri de tıpkı organların metalleri biriktirmesi gibi malzeme toplar." Anılarımda geri planda kalmış flora ve fauna isimlerini çıkarmaya başlıyorum: Açelya, manolya, ortanca, yasemin.

Kuzey ve güney yarım küreler arasında bölünmüş gibiyim; bu yüzden benim yetmiş iki mevsimim diğerlerinden farklı. Küçük bahçemin, bu mikro mevsimlerden geçişini izliyorum. *Ayçiçeği fidelerinin mevsimi, ıslak yaseminler mevsimi, hardal otlarına konan beyaz melek kelebekleri mevsimi.* İyi de seni daima öteki, yabancı, egzotik bir şekilde melez bulan insanların ülkesinde kök salmaya çalışmak da ne anlama geliyor?

---

* (Fr.) Güzel (ç.n.)

Çin Yeni Yılı

立春 *bahar başlangıcı ~ sera orkidesi mevsimi*

"Anne mi yoksa baba tarafından mı?" Herhangi bir girizgâh yapmadan gıcık bir şekilde soruyor bu soruyu. Soruyu soran adam bir arkadaşımın arkadaşı, mavi mutfağımın girişinde durmuş tüm kapı çerçevesini kaplıyor. Üzerime doğru eğiliyor ve burnunun nemli derisindeki gözenekleri görebiliyorum. Bana dişlerini gösterir gibi gülümsüyor.

Arkamda yeni yıl yemeği için yaptığım jiǎozi'nin* pıştığı tencereden buhar yükseliyor. Jiǎozi'ler suyun yüzüne çıkmaya başladığında pişmiş demektir. Tıpkı işaret parmağımı pişmemiş pirinç tenceresine koyup parmağımın ikinci boğumuna kadar soğuk su ile doldurmak gibi, öğrendiğimi hatırlamadığım, sadece annemin bir noktada bana öğretmiş olması gereken bir teknik bu. Onları çabucak tencereden almak için ona arkamı dönüyorum ve bu esnada, "Anne tarafımdan" diye sakince cevaplıyorum. Buhar tenimi ve duvarları kaplıyor.

Şubat sonlarında David beni Kew'deki orkideleri görmeye götürüyor. Her kış Kew Bahçeleri'ndeki seralarda geleneksel bir

* Çin yeni yılı boyunca Çin ve Doğu Asya'da tüketilen et veya sebzeli yapılabilen bir tür mantı, dumpling. (ç.n.)

orkide festivali düzenleniyor ve her yıl başka bir tropik ülke, tema olarak seçiliyor. O yıl Tayland seçilmiş. Yakından bakınca orkideler çiçeklerden çok hayvanlara benziyor. Buharlanmış camlara yaslı pembe ağızlar, menekşe rengi bıyıklar, sarı diller. Bu çiçeklerin ataları bir zamanlar Güneydoğu Asya'nın yağmur ormanlarında kendiliklerinden doğada yetişmişlerdi. Süs balığı havuzunun üzerinde, floresan renkli bir sarmaşık perdesi ve minik mumlarla çevrili cam elyafından yüzen bir Buda var. Bu düzenleme, bana evi hatırlatsın diye mi yoksa özellikle İngilizler kendilerini egzotik bir ormana girmiş gibi hissetsinler diye mi yapılmış emin değilim. İkisi birden olamaz değil mi?

Bu uyduruk yağmur ormanından bir kış gününe adım atınca seranın yanındaki gölün donmuş olduğunu görüyorum. Çeşme de buzla kaplanmış. Hediyelik eşya dükkanında indirim tezgâhından, muhtemelen yarı ölü olabileceğini bilerek 4 pounda koyu mor bir orkide alıyorum.

21.57

Orkide bakımı için tavsiyelerin var mı?
Çiçekleri sarkmaya başladığında ne yapmalıyım?

Annem 22.40

Sanırım bu dökülmek üzereler demek oluyor!
En önemlisi saksıyı değiştirmemek.
Çok az su ver.
Doğrudan güneş ışığına ya da çok sıcağa maruz kalmasın;
pencere pervazlarından uzak tut.
Yine de çok ışık alsın.

Birinci Ay Ayı

雨水 *yağmur suyu ~ soğuk mandalina mevsimi*

İlk yarı Çin kökenli Yeni Zelandalı kadın yazar kimdi? Benim gibi bir yazar daha yirmi birinci yüzyılın ortalarından önce var idiyse bile ismi unutulmuş. "Ne sanatsal ne de edebi rol modellerimiz var" diyor *"Pure Brightness" (Saf Parlaklık)* isimli makalesinde şair ve roman yazarı Alison Wong. İlk Çinli göçmenler Yeni Zelanda'ya 1850'lerde, savaşın harap ettiği Güney Çin'den gelmiş ve Otago altın madenleri civarına yerleşmişlerdir. O zamanlar kadınların eşleriyle göç etmesi pek bilindik bir şey değildi ve bu yüzden Yeni Zelanda'daki ilk Çin toplulukları tamamen erkeklerden oluşuyordu. Çin Karşıtı Birlik ya da Beyaz Yeni Zelanda Birliği gibi örgütlerin Çinlilere karşı çoğalttığı önyargıyı takiben 1881 yılında hükümet Çin Göç Yasası'nı çıkardı ve ülkeye girmek isteyen her Çinliden alınmak üzere 10 poundluk bir "geçiş vergisi" koydu. 1896'da bu vergi yüz pounda yükseltildi. 1934'te Çin-Japon savaşından kaçan sığınmacı Çinlilerin yerleşmesine izin verilene kadar da bu vergi kaldırılmadı. 2002'de Yeni Zelanda hükümeti, Çin Göçmen Yasası'nın yol açmış olduğu zararlardan dolayı Çinli yerleşimcilerden resmi olarak özür diledi.

Wong 1902'de Yeni Zelanda'nın Hokianga Körfezi açıklarında, Çin'deki atalarının köylerinde yeniden gömülmek üzere mezarlarından çıkarılan dört yüz doksan dokuz Çinlinin kemiklerini taşırken batan SS Ventnor'u anlatmaya devam eder. Yeni Zelanda'daki Çinli dernekler, cenazelerin gömülmek üzere Çin'e geri gönderilmesini düzenli olarak organize etmiş ve Yeni Zelanda'da defnedilmiş ancak akrabası kalmamış olan ölüleri onurlandırmak için her yıl Mezar Temizleme Festivali gelenekleri benimsemişlerdir. Nisan, 2013'te, Wong bu trajediyi anmak üzere Hokianga sahilinde düzenlenen anma toplantısını şöyle aktarıyor:
Elmaların, mandalinaların, badem kurabiyelerinin, kızarmış domuzun, ayakları, bacakları ve başıyla bütün olarak haşlanmış, gagasına katlanmış kırmızı biber sokulmuş tavuğun önünde üçer kez eğiliyoruz. Pirinç çayı şarabını serpip kâğıt para yakıyoruz; domuz eti ve *haşlanmış tavuk* yiyoruz, dilimizin üzerinde şekerlemeler. Çatapatlar kumların üzerinde patırdıyor.

Kaç aç hayalet barındırabilir deniz? Wong gibi, çok eskilerde yapılmış bu deniz yolculukları benim atalarımın geçmişinde de var. Bir tarafım İngiltere'den Yeni Zelanda'ya, diğer tarafım da Güney Çin'in Hakka bölgesinden önce Malezya'ya oradan da Yeni Zelanda'ya. Anneme Po Po'nun çocukluğu hakkında ne bildiğimizi sorduğumda, bir dizi belirsiz bilgi veriyor. (Muhtemelen) Hong Kong yakınlarında doğmuş ve daha küçük bir kızken ailesiyle savaştan kaçıp bir tekneyle Malezya Yarımadası'na gitmişler. Babası, yani benim büyük büyükdedem (galiba) tekneye dahi binememiş ya da (büyük ihtimalle) yolculuk sırasında vefat etmiş.

Wong, *"The River Bears Our Name" (İsmimizi Taşır Nehir)* adlı şiirinde benim özümde de olan iki yerden bahsediyor. İlk defa

her iki yuvamı da barındıran bir şiir çıkıyor karşıma. Sanki hep oradaymışçasına, içimin derinliklerinde açıldığını hissedebiliyorum.

Güneş dönerken kırmızıya üzerinde Pauatahanui'nin
Durursun yalnız başına kıyısında Hunagpu Irmağı'nın
Toz katmanları dolar boğazına
Kahverengidir yıllardır hor kullanılan su

Durursun yalnız başına kıyısında Hunagpu Irmağı'nın
Kartın açık durur hâlâ masada yanı başımda
Kahverengidir yıllardır hor kullanılan su
İşlerim adını birbiri ardına fırça darbeleriyle.

Yas zamanlarında çiçekler, meyveler ve şiirler sunarız. Ne zaman havaalanından Kota Kinabalu sahilinin çevresinden dolanarak büyükannemle büyükbabamın Likas Körfezi'ndeki evlerine gitsek, büyük mavi camiyle, yamaçtan aşağı doğru uzayan renkli mezar taşlarıyla tepedeki Çin mezarlıklarının önünden geçerdik. Yola yakın mezarların üzerinde plastik krizantemleri, kâse kâse mandalinayı ve yanan tütsülerden yükselen dumanları görebilirdim.

Ölümünün ardından, Po Po'nun mutfağını annem boşalttı. Aylar sonraki ilk görüşmemizde bana mutfaktaki şeylerden derlediği bir kutu verdi: Üzerine "百年好合" kelimeleri işlenmiş fildişinden yemek çubukları, Daiso'dan Po Po için aldığımız çiçekli melamin tepsiler, emaye karıştırma kapları ve çivit mavisi bir tencereyle kapağı. Kew Bahçeleri'nden aldığım orkideme yeni yuva olarak mavi tencereyi seçiyorum.

İkinci Kameri Ayı

惊蛰 *böceklerin uyanışı ~ ilk manolyaların mevsimi*

"Okulumdaki Çinli öğrencilerin çoğu köpeklerden korkuyor galiba."

"Onlar köpekleri yiyor da ondan."

Karşımda oturan adam bunları söylediği anda odanın ortasından ya da benim içimden sıcak beyaz bir bulut dalga dalga kabarıyor. Sözlerinin beni vurduğu andan sonra, solumayı ya da solumamayı seçebilirdim. Konuşabilir ya da susabilirdim. Kucağımdaki sıcak çikolatalı browni tabağı öne eğiliyor. Erimiş vanilyalı dondurma, koyu mavi eteğimin üzerine dökülüyor.

"Bu ırkçı bir söylem" diyorum ortaya, boşluğa doğru. Sesim sakin, bir an diğerlerinin arasında yankılanıp yok oluyor. Odada beni duyan olduysa da renk vermiyor. Oda daha fazla sözlerimin ağırlığını taşıyamaz aksi halde her yeri alevler sarabilir. Oda beni de barındıramaz.

Ertesi gün boyunca titriyor ve kendimi hasta hissediyorum. İçi karamel dolu Cadbury sürpriz yumurtası gibi yoğun ve yumuşak

bir şeyler yeme isteği dışında iştahım kesiliyor. Uyku tutmayınca gecenin bir yarısı kalkıp bir kan portakalı dilimliyor ve koyu kırmızı portakalı dişimle kabuğundan ayırarak yiyorum. Dışarıda rüzgâr gözlerimi yakıyor. İlk manolyaların taçyaprakları ağaçlardan savrulmaya başlıyor.

İşten eve dönerken, sabahları pembe damarlı yapraklarını açıp geceleri sanki karanlıkta kanatlarını içine kıvırıp küçültürmüş gibi kapatan bir saksı bitkisi alıyorum. Bitkilerin yaptığı bu açılıp kapanma hareketine irkilme hareketi (nyctinasty) dendiğini öğreniyorum. Karanlığın çökmesine karşılık verilen ritmik sirkadyen tepkiymiş bu. Bitkinin yapraklarında görülen fitokrom adındaki ışık almaçları, taçyaprakların ya da yaprakların içeri doğru kıvrılıp uyumasına sebep oluyormuş. Nilüferler, lotus çiçekleri, gülhatmiler, lale ve gelincikler bu sınıftanmış. Bu irkilme hareketinin asıl sebebi henüz tam olarak tanımlanamamışsa da bunun sebebi, kendini gece avcılarından koruma ya da enerji depolama veya ikisi birden olabilirmiş. Ben de bu yeni bitkimi yakından gözlemliyorum. Kolombiya ve Venezuela'ya has, yaprakları ve yaprakçıklarının alacakaranlıkta dua edercesine yükselmesinden dolayı "dua çiçekleri" diye bilinen bir aileden gelen *Calathea ornata bu.*

Öfkemin bir yere gideceği yok. İçimde sessizce açılıp kapanıyor.

İkinci Ay Ayı

春分 bahar ekinoksu ~ beyaz zambaklar mevsimi

Christchurch terörist saldırısının olduğu gün, o kadar uzakta ve başka ne yapacağımı o kadar bilmez haldeyim ki, solmamış son iki nergisi koparıp Londra'nın merkezindeki New Zealand House binasının önünde çiçeklerin, kartların ve küçük bayrakların, cam kapının iki yanında küçük keder dağları gibi yığıldığı yere getiriyorum.

O akşam, Yeni Zelanda Savaş Anıtı önündeki gece duasına giderken her yerde çiçekler görüyorum. Trendeki bir adamın cebinden tek bir beyaz iris sarkıyor. Ben de işten çıkınca Embankment yakınlarındaki çiçek tezgâhından aldığım bir demet mor ıtrışahiyi taşıyorum. Yoğun saatlerde trene bindiğimde sıklıkla yaptığım gibi, böyle bir patlama şu an olsa ne olurdu diye düşünüyorum. Tüm çiçekler havaya uçar ve bir film sahnesi gibi öylece havada asılı kalırdı. Hyde Park metro istasyonunda indiğim sırada, kollarında devasa bir beyaz zambak buketi olan bir kızla çarpışmama ramak kalıyor. Çiçeklerin altında, sanki bir zambak bulutuna bürünmüş gibi kısacık görünüyor. Onu takip edersem beni tam da gitmek istediğim yere ulaştıracağını anlıyorum.

Ardımızda çiçek kokularından bir iz bırakarak, diğerlerine katılmak için istasyon girişinden kalabalığın aksi istikametinde ilerlerken Londra banliyölerinin sakinleri, bize ve kucak dolusu çiçeklerimize bakıyorlar. Anma için toplanmış insanları, çiçek tepelerinin çevresinde bir araya toplanmış, birbirlerine sarılmış, yanakları gürültülü gecede titreşen mumların ışığıyla aydınlanmış bir halde sessizce şarkı söylerken buluyoruz.

Dördüncü Ay Ayı

清明 *saf canlılık ~ Spiral eğreltiotlarının mevsimi*

Annemle babamın Wellington'daki denize nazır bahçesi, evin önceki sahiplerinden kalan ve ardından annemin yıllar içinde eklemeye devam ettiği bitkilerden oluşuyor. Bir sürü insanın ümitleriyle, hayallerinin üst üste eklenmesiyle ortaya çıkmış kırkyamamsı bir güzelliği var. Önceki sahiplerinden bize, kırmızı kollarını güneşe uzatmış denize bakan dev bir aloe; çok derin budanmış yaşlı bir pōhutukawa, koyu mor ortancalar, narin bir elma ağacı, asi ve bereketli bir fejyo kaymak ağacı ve altın rengi bir kōwhai kaldı. Kapının yanında her bahar birkaç taze soğan fışkırır; oraya ne zaman ekildikleri hakkında bir fikrimiz yoktur ama erişte çorbasının üzerine serpmek için makasla keseriz. Bir zamanlar verandayı örten, kurumakta olan bir mor salkım vardı fakat fırtınaya dayanamayınca sonradan yerine, ara sıra ağız dolusu eflatun çiçekler püskürten begonvili ektik. Hafta sonları annem ıslak çimenlerde dizlerinin üzerinde kompostlama yapar, kaktüsler eker; yere düşmüş fejyo ve limonları toplar. Babam plajda köpeği gezdirirken, annem sahilden deniz kabuğu kırıkları toplayıp onları bitkilerin arasına sererek, deniz kabuklarından bir altlık oluşturuyor.

Kısmen buna benzeyen bir bahçeyi tekrar tekrar rüyalarımda görmeye başladım fakat içinde, gördüğüm başka yerlerden de bitkiler var: Dev bir basket topu büyüklüğündeki krem rengi çiçekleriyle yùlán manolyası, bir incir ağacı ve parlak pembe şakayıklar. Rüyamda yüksek tavanlı bir evin girişinde durmuş, ortasında parlak mor çiçekleriyle uzun bir biberiye çalısının olduğu teraslı bahçeyi seyrediyorum. Alçak boylu ağaçlardan sarkan tüylü şeftaliler var, bazılarının kanatlarının köşeleri kopmuş koca koca turuncu siyah kelebekler ortancaların üzerinde uçuşuyor. Bir kōwhai, bir limon ağacı ve bir de kırmızı aloe var.

Kiri Piahana-Wong, Çin ve Pākehā kökenli, Ngāti Ranginui'den bir şair. *"Day by Day" (Günden Güne)* adlı şiiri bahçe ve mutfakta geçirilen bir dizi yalnız anın izini sürüyor:

(iii)
Evde, bahçedeyim.
Toprağı kavrıyor parmaklarım,
Otları yoluyor, bastırıyor
Ve temizliyor toprağı.
Vakit ikindi.

Okuyorum akşamüstü
Yazdıklarımı.
Eğiliyorum sayfaların arasından,
Bir eğreltiotu koparıyorum.
İhtiyacı var suya, beslenmeye.
Zaten bu yüzden buradayım ya.

Bahçecilik özen göstermek, beslemek, ilgilenmek, şefkatini toprağa vermek demek. Kimi günler doğduğum adanın çok uzağındaki bu diğer adada bulunma sebebimin bu olduğunu düşünüyorum.

20 Mayıs, 2018

Kafamda, şimdiye kadar gördüğüm tüm bahçelerden derleme hayali bir bahçe tahayyül edip, ekiyorum. Tıpkı bir şiir gibi. Her bir parçası benim tarihimi oluşturacak.

Beşinci Ay Yılı

小满 küçük bolluk ~ yuvaya dönen kuşlar mevsimi

Yeni bir şiirsel hat bulmak için Pasifik Okyanusu üzerine çapraz bir çizgi çekmem gerekiyor. Kütüphaneden aldığım Julia C. Lin'in çevirdiği incecik *"Women of the Red Plain: An Anthology of Contemporary Chinese Women Poets" (Kızıl Ovanın Kadınları: Çağdaş Çinli Kadın Şairler Antolojisi)* eserinden başlıyorum. Şiirler arasında gezinip tanıdık izler arıyorum. Shannxi bölgesinden şair Mei Shaojiang zamanı toprakta yetiştirilen ürünlerle ölçüyor:

> Günler, yumuşak toprakta saçılmış sarımsak ve yabani yeşil soğanlar,
> Günler hâlâ ıslak, henüz bükülmüş kenevir ipleri

O olaydan sonraki günlerde, lambanın aydınlattığı oturma odasında balkondan devşirilmiş bahçemin ihtiyaçlarına ve ritmine giderek daha çok dikkat etmeye başladım. Pencere pervazına Po Po'nun çiçekli plastik tepsileri üzerinde fideler yerleştirip dikkatle takip etmeye başladım. Her santimetrelik büyümelerinin ne kadar sürdüğünü ölçtüm. Nergislerin taçyapraklarının içi boş kelebek kozaları gibi kağıdımsı ve şeffaf bir hal almalarını izledim. Nemli toprakta solup gitmelerine izin verdim.

İlk şiir çevirisi denememi, kitaptaki Bing Xin冰心 adlı şairin *"Paper Boats" (Kağıttan Kayıklar" ("纸船")* isimli şiiriyle yapmaya karar verdim. Bing Xin 1900'da Hakka halkının ana yurdu olan bölgelerden birinde, Fiujan'da dünyaya gelmiş. Bu çeviriyi, kendimi Bing Xin'e ve onun rüyalarına evsahipliği yapan uzaklardaki dağ ve denizlere daha yakın hissetmek için yaptım. Daima içimde taşıdığım fakat yıllar içinde parçalarını kaybettiğim bu dile daha da yakınlaşabilmek için can atıyordum.

母亲，倘若你梦中看见一只很小的白船儿，
不要惊讶它无端入梦。
这是你至爱的女儿含着泪叠的，
万水千山
求它载着她的爱和悲哀归去。

anne, küçük ve beyaz bir kayık görürsen
rüyanda
sakın şaşırma
kızının gözyaşlarıyla dolu o
on bin dalga aşmış
getirmek için onun kalbini
sana, yuvasına.

Yavaşça ve dikkatle çözdüm Bing Xin'in kâğıttan kayığını ve halihazırda var olanlara kendi çevirimi de ekleyip yeniden katladım, sonra da şu anda bana en yakın su kütlesine bıraktım.

Sancı

Yüzme günlüğü

Hampstead Heath

1 Ekim

Su sıcaklığı: Kara tahtaya göre on altı derece. Cankurtaran bir kıyıdan, mavi balıkçıl öteki kıyıdan izliyor. Balıkçıl uzak uçtaki sınır çizgisinin hemen ardındaki tüneğinden göleti adeta sahipleniyor. Suya giren tüm kadınlar sanki ona doğru yüzüyormuş gibi görünüyorlar, aslında bir bakıma öyle yapıyoruz sayılır.

Farkına varmadan güçleniyorum. Koca yaz boyu yüzmenin sonucunda, artık bir uçtan bir uca durup nefeslenmeden gidebiliyorum. Sol bileğinde uzun bacaklı bir kuş (balıkçıl belki?) dövmesi olan bir kadın ardım sıra merdivenlerden kıyıya çıkıyor ve titreyerek bana gülümsüyor. O da aynı şeyin farkında: Soğuk gölet, bize günün geri kalanında içimizde taşıyacağımız görünmez bir süper güç veriyor. Bulutlar güneşi gölgeliyor, rüzgâr güçleniyor.

4 Ekim

Yokuş yukarı yürüyüşten sırtımda kalan terin nemini hissetmeyi sürdürebilmek için hızla soyunuyorum. Üzerinde çok düşünmeden kendimi hemen suya bırakıyorum. Fazla düşünmezsem beni korkutan şeyleri yapabiliyorum. Ayağım suya değdiği anda, son yüzmemden beri geçen zamanda sudaki iki derecelik sıcaklık düşüşünü derin bir sızı olarak hissediyorum. Kulaç atarken başlarda el ve ayak parmaklarımdaki sızı neredeyse dayanılmazdı, sonra birden kayboldu. Bir baştan girdim ve diğer uca ulaştığımda artık sızı falan kalmamıştı.

Daha sonra karşımdaki banka üzerinde sutyen, külot, çorap ve yün beresinden başka kıyafet olmayan bir kadın oturup armut yiyor. En rahat kot pantolonumu, botlarımı, Uniqlo Heat-Tech marka iki bluz ve kapitone pamuklu ceketimi üstüme geçirip oturduğum yerde elma yiyor, sarı termosumdan sıcak su yudumluyorum.

7 Ekim

On üç derece ilk başta hissizleşme anlamına gelir. Acıyı hissetmek için biraz zaman geçmesi gerekir. Sızıyı parmaklarımda, büyük ölçüde ikinci ve üçüncü boğumlarında hissettiğimde neredeyse on kulaç atmıştım. Bu sızının bir rengi olsaydı sert kenarlı mor, koyu menekşe mavisi bir sızı olurdu. Molası esnasında kadın cankurtaranlardan biri göletin ortasına doğru sırtüstü süzülüyor ve bir an için suda, insan denen canlı varlık namına yalnızca ikimiz varız. Boynuma, omuzlarıma yumuşak yağmur damlaları düşmeye başlıyor. Acaba göletin suyuyla yağmur damlaları arasında kaç derece fark var? Bir yağmur damlasının tenime değdiğinde ısınması ne kadar sürüyor?

Nemli, puslu havada eve yürürken oturduğum caddedeki kiliseden klarnet sesleri duyuyorum. Müzisyen prova yapıyor, notalar yağmurda çan gibi çınlıyor. Küçük bir kızla annesi saçakların altına sığınıyorlar. Yağmur, yağmur dur artık, diye şarkı söylüyor küçük kız.

8 Ekim
Yüzeyin altında parmaklarımla kızıl ve altın rengi yaprakları itiyorum. Ayaklarımı çırparken bir yaprak ayağıma değip geçiyor ve ben elbette bunun bir yapraktan daha başka bir şey olabileceği düşüncesini kafamdan uzaklaştırıyorum. Gölette ördekler, saz tavukları ve yün bereleriyle yüzen iki kadın var. Her zamanki gibi, göletin yarısında küçük yıldız biçimli turumu atıyorum, güvenlik şeridini geçmiyorum. Burada ilk defa bir saz tavuğu görüşümü, aniden nasıl durduğumu ve kraliyet mavisi göğüs tüyleri ve kırmızı gagalarıyla onları nasıl da Aotearo'daki pūkeko kuşlarına benzettiğimi anımsıyorum.

Yüzme sonrası zencefil çayımı içerken telefonumda haberlere göz atarken bir manşete rastlıyorum: Thames Nehri'nde yüzen bir kambur balina görüldü. Bir anda dün geceki rüyamdan sahneler canlanıyor gözümde. Kapalı bir su kütlesi, fırtına, tahta kayık, sakin dalgalar arasında süzülen gri bir balina.

10 Ekim
Mavi balıkçılla karabatak can simitlerinin üzerinde karşılıklı duruyorlar. Yüzerek aralarından geçiyorum, bir an gözlerimiz buluşuyor sonra başka yönlere bakıyoruz. Karabatak derimsi kanatlarını silkeleyip bana doğru uzatıyor, tıpkı Wellington'ın güney sahili boyunca tünemiş uçtuklarını hayal edermişçesine kanatlarını rüzgara açan tepeli karabataklar gibi.

Uçmakta olan bir balıkçıl, dirsekler ve sivri kanatlardan ibaret küçük bir dinozordur. Kanatlarını açıyor ve bir kukla misali yalpalayarak sazlıklardan havalanıyor.

Birisi ırmakta bir balina görülmüş olmasının harika bir şey olduğunu, henüz her şeyi mahvetmediğimiz anlamına geldiğini söyledi. Bunun doğru olmadığını biliyordum. Öğleden sonra ölmüştü. *Thames Nehri'nde geminin çarptığı kambur balina ölü bulundu* başlıklı haberin üzerindeki fotoğrafa ilk başta bakamadım. Daha sonra ise gözlerimi alamadım. Arkaya doğru bükülmüş kamyon büyüklüğündeki bedeni ırmaktan çıkarılıyor ve gökyüzüne doğru uzanıyordu. Aslında olmaması gereken yere doğru. Olanca maviliğiyle gözler önüne serilen bedeni ıslaktı.

15 Ekim

Eylülden beri güneşli havada ilk yüzüşüm. Su bugüne değin gördüğüm en berrak halinde. Kollarımla ellerim öne uzanmış, yaprakların gölgeleriyle beneklenmiş soluk altın rengindeler.

Zaman zaman gölette benden başka Asya kökenli kadınlar da oluyor. Burası hakkında yazan ilk Asyalı kadın da ben değilim: Ava Wong Davies ve Jessica J. Lee burada yüzmeden çok önce Hanımlar Göleti hakkında yazdıklarını okuduğum iki yazar. "*Turning*" (Dönüş) isimli eserde Lee: "Orada, benden daha güçlüymüş gibi görünen kadınlarla çevrili halde yalnız başıma yüzmeye başladım. Onlar gibi olmak istedim: Sağlam, dosdoğru ve duygularıyla hareket etmeyen" diyor.

Duşta, bedenimden ölü yapraklar ve çamur, mavi karolu zemine akıyor.

17 Ekim

Bugün Kaliforniya sahili açıklarında, üç bin metre derinliklerinde bir balina iskeleti keşfedildi. Keşif canlı olarak Deep Sea Live Cam vasıtasıyla Ocean Exploration Trust'a (Okyanus Keşif Vakfı) ait Nautilus'un güvertesinden canlı yayımlandı. Balina düşüşü, balinanın ölümünün ardından, karkasının okyanusun derin kısımlarına doğru sürüklenip dibe çökmesi durumunda gerçekleşir; ışık yoksunluğu nedeniyle burada yaşayan yaratıkların çoğunun gözleri yoktur. Balina çürümeye başladığında, aralarında biyolojik olarak ışık saçanların da olduğu derin su organizma ekosistemi için bir beslenme alanı oluşturur.

Göletin dibi nasıl bir yer? Bunun cevabını karabataklar iyi bilir. Arkalarında, yüzeyde yavaş yavaş kaybolan halkalar bırakarak suyun altına dalarlar, halkaların durulmasıyla suya daldıklarına dair arkalarında hiçbir kanıt kalmaz. Yüzerken tam karşımda suya dalan karabatakları ve yüzeye çarptığında yıldız gibi şekiller oluşturan yağmur damlalarını görüyorum.

21 Ekim

Regl dönemimin ilk günü ve su sıcaklığı on iki derecenin altında. Emniyet şeridi, yüzme mesafesini her zamankinin yarısına düşürülecek şekilde, yakına alınmış. Yüzdükten sonra göletin etrafında vakit geçiren daha az kişi var artık, onun yerine atkılarına sarınıp berelerini başlarına geçirerek ağaçlık patikadan aşağı yola koyuluyorlar.

Daha mevsimi değilmiş gibi gelse de ağaçların altında siklamenler bitmiş. Siklamenlerin, dona karşı hassasından dayanıklısına, krem renginden pembesine türlü çeşidi vardır. Londra'da neredeyse

renksiz bir kışın ardından ilk gördüğüm çiçekler onlardı. Yapraklardan oluşan yuvalarından çıkıp pembe kelebekler gibi taçyapraklarını açarlar. Yağmur damlaları kanatlarının altına yapışır.

Yılın bu vaktini, hazan mevsimi -shēnqiū 深秋- olarak değerlendiriyorum ve şöyle bir düşünüyorum da sanırım ben tam da bu mevsimin yüzücüsüyüm. Sarmaşık yapraklı siklamen de bu mevsimde çiçek açar. Ben Güney yarımküre sonbaharında doğmuşum. İyi ama bugünlerde sonbahar ne zaman başlayıp ne zaman bitiyor? Bir yandan yeni aşırılıkların değişen örüntülerini izlemeye çalışırken, kendimi hâlâ eski mevsimsel değişim belirteçlerine tutunurken yakalıyorum. Nisanda sıcak hava dalgaları, ekimde donlar...

Kendimi suya bırakmamla birlikte vücudum soğuktan yanmaya başlıyor.

22 Ekim

Su sıcaklığının on derece olması, cankurtaranların kenarda durup yüzücülere yakın zamanda yüzüp yüzmediklerini sorup dikkatli olmalarını salık vermeleri anlamına geliyor. Suyun yüzeyi ışıldıyor. Su karanlık ve ipeksi görünse de ellerimi, kollarımı kıstırıp kesen binlerce cam kırığından oluşuyor sanki. Nefesimi düzenliyorum. Acı beklediğimden çabuk azalıp yumuşak, parlak ve hafif bir şeye dönüşüyor. Neredeyse geri dönüyorum ama bunun yerine soğuk, göğsümün içine işlemeye ve ben içimden başlayıp dışıma doğru titremeye başlamadan önce, sırf bu kadifemsi anda biraz daha kalabilmek için bir boy daha yüzüyorum.

Cankurtaranla sohbet ederken kışın yüzmeye devam edecek kadar güçlü olup olmadığımdan dem vuruyorum. Gözlerini devirerek

"Yirmi derecede yüzebiliyorsan bir derecede de yüzersin. Sadece gel. Sadece gelmeye devam et" diyor. Kendime, onun bana inandığı kadar inanabilmek istiyorum.

Durup, "Dinle, yalıçapkını bu" diyor. Dinliyorum. Daha önce hiç yalıçapkını görmemiştim fakat sesini duyabiliyorum: Çan gibi, tiz bir nota. Yalıçapkınının yuva kurduğu iki gümüşi huş ağacının arasındaki boşluğu gösteriyor. Turkuaz bir parıltı görmek umuduyla bakıyorum ama yaprakların arasında her şey durağan.

Yarı giyinik başka bir kadın da sohbetimize dahil oluyor. "Sudan ne zaman çıkman gerektiğini nasıl biliyorsun?" diye soruyor.

Cankurtaran kadın içini çekerek, "Kendini çok iyi hissetmeye başladığında hemen çık. Herkesin vücudu farklıdır, burada sınırlarını öğrenirsin. Aşırı coşku, hipotermiye davetiye çıkarır" diye yanıtladı.

Onunla konuşunca bir anda sınırlarımın farkında vardım. Acının zevke dönüşmesinin ne kadar zaman alacağını biliyorum. İçimden gelen ve biraz daha diyen o sesi beklemeye alıştım. Fakat işte biraz daha beklemek şokun gelip vurmasına yetebilirdi. Cankurtaran, bir yüzücünün sınırlarını hatalı değerlendirip suda gereğinden fazla kaldığında, kendisini merdivenden yukarı çekebilecek dermanı kalmayacağını söyledi. "O noktaya gelmemeniz için sizi takip ediyoruz. Ola ki gelirseniz de kendinize gelip çıkana kadar bağırmaya devam ediyoruz."

Wellington Limanı

31 Ekim

Wellington'da uçaktan inince her şey aşırı parlak görünüyor. Masmavi gökyüzü, platin rengi güneş, eğrelti ağaçlarıyla kaplı ışıldayan tepeler. Gözlerim bu saf ve yoğun güneş ışığına alışık değil. Denizin yüzeyi öyle parlıyor ki doğrudan bakamıyorum.

Vizemin geçerlilik süresi dolmak üzere. İngiltere'de daha uzun kalabilmek için yegâne seçeneğim Yeni Zelanda'ya gelerek buradan başvuruda bulunmaktı. Sonucu beklerken, ailem denizaşırı bir ülkeye taşınınca eski evimizde başka bir aileyle yaşamaya başlayan Toby'yi her sabah görmeye gidiyorum. Birlikte plaja iniyoruz, denize doğru koşturup burnunu suya daldırıyor. Yorulunca eve geri dönüp çimenlerin üzerinde güneşleniyoruz. Tūī gürültüyle tepemizde uçarken ağaçtan limon topluyorum.

Londra'dan ayrılmadan önce bu seyahatin hayatımın iki dönemi arasında kısa bir ara olacağını düşündüm. Sanki durumuma bir isim koyarsam ayaklarım daha çok yere basacaktı. Vize görüşmem sona erdiğinde yapabileceğim tek şey beklemekti, ki bunun iki hafta ila üç ay arası sürebileceğini söylemişlerdi. Fakat artık burada gidebileceğim gerçek anlamda, somut bir evimin olmayışı kendimi boşlukta hissetmeme neden oluyor. Kaygımın anlık bir panik duygusuna dönüşmemesi için kendimle savaşıyorum. Hâlâ var olduğunu bildiğim şeylere yoğunlaşmaya çalışıyorum: Şimdi biraz bakımsız kalmış bahçeyi avucumun içi gibi biliyorum. Geçidin ötesindeki plaj ve şimdi kocaman gözlerinin etrafında gri tüyler çıkmış olan Toby aynı bıraktığım gibi.

On ikişer saatlik iki uçuş, sonbaharın derinleşen soğuğu ile baharın ılık havasını birbirinden ayırıyor. Deniz kenarına ulaşır ulaşmaz vuran kuzey rüzgarıyla vücudum bu duruma çabucak uyum sağlıyor. Yüzmeye odaklanıyorum: Göletteki yüzme rutinimi, limanda yüzmekle değiştiriyorum, zaten akıntının yükselip alçalmalarıyla birlikte sürekli hareket halinde olmak bana çok daha doğal geliyor. Kendi kendime durmayacağım, yüzmeye devam edeceğim, yazmaya devam edeceğim diyorum.

Wellington'da baharı bahar yapan iki şey var: Soğuk rüzgâr ve yakıcı güneş. Lowry Koyu'nda otobüs durağının arkasında üzerimi değiştirirken ikisini de hissediyorum. Cocker Spaniel cinsi köpeğini gezdiren bir adam bana deliymişim gibi bakıyor. Gelgitin etkisiyle su o kadar sığ ki, kıyıdan iyice uzaklaşmam gerekiyor, bu esnada rüzgâr vücuduma vuruyor, dalgalar bileklerimi dövüyor. Su belime ulaştığında dalıyorum. Soğuk ama beklenmedik şekilde yumuşak ve nazikçe iğneleyen bir soğuk bu. Kıyının mükemmel kıvrımına paralel yüzüyorum. Koydaki tek canlı benim.

3 Kasım

Tip Top dondurmasında her zaman üç seçenek arasında gidip gelirim: Kurabiye parçacıklı kaymaklı, çikolatalı ve yabanmersinli. Dilde keskin tat bırakan yabanmersini türünden bir gün bu. Rüzgârdan yanaklarım uyuşmuş. Oriental Koyu sadece birkaçı suya girebilecek kadar cesur, güneşlenen insanlarla dolu. Golden Koyu'ndan buraya taşınmış olan kum parmaklarımın arasına giriyor. Arkadaşım Ella ile omuzlarımıza güneş kremi sürdükten sonra o, önden yeşim rengi sulara koşuyor. Ona doğru sekiyorum ve birlikte vücutlarımıza çarpan, boyumuzu bir, bir buçuk

metre aşan yeşil dalgaların içine dalıyoruz. Londra ile Wellington zıt mevsimleri yaşıyor belki ama göletin suyuyla denizin suyu arasında sıcaklık bakımından neredeyse hiç fark yok. Yüzmeye gerek yok, dalgalar beni zirveleri arasında uçurup düşürüyor. "Yaşamanın en güzel yanlarından biri de bu" diye bağırıyor Ella, denizin gürültüsünde sesini yükselterek.

深, denizin ya da bir rengin derinliğini ifade ederken kullanılan *derin* anlamına geliyor. Su kimi yerde çivit mavisi kimi yerde de bezelye yeşili. Ella aşağı bakmamı söylüyor: Ayaklarımızın altında kum katmanları dalgaların ve ışığın etkisiyle kayıp ışıldıyor. 深秋 derin güz; 深春 derin bahar.

5 Kasım

Toby'yle ikimizin küçüklüğümüzden beri yüzdüğümüz bu plajın sanki kendine has bir ekosistemi var. Kıyı şeridindeki rüzgâr almayan sakin koylardan daha farklı. Dalgakıranla gelgit arasındaki çakıl plajı en az iki yüz metre genişliğinde. Plaj, su yüzeyinin birkaç adım altına düşüyor; suların tırmanılacak kıyıya kadar sürüklediği ağaç dallarından ve kayalardan oluşan bir set var.

Yağmurdan sonra yağmur suyu havuzları dolunca ördekler gelip istiridye avcılarına, martılara, tepeli karabataklara, serçelere ve bantlı cılıbıtlara katılır. Köpek gezdirenlere buranın kororā'ların, yani dünyanın en küçük pengueni olarak değerlendirilen mavi penguenlerin kuluçka yeri olduğunu anlatan uyarı levhaları var. Plaj hayat dolu: Yerel keten bitkisi, mor papatyalar, dayanıklı kaktüsler, sarı çiçekli dikenli çalılar, arılar, beyaz melek kelebekleri.

Kuzey rüzgârları eserken Toby plaja gitmekte ısrar ediyor. Kayaların üzerinde ayaklarımızın altında midye ve paua kabukları gıcırdarken, ona yakalasın diye kıyıya vuran dal parçalarından fırlatıyorum. Toby kulakları havalanarak kafa üstü dalgalara dalıyor. Kot pantolonumu ve notlarımı çıkarıp arkasından gidiyorum. Gri benekli genç bir martı etrafımızda uçup bizi yukarıdan gözlüyor. Bir yosun yığınını koklayan Toby'ye sesleniyorum ve birlikte sanki karda bocalarmış gibi çakıl taşlarında tökezleye tökezleye sahile çıkıyoruz.

6 Kasım

Koyda met zamanı, otobüs durağının arkasındaki banktan doğruca suya kayabiliyorum. Bugün yüzecek gücüm olduğunu düşünmemiştim ama sonra güneş, yeşil bir tepenin arkasından beliriverdi. Eşyalarımı kuru tutmaya çabalamak faydasız; dalgalar yırtık pırtık kanvas ayakkabılarımı ıslatıyor. Bankın yanına birileri, üzerinden yarı kireçlenmiş midye kabukları sarkan büyükçe bir taş parçası bırakmış.

Bir an evvel suya dalmam lazım. Keskin kayaları ya da sahilden geçen arabaları düşünmemem gerek. Soğuk önce aniden sertçe, ardından hoş bir şekilde her yanımı sarıyor.

8 Kasım

Çoraplarımı katlayıp dalgaların sürüklediği tahta parçalarıyla yapılmış bankın altındaki botlarımın içine tıkıştırıyorum. Eastbourne Plajı'nın bu geniş kısmı limana doğru içbükey olarak kıvrılıyor ve sert, hızlı esen rüzgâra maruz kalacak şekilde çıkıntı yapıyor. Mutlak bir maruziyet bu. Rüzgâr saçlarımı boynuma

doluyor. Dalgaların göründüklerinden daha güçlü olduklarının farkındayım.

Bu havada gözlerim hep orka arar. İnci grisi bulutların altında her bir gölge, yüzeydeki en küçük dalgalanma bir deniz memelisini andırıyor. Gözlerim odaklanmaktan yanmaya başlayana kadar karaltıları yakından takip ediyorum. Deniz ilkin merhaba sonra hoşça kal dermişçesine, hafifçe kaldırıp sonra tekrar nazikçe karaya doğru itiyor beni.

Öğleden sonra birkaç arkadaşım aynı makalenin bağlantılarını içeren mesajlar atıyorlar.

> *Wellington Limanı'nda üç orka gözlemlendi. Bu sabah Eastbourn'ün keskin gözlü sakinleri limanın doğu kıyısında, kıyıya yakın sığ sularda orkaları görebildiler.*

12 Kasım

Days Koyu'nda benden başka kimse yok. Deniz, bir deniz kızının kuyruğu kadar mavi. Sabah güneşinin altında yüksek belli sarı bikinimin içinde her tarafım güneş kremine bulanmış öylece dururken, Katherine Mansfield'ın 1922 yılında tam da burada yazdığı *"At the Bay" (Koyda)* öyküsündeki Stanley gibi kendimi birden cesur ve atılgan hissediyorum. Stanley günün ilk ışıklarıyla birlikte muzafferane bir edayla denize dalar; "Her zamanki gibi ilk yüzen oydu! Bir kez daha hepsini alt etmişti." Burada suya ilk giren kadın olarak, parıltılı, kadifemsi köpüklü dalgalara atılıp kendimi bırakıyorum. Salınarak, ışıl ışıl geri çıkıyorum. Güneş, soğuğu hissetmeyeceğimi düşündürüp beni aldattı ama sınırlarımı biliyorum. Nefesimi düzenlemeye çalışırken ellerimi gözlerime siper ederek kıyıdan tekrar dalgalara bakıyorum.

Daha sonra bir kitapçıda raflardan birine yaslanıp *"At the Bay"*ı yeniden okumak için Mansfield'ın öykülerini arıyorum. Mansfield, Tanrı anlatıcının sesiyle körfezin üzerindeki tepelerde ilerleyerek şafağın söküşünü izliyor. Sonra bakışlarını denize çeviriyor: "Şimdi dalgalanan, ışıldayan deniz öyle parlaktı ki, ona bakmak insanın gözlerini acıtıyordu."

15 Kasım

Sharlene Teo, "Yaşamak istediğin şehirde ne kadar kalabileceğini bilmemek yarı kör seyahat etmek ya da bir kanyonda yankı yaratmak gibi bir şey" diye yazıyor. Bilinmezlik sürekli karşıma çıkıyor: Bir pasaportun kırılganlığı, evrak işleri, postaneler, bu vahşi kıyılardan onca uzak bir yerde yaşamaya çalışmanın saçmalığı. Hal böyleyken, hayatımın bu tuhaf, boş ve arafta döneminde yüzüyorum. Bu denize ve bu gökyüzüne bedenim imkân verdiği ölçüde yakın hissedebilmek için yüzüyorum.

Lion's Head (Aslan Başı Kayası), çikolatalı süt renginde çalkalanan dalgalarla çevrilidir. Ben rüzgârda soyunur ve giysilerimi dalgaların sürüklediği odunların üzerine bırakırken Toby, bezgin bezgin beni izliyor. Kumlu sığlığın altında suya dalıyorum ve alt akıntıların ani çekimini hissediyorum. Daha önce hiç akıntıya kapılmadım ama ilkin böyle mi hissettiriyor diye meraka kapılıyorum: Su yüzeyin altında öyle hızlı hareket ediyor ki bacaklarımı başka kollarımı başka yöne çekiyor, dizkapaklarımı ters yöne doğru büküyor. Büyük bir dalga bana doğru gelince üzerine sıçrayıp beni kıyıya sürüklemesini sağlıyorum. Alt akıntılar daha fazla açılmamam gerektiğini gösteriyor ama soğuk tenimi yakıp iğne gibi batıyor.

Daha sonra bahçede kurulanırken kamelyalar ve şeftali gülleri şiddetli rüzgârda sallanıyorlar. Çakıllı yolda rüzgârın savurup attığı pembe bir kamelyayı alıp defterimin arasına koyuyorum, bir yandan da ilk fırsatta bunu anneme göstermeliyim, diye aklımın bir köşesine yazıyorum.

Tofu Kalpli

“刀子嘴巴”

Şafak sökmeden uyanıp, el yordamıyla yanıma koyduğum telefonumu arıyorum. Yarı uyur yarı uyanık halde memleketteki neredeyse hep aynı gibi görünen karantina güncellemeleri arasında geziniyorum: Koyu pembe günbatımları, ev yapımı sıcak çörekler, alacakaranlıkta denizin üzerindeki parlak hilal. Denize dokunabilmeye ya da en azından ucundan görebilmeye her zamankinden çok hasretim: Hâlâ yerinde olduğunu ya da hâlâ suyla çevrili olduğumu hissettirecek küçük bir şey.

Arkadaşım Rose bir kâse ev yapımı taze dòufu huā 豆腐花 (tofu pudingi) ile yóutiáo 油条 (kızarmış hamur çubukları) fotoğrafı paylaşmış. Bir anda karnım guruldarken fotoğraf, akışta kaybolmasın diye parmağımı üzerinde tutuyorum. Tofunun jölemsi titrek dokusunu görebiliyor; yumuşak parçaların biçimini ağzımda hissedebiliyorum. Seneler önceki yaz mevsimlerinden birinde, Rose’la ılık limanda yüzüp ardından yürüyerek şehirde en sevdiğimiz erişte çorbasını içmeye giderek geçirdiğimiz gün aklıma geliyor. Pencere kenarında oturmuş, soya sütünü küçük kutulardan yudumlamıştık.

豆花

"Dòufu huā"yı dilimize çevirmeye kalkarsam şeklini ve tadını kaybediyor gibi oluyor. Doğrudan çevirisi *tofu çiçeği* anlamına geliyor, Pekin'de de dòufunǎo diyorlar, yani *tofu beyni*. Dilimizde, sözlük uygulamasının da önerdiği gibi, en yakın anlamıyla "yumuşak fasulye ezmesi" hatta hatta "tofu jölesi" denilebilir. Yiyeceğin muhallebimsi yapısı göz önüne alındığında bana en mantıklı geleni "tofu pudingi" demek.

Şanghay'da bütün gün kahvaltı servisi yapan küçük bir restoranın bulunduğu caddenin aşağısında oturuyordum: Yeşil soğan yağıyla yapılmış erişte, derin yağda kızarmış susam köfteleri, dòufu huā. Sık sık yalnız başıma oraya giderdim. Acı biber yağlarının rengi Şanghay'da yaz gecelerinin rengi gibi parlak turuncuydu. Açmış şakayık şeklindeki kâsede yumuşak tofu parçaları yüzerdi. Yeni bir sağanak başladığında ıslak şemsiyemi masanın altına koyup pencere kenarında oturduğumu hatırlıyorum. Dakikalar içinde oluklar suyla dolmuştu. Ve sonra kesilivermişti, sokak, sığ birikintilerden yansıyan trafik ışıklarıyla parlıyordu.

豆浆

Mart ayında, Londra karantinaya girmeden önce son yemeklerimden birini Gerrard Caddesi'ndeki Far East'te yemiştim. Elimden geldiğince sık Chinatown'a gitmeye çalışıyordum; arkadaşlarımdan bölgenin esrarengiz bir şekilde sakinleştiğini duymuştum. Far East kalabalık, sadece nakit kabul eden ve gün boyu sıcak dòujiang (soya sütü) ile dòuhuā servis eden bulabildiğim tek yerdi.

Dışarıda hava hâlâ keskin fakat kabanımın ceplerine sıkıştırdığım atkı ve eldivenlerime artık ihtiyaç duyacağım kadar soğuk değil. Yemek çubuklarımla almadan önce elimle ikiye bölmek zorunda kaldığım, şimdiye kadar gördüğüm en büyük yóutiáoyu koydular önüme. Dòuhuā kâsesini ağzıma götürmeden önce yağlı parmaklarımla saçlarımı kulaklarımın arkasına aldım. Saçlarımın uçları kuru kış mevsiminde kırılmış ve kötüleşmişti. İki yıl önceki şehri tanımak için kendimi sokaklara atıp, dışarıda yalnız yemek yemek için cesaretimi toplamaya çalıştığım Londra'daki ilk kışımı anımsadım.

Geçen hafta beyaz bir akrabam, WhatsApp aile grubumuzda ırkçı bir görsel paylaştı. Zaten pandemiden kaynaklı kaygılarım nedeniyle yorgun olduğumdan bir de buna cevap verecek halim yoktu. Bazı diğer aile üyeleri onu belli etmeden azarladılar, ben de gece ilerleyen saatlerde kısa bir yanıt yazdım: Bu kabul edilebilir değil. Mesajım görüldüğü halde bir yanıt alamadım. Bir önceki yıldan beri "Görünmez Belge"me bir şey yazmamıştım, bir an belgeyi açmayı düşündüm fakat sonra vazgeçtim; hızlıca not alıp zihnimin derinliklerine itmektense bu sıradan yorumun kendi aile üyelerimden birinden geldiğine dair rahatsız edici gerçeği ve üzerimde yarattığı etkileri değerlendirecek kadar güçlü hissettim kendimi. Hâlâ neden Facebook'tan ekran görüntüsü alıp, telefonuna kaydedip bir de ardından WhatsApp üzerinden paylaşma gereği duyduğunu anlamış değilim. Nasıl olup da küresel bir pandeminin gizlice hatta belki sadece bilinçaltında ırkçılığı eğlendirici bulan ve bu zamana kadar bununla hiç yüzleşmek zorunda kalmayanlara yeni bir özgüven verdiğini anlayamıyorum.

豆腐

Cambridge Dictionary'de tofunun tanımı "soya bitkisinin çekirdeklerinden yapılan, fazla tadı olmayan ancak protein değeri yüksek, solgun renkli ve yumuşak bir yiyecek" şeklindedir. Bunu yazan her kimse onun adına üzgünüm. Pek çok insan "fasulye ezmesi" denilince burun kıvırıyor ve bu beni telaşlandırıyor. Yanaklarım kızarıyor, sözcükleri kullanmak yerine elimi kolumu sallıyorum.

"Fasulye ezmesi/beancurd" İngilizcede en sevdiğim kelimelerden birisi. Dışardan sert fakat soya fasulyesinin ağızda yaydığı baharımsı hisle kremamsı yapının buluştuğu orta kısmı yumuşacık. Mandarin dilinde de keza "dòufu" yumuşak seslilerden oluşur. Fakat kelimeyi telaffuz etmek için dilinizin ucunun dişinize değdiği hafif bir ısırma hareketi yapmak gerekir.

豆腐皮

Bugün canım özellikle Wellington'da bulunan Manners Alışveriş Merkezi'ndeki Red Hill adında, Kuzey Çin yemekleri servis eden restorandan bir yemek çekiyor: Jiācháng dòufu, ev yapımı tofu. Üniversitedeyken dumpling ve karaoke için giderdik: Christina Aguilera'nın ilk iki albümünün arasına serpiştirilmiş Kantopop. Derin yağda kızartılmış tofu küplerinin, üzerine dökülen siyah fasulye sosundan yumuşamış, dişe gelen bir dış kabuğu vardır.

Bir de niàng dòufu adında Hakka mutfağından domuz eti ile doldurulmuş tofu küplerinden yapılan güveçte tofu yemeği vardır. Annem, Po Po'un eskiden sık sık yaptığını söylüyor. Ben de Po Po'nun bu yemeği, kenarında narin balık çizimleri olan, çeperleri

mavi servis tabaklarında masaya koyuşunu hatırlıyorum. Floresan lambanın altında tofu garip bir şekilde titreşiyordu.

豆腐饭

Mandrarince dersinde, şimdiye kadar Çinli akrabalarımdan birinin bile cenaze törenine katılmadığımdan bana hâlâ çok yabancı gelen sayısız Çin cenaze âdetini işledik. Vejetaryen cenaze yemeğine kimi zaman dòufufàn, yani tofu öğünü deniyor. Hayaletlerin bile yutabileceği kadar yumuşak olduğu için mezarlara adak olarak çoğunlukla tofu bırakıldığını öğrendik.
Bugün Qīng Míng günü, Mezar Temizleme Bayramı fakat dünyanın dört bir yanındaki pek çok aile, ölülerinin yasını tutabilmek için bir araya gelemiyor.

豆泡

Evde dòuhuā yapmak için yalnızca üç malzemeye ihtiyaç var: Su, soya fasulyesi ve bir katılaştırıcı; soya sütünün kesilerek tofuya dönüşmesini sağlayan alçı en yaygın kullanılanlarından biridir. "Asian Tofu" (Asya Tofusu) adlı kitabın yazarı Andrea Nguyen'e göre alçı, tofuyu daha iyi kabartıyor. Genelde hemen eBay'e bakardım ama karantinadayken zaruri ihtiyaç olmayan şeyleri sipariş ederken kendimi kötü hissediyorum ve hal böyle olunca Nguyen'in alçı yerine önerdiği limon suyunu kullanıyorum.

Aklımın bir köşesinde yazmak, bir şeyler yaratmak, elimdeki bu zamanı iyi değerlendirmek için yıpratıcı bir baskı hissediyorum. Fakat fiziksel olarak yorgun, sinirsel olarak da gevşemiş, laçka bir haldeyim.

Bugüne kadar hiç soya fasulyesine dokunmamıştım. Yuvarlak, pürüzsüz ve kremsi solgun altın renginde. Huáng dòu 黄豆, *sarı fasulye.*

黄豆

Karantinanın on sekizinci gününde, bir kâse soya fasulyesini geceden ıslattım. Önceden ıslatma, yemek pişirmenin en büyülü ve tatmin edici kısımlarından biri olsa da benim şimdiye kadar buna yetecek ne zamanım ne de sabrım vardı. Sabaha fasulyeler şişmiş, parmaklarımın arasında sıktığımda dağılır hale gelmişti. Fasulyeler kırk dakika boyunca kısık ateşte pişer, mutfak buhar altında kalırken yeşil soğanlı gözleme yapmak için hamur hazırladım; dòuhuā'ya bandırmak için gevrek bir şey.
Dòujiang'ı dòuhuā'ya (*sütten çiçeğe*) çevirmek için gereken tek şey, birkaç çay kaşığı limon suyu. Tarif dòuhuā'nın oturması için tencerenin kapatılıp bir saat dinlendirilmesi gerektiğini söylüyor fakat ben açıp bakmaktan kendimi alamıyorum. Sonunda sütün yağsız yüzü kesilmeye başlıyor; ışıldayıp jöle gibi titriyor. Mutfakta yere oturmuş telefonumun alarmının çalmasını beklerken Twitter'da, Pekin'de ellerinde sarı krizantemler, başlarını öne eğmiş, birbirinden metrelerce uzakta duran insanları görüyorum.

"豆腐心"

Bir Çin atasözü var: "刀子嘴, 豆腐心" direkt çevrildiğinde "bıçak ağızlı, tofu kalpli" anlamına geliyor. Diğer bir deyişle *sivri dilli fakat yumuşak kalpli.*

Dòuhuām ne kabarık ne de sıvının içinde güzel katmanlar oluşturuyor. Yine de biraz kıvamını buldu, bu da bir şeydir. Tadı da

normal tofudan biraz daha ekşi. Yine de damağımda hâlâ o yoğun fasulyemsi zengin tadı bırakıyor.

Çorba kıvamındaki pudingi, bir pirinç kâsesine kepçeyle koyup üzerine biraz taze zencefil ve esmer şeker serpiyorum. Bu, zencefil özlü şeker şurubunun benim yaptığım tembel çeşitlemesi; hakikisini yapmaya mecalim kalmadı. Bugün tatlı ve yumuşak bir şeyler yemeye ihtiyacım vardı. Fotoğrafını çekip aile grubuna yolluyorum.

豆腐衣

Saçları örgülü genç bir kadın, sisli dağlara ve pomelo ağaçlarına karşı evinin civarındaki tarlalarda, elinde tırpan, soya fasulyesi topluyor. Bu kadın, milyonlarca takipçisine bahçesinde yetiştirdiği taze malzemelerle yaparken çektiği olumlu enerji yayan rahatlatıcı videolarla YouTube'da ünlenmiş Li Ziqi'nin ta kendisi. Ekranda gördüğümüz kırsal Sisuan Bölgesi'ndeki bahçesi bir rüya gibi. İnanılmaz derecede gür, yüksek çözünürlüklü bir Ghibli filminden fırlamış gibi canlı ve ışıltılı. Pembe çiçekli manolya ağaçları, kırmızıbiberler, kıpkırmızı sarmaşık gülleri, pırıl pırıl misket limonu ve limon ağaçları. Bahçenin değişen renkleri geçen zamanın kanıtı: Soya fasulyeleri bahar ortalarında Qīng Míng zamanı ekiliyor ve sonbahar ekinoksu zamanı hasat ediliyor.

Karantinada günler birbirine karışıyor. Evden çalıştığım ve yazdığım saatler arasında bu videoları izlemeyi bir saplantı haline getirdim. Dışarıda, Londra'da daha önce hiç görmediğim türde bir yağmur var: Birkaç dakika sürüp dinen şiddetli sağanaklar ve ardından ılık, çiseleyen bir yağmur. Li Ziqi'nin bahçesinden gelen

yumuşak sesler, hâlâ biraz olsun normal hissedebilmeyi başardığım mavi mutfağımın seslerine karışıyor: Cama vuran şiddetli yağmur, ocakta ısınan soya sütü ve tezgâhtaki ısıtıcıda kaynayan su. Tüm çiçekler döküldü, parkın civarındaki hobi bahçelerindeki erik ve kayısılar yumuşamaya başladı.

三点水

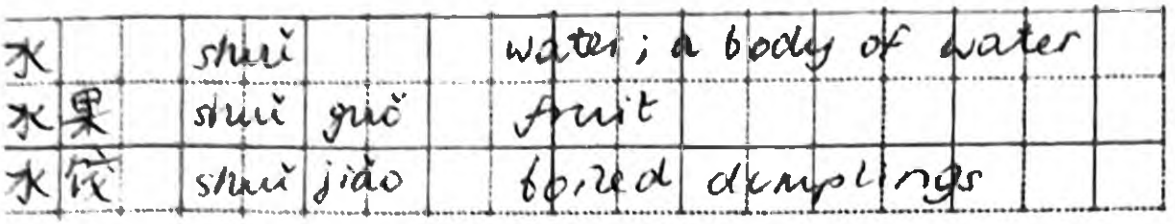

Wellington, 1996

Muz rengi duvarları olan küçük bir odada başlayın. Öğretmenin cıvıldayan sesini kulak ardı edip kâğıdın üzerine kalpler ve yıldızlar çizerek başlayın. Etrafınızdaki duvarlar parlak hayvan, renk ve meyve posterleriyle dolu.

Elma suyu, pirinç keki ve buharda pişirilmiş Çin mantısının yatıştırıcı dili ile başlayın. Aralarına İngilizce serpiştirilmiş Hakka ve Kantonca lehçelerinde birkaç kelime ile başlayın.

Herkese ayak uydurmaya çalışıyorsunuz. El işaretlerini hiçbir zaman yeterince hızlı anımsayamıyorsunuz. Yedi 七: Başparmağınızla diğer iki parmağınızı kuş halini alacak şekilde birbirine bastırın! Sekiz 八: Başparmağınızı havaya kaldırın, parmağınızı gösterin! Dokuz 九: Parmağınızı bir solucan gibi kıvırın!
Çince karakterlerin temelini oluşturan altı radikalle başlayın: İnsan, bıçak, ağız, çatı, kalp, su. Su 氵 şeklinde yazılıyor. 三点水 ya da üç damla su olarak biliniyor.

İlk kelimeler kabuk ve kemiğe oyulmuştu. Oracle kemik yazısı, (甲骨文, doğrudan anlamıyla kabuk kemik yazması) ateşi kullanarak kehanette bulunma diliydi. Falcılar Tanrılara yöneltecekleri sorularını, öküz kemiği veya kaplumbağa kabuğu parçalarına yazar ve daha sonra bu parçaları çatlayana kadar ateşin üzerinde tutarlarmış. Cevapları yanmış kemik üzerinde oluşan yarık ve çatlakların oluşturduğu desenlerde yatarmış.

Tarihi üç bin yıl önceki Shang Hanedanı'na dayandığı bilinen ilk Çince yazıda, iki tür dil yapısı görülüyor: Biri bilindik, bugün hâlâ kullanılan hànzi'ye benzeyen, piktogram* diğeri ise metnin satırları arasındaki çatlaklar.

Kehanet kemiği ideogramları** bugün kullanılan Çince karakterlerin erken dönem halleri ancak birçoğu henüz deşifre edilememiş. Şekiller kadim ama tanıdık görünür; çocukluğumdaki elyazım gibi biraz eğri büğrüler. Bir tanesi güncel versiyonuna çok benziyor: Merkezinde bir nokta olan daire, güneş 日.

---

* Bir eşyayı, objeyi, yeri, durumu, kavramı resmetme yoluyla gösteren sembol. (ç.n.)

** Düşünceyi resmetme yoluyla gösteren sembol. (ç.n.)

Şanghay, 2006

Uzun, sıcak yaz boyunca her hafta sonu, yoldan aşağı on beş dakika yürüyerek Anfu Lu ile Wulumuqi'nin kesiştiği köşedeki bir sitede bulunan dil okuluna gidiyorsun. Yol boyu, çınar ağaçlarının yaprakları hışırdıyor.

Temmuz sıcağı boğucu ve yakıcı. Klimadan yayılan buz gibi havanın ensene vurduğu penceresiz odaya girene dek, sıcak tenini yakıyor. Bugün ikinci dersin ve Mandarince öğretmenin ilk kez ismini yazmayı öğretiyor. Her bir karakteri nasıl dört parçaya böleceğini gösteriyor. Güneş, ay, diş, kuş. Her bir şekli acemice bir araya getiriyorsun. Parmaklarını beceriksizce kullanıyor ve kareli kâğıda fazla bastırıyorsun.

Doğru sırayı bir türlü hatırlayamıyorsun, çünkü çizmek alışık olduğun bir şey değil. Karakterlerin çocuksu, naif. Tıpkı İngilizce elyazın gibi sağa doğru biraz fazla eğikler. Bedeninin hâlâ öğrenmesi ya da unutması gereken şeyler var.
Önündeki tüm eğriler ve çizgiler birbirine karışıp bulanıklaşana kadar tekrar tekrar yazıyorsun. *Kuş, güneş, diş, ay.*

~

Nǚshū 女书 -kadınlar yazısı- 1900'lere kadar Hunan bölgesinde kadınlarca kullanılan bir yazı sistemiydi. 2017'de ilk defa Şanghay'da öğrenciyken internette karşılaştım Nǚshū ile. Semboller biraz bildiğim karakterlere benziyordu fakat eğilip bükülmüş garip, ince şekillere dönüşmüşlerdi. Eğik çizgileri, göletin yüzeyini

sıyıran uzun bacaklı böceklere benziyordu; sanki canlılardı da sayfadan uçarak havalanmak üzerelerdi.
Her karakterin bir kelimeyi ya da en azından bir bölümünü temsil ettiği logografik* yazı türü olan Çincenin aksine Nǚshū hecelidir; her karakter, seslendirilen tek bir heceyi temsil eder. Kadınlar ve kız çocukları birbirleriyle genellikle kelimeleri battaniyelere, giysilere ve küçük bez ciltli kitapçıklara işleyerek Nǚshū vasıtası ile yazışırlarmış. Nǚshū dilini tam olarak kullanabilen son kadın Yang Huanyi, 2004'te hayata gözlerini yummuş.

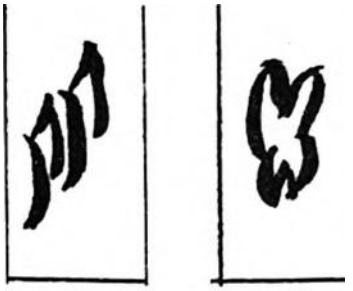
Pek çokları gibi ben de Nǚshūye kafayı taktım. Kadınlar tarafından, sadece kadınlar için tasarlanmış bir yazı fikri neredeyse mitolojik, mistik geliyordu. Reşit olduklarında kız çocuklarına teyzeleri, Nǚshū dilini öğretir ve kardeşlik anlaşması yapacakları akranları bir laotong 老同, yani *yeminli kız kardeş* bulurdu. Kadınları ve kız çocuklarını mum ışığında birbirlerine notlar yazar ya da hayatlarından esinlendikleri şarkıları, hikâyeleri el dokuması kumaşlara işlerken düşlüyordum.

Gün yüzüne çıktığından beri yazarlar ve araştırmacılar Nǚshū dilinden çok etkilendiler. Lisa See'nin tarihi romanı *"Kar Çiçeği ve Sırlar Yelpazesi"*ndeki iki anakarakter Lily ve Snow Flower, kâğıt yelpazelere Nǚshū kullanarak mektuplar yazan yeminli kız kardeşlerdir. Wayne Wong (Joy Luck Kulübü'nü de yönetmiştir)'un yönetmenliğini yaptığı 2011 yapımı film uyarlaması, modern Şanghay'da yaşayan ve içlerinden biri Snow Flower'ın torununun torunu olan iki kadının yaşamlarının paralel bir anlatısını da içeriyordu. Atalarının arkadaşlığından esinlenen iki kadın, bir

* Piktografi ve ideografinin birleşimi. Yani somut ve soyut kavramaların bir arada çizimlerle ifade edilmesi. (ç.n.)

gece en çok beğendikleri *"Faye Wong"* albümünün kapağı üzerinde imzalarlar anlaşmalarını.
Onlarca yıl Nǚshū üzerine çalışmalar yapmış olan gazeteci ve akademisyen Ilaria Maria Sala, Nǚshū dilinin, popüler kültürde sadece kadınların çektikleri acıların gizli diliymiş gibi ünlenmesine karşı sözünü sakınmıyor. Sala'nın Hunan'da yürüttüğü alan çalışması, Nǚshū dilinin bundan çok daha derin bir şey olduğunu ortaya koyuyor; Nǚshū hem ritüellerin hem de günlük yaşamın diliydi. Kadınlar arasında konuşulan gizli bir dil olmanın ötesinde yerel Jiangyong lehçesini de yazınsallaştırmış. Erkeklerden de gizli tutulmamış.

Nǚshū günümüzde gittikçe yaygınlaşıyor ve Çinli kadınlar kendi kendilerine Nǚshū yazmayı öğreniyorlar. Gong Zhebing ve Tang Gongwei'nin derledikleri *"Nǚshū Standard Characters" (Nǚshū Standart Karakterler Sözlüğü)* temel alınarak hazırlanmış ücretsiz çevrimiçi bir sözlük bile var. Sözlük ekranına ismimin iki karakterini girdim.

明　　雅

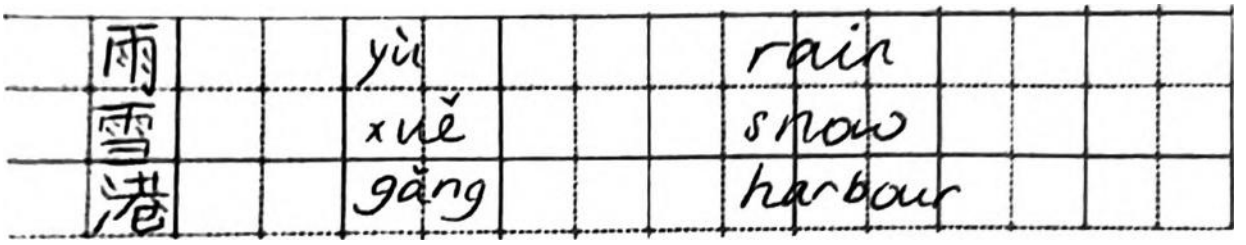
Wellington, 2011

"Nǐ wèishéme xuéxi zhōngwén?" Neden Mandarince öğreniyorsun? Bu soru her dönem başında karşına çıkar? Çoğunluğu

erkek olan sınıf arkadaşlarının bunun için hep çok pratik, somut nedenleri vardır: Çin'de iş yapmak. Çince çevirmen olmak. Uluslararası ilişkiler okumak. Olgun yaşta bir öğrenci, Çinli bir kız arkadaş istemekle ilgili kaba şakalar yapar. Öğretmen gülerek geçiştirir. Seninse başlangıçta bu soruya bir cevabın yoktur, bunun yerine, sanki zaten senin kendi kültürün de değilmiş gibi Çin kültürü ile ilgili daha çok bilgi sahibi olmak gibi bir şeyler mırıldanırsın.

Üniversite binaları şehrin üzerindeki yüksek bir tepeye yapılmıştır. Kütüphanenin beşinci katından mavi liman manzarası bütünüyle önüne serilir. Limana yanaşıp ayrılırken birbirlerinin yanından geçen feribotlar, rüzgârda yalpalayarak iniş yapmaya çalışan uçaklar, güney sahilinin ucundaki küçük beyaz deniz fenerleri. Durgun, açık bir günde şehrin üzerinde yükselen tepeleri karla kaplı dağları görebilirsin.

Ağustosta deniz seviyesine kar yağdı. Kış aylarının dondurucu rüzgâr ve yağmur getirdiği fakat asla kar getirmediği Wellington'da senin ya da tanıdığın herhangi birinin gördüğü ilk kar bu. Ön Raffaellocu ressamların -amfide Ophelia'nın ıslak saçları PowerPoint ekranında yüzmektedir- işlendiği sanat tarihi dersi sırasında başlamış; arkalarda oturan biri yukarıdaki pencerelerden birinde yağan karı fark etmiş ve fısıltılar sıralar boyunca yayılmıştı. Sanat tarihi dersinin birinci yılına en az iki yüz kayıtlı öğrenci olduğundan, sen de zamanını arka sırada fark edilmeden Çince karakterlerini çalışarak geçirebilirdin. Ders biter bitmez herkesin gülerek gökyüzüne bakıp dilini çıkardığı avluya koştun. Koyu dalgalara düştüğü anda eriyen kocaman kar taneleri plajlara yağdı. Sabah hâlâ şeker serpilmiş gibi görünen dağlar sisin ardından kendini gösterdi. Öğleden sonra hepsi gitmişti.

~

Şair ve sanatçı Jen Bervin'le 2016 yılında Şanghay'da tanıştım. "Çok yönlü şiir" türünün yaratıcısı olduğu söylenen ve Çin'in bilinen ilk kadın şairlerinden olan dördüncü yüzyıl şairi Su Hui üzerine yürüttüğü ortak çalışmaya dayalı projeyi sunmak üzere, Şanghay Uluslararası Edebiyat Festivali için şehirdeydi. Su, ipek üzerine 29 x 29 kareli sekiz yüz kırk bir karakterden oluşan bir şiir tasarlamış ve işlemişti; şiir yatay, dikey ve çaprazlamasına, bütün yönlerde okunabiliyordu. Şiirin adı "Xuanji Tu" 璇玑图 eski bir Çin astronomi aletine atıf niteliğindedir ve sıklıkla "Yıldız-Ölçüsü Şiiri" ya da "Çemberli Küre Haritası" olarak çevrilir. Bir efsaneye göre Su, şiiri cariyesi uğruna kendisini terk eden kocasına ithaf etmiştir. Su mektubu gönderir ve kocası da ona döner, yalnız başına.

Huangpu Irmağı'na bakan bir bardaki şiir okuma etkinliğinde Bervin'in arkasındaki ekrana, Su Hui'nin bu şiirinin dijitalize edilmiş hali yansıtılmıştı. Karelerin arasından ancak bir avuç kelimeyi çıkartabildim: 土 Dünya, 飞 uçmak, 长özlem, 路 yol ve tam merkezde bir kalp 心.

Bervin'in eserleri genellikle şiir ve kumaşlarla ilgilidir. *Dickinson Karma Serileri*'nde sanatçı Emily Dickinson'ın elyazması

noktalama işaretlerini (elyazısı taslaklarında, mektup ve notlarında görüldüğü haliyle) kırmızı iple büyük yorganlara nakışla işlemiş. Su Hui projesi içinse, Suzhou Nakış Müzesi'nden hepsi kadın olan üç usta nakışçıdan Su Hui'nin şiirini ince ipek üzerine epey karmaşık çift taraflı Çin tekniğini kullanarak bir yıl içinde işlemelerini istemiş. Altı dakikalık bir video, nakışçı Yu Juan'nın mor ipliği parmakları arasından yavaşça bu eski şiirin bölümlerini işlemek için gergin kumaştan bir ileri bir geri geçirişini gösterir. Yıllar sonra internette küçük bir galerinin tavanından sarkan kocaman döngüsel bir sarmalın fotoğraflarına rastladım. Üzerinde durmadan tekrarlanan 去, 门, 嘴 karakterleri vardı. Odanın ortasında bir çalışma masası, bir kaligrafi fırçası ve bir şişe de mürekkep vardı. Bu, eserleri çeviri, kaligrafi, geleneksel zanaat ve bunların yerleştirme sanatından oluşan Avustralyalı disiplinlerarası sanatçı Rainbow Chan'in bir yerleştirme sanatıydı. Eserin adı olan 回 -Birinin Ağzını Kapatmak-, kelimesi kelimesine geri dönmek anlamına gelen ve daha büyük bir ağzın içine kapatılmış bir ağız şeklinde yazılan 回 (huí) karakterini tanımlar. Chan İngilizce bir şiir yazıp Çinceye çevirmek için Google Çeviri programını kullanmış. Ardından şiirin çevirisindeki her bir karakteri genişçe bir ipek panoya, karakterleri aynı çocukluğunda yaptığı gibi, onar defa yazmış. Şiir şöyle: "Konuşmaya çalışıyorum / fakat dilim dönmüyor. / Ağzım mükemmel bir logogram / içi boş bir çerçeve.

Pekin, 2013

Bir ilkler listesi. İlk defa yalnız edilen seyahat, ilk defa donmuş bir göl üzerinde yürüyüş, ilk defa her gün Mandarince verilen yemek siparişi ve ilk defa kafanın içinde İngilizceden çevirmek zorunda

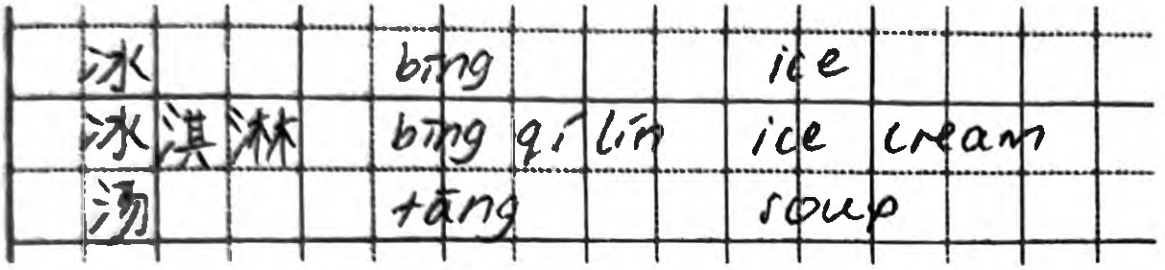
kalmayış. Uzun süredir yakınlaşmaya çalıştığın dille sonunda derin bir bağ kurmaya başladığını hissediyorsun. Kelimeler ve cümle yapıları şimdi ihtiyaç duyduğunda daha yakında; teninin hemen altında, onlara pek az çabayla, derinlerden çekip çıkarman gerekmeksizin ulaşabiliyorsun.

Şehirde yenisin fakat rüyalarında görüp durduğun o yerler gibi garip bir şekilde tanıdık. Burası ebeveyninin tanıştığı yer; evde bu tozlu ufuk çizgisinin fotoğrafları her yerde. O eski fotoğraflardaki arka planla şu an karşındakini bağdaştırmak garip: Yasak Şehir'in girişindeki yaldır yaldır yanan kırmızı bayraklar, Çin Seddi'nin ardında uzaklarda beliren tepeler.

Pekin'de karı yanaklarınızda kuru ve yumuşakmış gibi hissediyorsunuz. Gizli buza dönüşmesine fırsat kalmadan temizlik görevlileri hemen süpürüyorlar. Kar, yürüyüş yollarının etrafında beyaz dalgalar halinde parlıyor. Hava o kadar kuru ki tırnaklarının etrafındaki deri çatlayıp kanamaya başlıyor. Soğuk havadan sonra içeri girdiğinde dokunduğun her şey elektrikleniyor. Daha önce hiç böyle soğuk görmedin: İki kat termal, iki kazak, iki çift yün çorap, annenden ödünç aldığın deri eldivenler, ponponlu el örgüsü bir bere, koyun derisinden dolgulu yün kaban.

Tek başına etrafı tanımaya çıkıp dalgalar halinde vuran sıla özlemini savuşturmak için bir sürü yerel Pekin abur cuburu yiyorsun. Family Mart'ın kapısında durup çikolata parçacıkları serpiştirilmiş vanilyalı dondurma yalıyorsun. Gezi rehberine göre üç durak ötedeki, kızarmış ördek ramen'i ile ünlü bir lokanta bulunan alışveriş merkezine gitmek için metroya biniyorsun. Kaşığındaki soyalı yarım yumurtayı dengede tutmaya çalışırken

zengin et suyunu yudumluyorsun. Buharı, soğuktan hâlâ kırmızı olan parmaklarını ve yanaklarını ısıtıyor.

~

Ergenlik zamanlarımda annem beni Wellington'daki Dowse Sanat Galerisi'ne götürmüştü. Karanlık galerilerde amaçsızca dolaşıp sıkılmıştım. Sonra kendimi tavandan sarkan ışıl ışıl mavi objelerle dolu bir odada bulmuştum. Objeler yaklaştığımda hafifçe sallanıyordu. Bunlar mavi, yarı saydam plastik karelerden oluşan geleneksel Çin stilinde kesilmiş şekillerdi: Burç hayvanları, yıldızlar, çiçekler, tanıdık Çince karakterler. Bu, ebeveyni Lee küçükken Wellington Willis Caddesi'nin başındaki Gold Coin Cafe isimli paket servis lokantasını işleten Yeni Zelandalı sanatçı Kerry Ann Lee'nin *Gold Coin Cafe'nin Ulaşılmaz Anısı* isimli yerleştirme sanatıydı. Bina, depreme karşı riskli olduğu gerekçesiyle 2013'te yıkılmıştı. Lee araştırma için bu terk edilmiş alanı görmeye gitmiş ve orasının kendisi için uzak ama bir o kadar da canlı anıların yeri olduğunu bir kez daha keşfetmişti. Sanatçının hazırladığı sergi kataloğunda tek kullanımlık pek çok kâğıt ürün, sanki kazılarla ele geçirilmiş değerli eserler gibi sunuluyordu: Üzerindeki fiyatlar tükenmezkalemle çizilmiş paket servis menüleri, parlak kırmızı ve sarı kokulu kağıtlar, flu bir aile fotoğrafı.

Fakat Kerry Ann Lee'nin hayatına dair bu ayrıntıları, o gün galerideyken bilmiyordum. Hayaletler gibi ışıldayıp havada uçuşan o objelere dokunmak istediğimi hatırlıyorum. Annem gideceğimizi haber vermek için yanıma geldi. Bir an kesilmiş parlak kâğıtlar ve ışığın içlerinden geçerek yerde, duvarlarda, kollarımızda oluşturduğu mavi şekiller karşısında büyülenmiş gibi kalakaldık.

Şanghay, 2016

Nemli öğleden sonralarını yurt odanda küçük not kâğıtlarına kelime yazarak geçiriyorsun. Öğretmen haftada iki kez imla testi yapıyor ve çalışmanın en iyi yolu bileklerin ağrıyana, her bir fırça darbesi kas hafızana yerleşene kadar her karakteri en az yirmişer defa yazmak. Notlarını yatağın etrafındaki duvarlara asıyorsun. Gece, karşıdaki yurt binalarının pencerelerinden yayılan loş ışıkta onları görebiliyorsun.

Egzersiz kitaplarını sırt çantana atıp iki sağanak arası bisikletle en yakın Çin mantısı restoranına fırlıyorsun. İlk başlarda yalnız yemek korkutucuydu fakat şimdi çoğu zaman yalnız çıkıyorsun. Wonton çorbası, buzlu yeşil çay, buharda zencefilli choi sum* yaprakları. Masanın üzerine kareli sayfalar yayılmış. Avuçlarının kıyısı kurşunkalemle yazdıklarına sürtünmekten gümüş rengi.

Akıcı konuşmaya giden yol kaygan ve dengesiz. Bazı kelimeleri bir türlü öğrenemezsin. Her hafta yüzlerce hànzice kelime aklına girip çıkar, kimisi aklında kalır, kimisi uçar gider.

* Hardal ailesinden Çin mutfağında yaygın olarak kullanılan, Çin Lahanası olarak da bilinen yapraklı bir sebze. (ç.n.)

Bir öğleden sonra kütüphanede başları kitaplarına gömülü sessizce oturan yüzlerce diğer öğrenci ile kütüphanede çalışırken bir anda kütüphanenin ses sisteminden güzel bir senfonik müzik yayılmaya başlıyor. İlk başlarda yumuşak olan melodi giderek gürleşiyor. Şaşırıp yukarı baktığında kesiliveriyor. O kadar kısa sürüyor ki, kulaklığı olan bazı öğrenciler fark etmiyor bile. Diğerleri de sanki bir şey olmamış gibi davranıyor. Birkaç öğrenci ağızlarını kitapları ile örtüp seslerini gizlemeye çalışarak gülüşüyor; bunu hayal etmediğinin bir kanıtı bu. Daha önce kütüphanede hiç duyuru yapıldığını duymadın, belki de kampüs geneline yapılmak istenen bir duyuru, teknik bir test ya da başarısız olan bir eşek şakasıdır, kimbilir? Müziği tanımamış olabilirsin ama belki de ünlü bir parçadır, birinin en sevdiği şarkı da olabilir. Uzun pencerelerden, dışarıda yağmurun yeniden başladığını görüyorsun, başlarda hafif fakat sonra sağanağa dönüyor. Ardından da yağmurun sesi her şeyi yutuyor.

流			liú				a	current	of	stream	of	water							
流	利		liú	lì			fluent,	smooth											
流	泪		liú	lèi			to	shed	tears										

~

Konuşabildiğim dilleri bir ağaç şeklinde çizecek olsam, Hakka dili ve Kantonezce iki tarafta iki dal halinde ayrılacak şekilde, İngilizce ile Mandarinceyi ikiz gövdeler olarak tasarlardım. Her zaman ikinci dil olarak daha nadir öğretilen diğer ikisinden önce Mandrarinceyi ilerletmem gerektiğini düşünmüşümdür.

Lehçe: 口音, *sözlü dil.* Ben lehçeleri daima standartlaşmış yazı biçimleri olmadığı için az gelişmiş ve belki de yarım kalmış diller

olarak düşündüm fakat lehçe, sadece *sözlü dil* olmakla kalmaz. Lehçe aynı zamanda aile, kan bağı, tarih demektir. Bizim ailede Hakka, İngiliz, Mandarin ve Kantonez dilleri var. Aramızda çoğunlukla İngilizce kullanıyoruz ama diğer diller de bir şekilde ona dahil oluyor.

Çince yazının standartlaştırılıp basitleştirilmesi bir devrim, zorbalık ve sömürgecilik tarihi ile hızlandı. 'Sinitik' diller olarak bilinen bir şekilde Mandarince ile bağı olan yüzlerce bölgesel Çin dili var ve buna ek olarak Çin topraklarında hâlâ konuşulmakta olan üç yüz kadar daha dil var. Tibetçe, Moğolca ve Uygurca, Çin'de yaygın olarak hâlâ konuşulan Sinitik olmayan dillerdendir.

HAKKA LEHÇESİNİN ALTI TONU

Even 平聲	Going 下聲	Departing 去聲	Entering 入聲
1 Upper even 上平 fou 夫		4 Upper departing 上去 fou 父	5 Upper entering 上入 fouc 復
2 Lower even 下平 foû 湖	3 Going down 下聲 foù 虎		6 Lower entering 下入 fouc 福

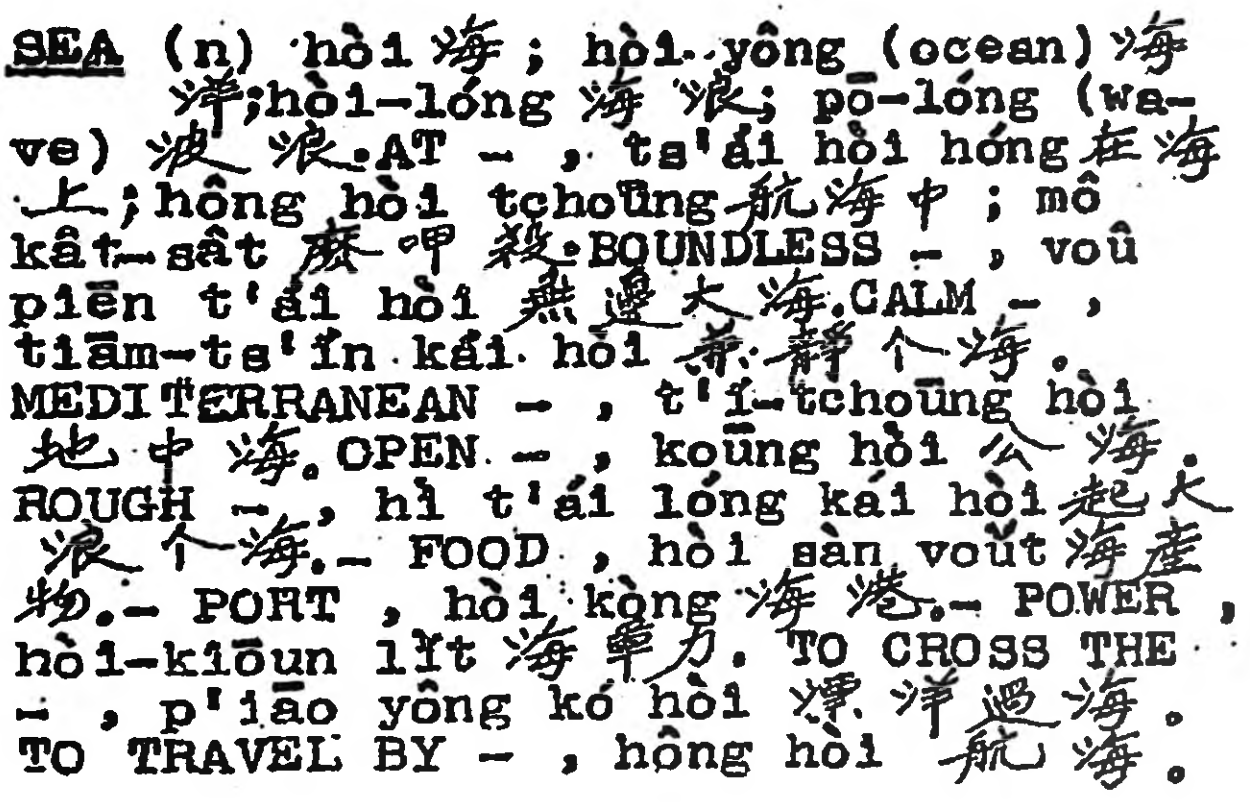
Peki ya lehçeler dillerin dalları değil de kökleriyse? Hakka, -ki konuşamıyorum- büyüklerimizce telefonda en yüksek sesle konuşulan dil. Hakka halkı kendine has kültürü ve dili olan Han Çinlilerine mensup göçebe bir gruptur. Hakka halkının Orta Çin sınırındaki Sarı Irmak tarafından geldiğine ve oradan zaman içinde güneye doğru göç ederek dillerini ve bölgesel ağızlarını

tüm dünyaya yaydıklarına inanılıyor. Yine de ailemdeki dört dil arasında en az bilineni bu. Resmi olarak kabul edilmiş bir yazı biçimi yok, geleneksel Çince karakterler kullanılarak yazılıyor.

Hepsi çocukluğumdan kalma çok az Hakkaca kelime biliyorum: Süt, uyku, ekmek. Avrupalı misyonerlerce yazılmış eski metinler sayesinde karanlıkta yolumu bulup daha geniş bir kelime dağarcığına ulaşabiliyorum. İsviçreli misyonerler ilk Hakka sözlüğünü 1909'da derlemiş ve ardından 1926'da Presbiteryen misyoner Donald MacIvar ilk Hakka-İngilizce sözlüğü yayımlamış. Daha ileri tarihli, 1959'dan kalma bir sözlük İtalyan Cizvit rahibi Guerrino Marsecano tarafından derlenmiş ve yakınlarda Ulusal Taichung Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nde dijitalleştirilmiş. Her tanım basitleştirilmiş Çince karakterlerle yazılmış kelimeyi ve Latin harfleriyle yazılmış fonetik imla ve okunuşu içeriyor.

Marsecano'nun altı imla işareti rehberi benim için çok faydalı oldu. Benim yabancı gırtlağım ve dudaklarım bu şekilleri okumaya pek yatkın değil fakat Mandarincenin dört tonunu zaten bildiğim için bunlara da dilimi döndürebilirmişim gibi geliyor. Her halükârda altı ton, Kantonezcedeki dokuz tondan iyidir. Fakat Marsecano Tayvan'ın Hsinchu bölgesinde yaşamış ve Hakka sözlüğündeki telaffuz ve tonlar daha çok o bölgeye ait.

Mandarincede bir dili akıcı konuşmak anlamındaki *akıcı*流利 liúlì kelimesi içinde şunları barındırıyor: 流, Bir sıfat, *sıvı* ve de bir fiil, *akmak*. Akıcılık durağan bir şey değil, sürekli hareket halinde. Karakterin içinden su geçiyor: Üç kıvrımlı çizgi dışarı doğru ilerliyor.

Japon kadın sanatçı Tomoko Kawao, bir odanın tüm zeminini kaplayan tuvaller oluşturabilmek için neredeyse kendi cüssesi büyüklüğünde hat fırçaları kullanıyor. Eserlerinde Japoncada shodō 書道 olarak bilinen geleneksel kaligrafiyi performans sanatları ve yerleştirme sanatıyla harmanlıyor. Gösterilerinden (performanslarından) birinde yavaş yavaş damlayan mürekkebe bakarken çiseleyen yağmurun sesini duyabiliyorum. Yalnızca onun nefes alıp verişinin ve kâğıda değen vücudunun yumuşak hareketlerinin sesi duyuluyor. Karakterler vücudundan doğuyor; vücudu metninin şeklini alıyor. Kawao'nun 5 Nisan 2020'de Instagram hesabından yayımladığı fotoğrafta 家 ev, beyaz zemin üzerine siyah mürekkeple çizilmiş ve sanatçı da tuval üzerinde çatı radikalini 宀 oluşturur pozisyonda karakterin üst kısmında

kıvrılıp uzanmış görülüyor. Siyah bir üst ve siyah tayt giymiş, kollarını göğsünün üzerinde çaprazlamış ve dizlerini bükmüş. Uzun saçları bir fırça darbesi veya bir dalga gibi aşağı doğru sarkıyor.

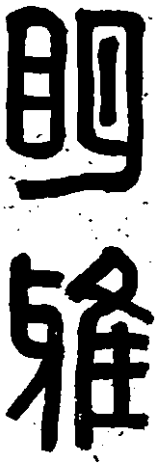
Londra, 2019

Kaligrafi mürekkebinin kokusunu, çocukluğundaki odalardan birinden hatırlıyorsun: Akrilik boyaları andıran yağlı ve plastiğimsi bir koku. Çin Kültür Merkezi'nin floresanla aydınlatılmış salonunda soğuk bahar yağmurunun sesini duyabiliyorsun. Salon, üzerinde küçük kâğıt fenerlere benzeyen turuncu kabuklarıyla altın çiçek meyvelerinin sarktığı dallar bulunan bir porselen vazo dışında neredeyse boş. Merkezin her odasına eğreltiotları, sarmaşıklar, aloe ve devetabanları yerleştirilmiş, saksılarının üzerinde Çince isimlerinin yazıldığı etiketler var. Altın çiçek, kış kirazı, 酸浆.

Bu, elinde ilk kaligrafi fırçası tutuşun. Elinde beceriksizce tutuyorsun. Bileğini çok kasmış, parmaklarını çok germişsin. Sınıfın en küçüğüsün, senden büyük dört kadın; fırça, mürekkep ve çay termoslarıyla sıralara oturmuşlar. Kocaman gülümseyip çay ve kurabiye ikram ediyorlar fakat nereli olduğun ya da Mandarinceyi nerede öğrendiğin umurlarında değil. Oturup sessizce çok eskilerden kalma şiirleri yazmak üzere işe koyuluyorlar. Hu Laoshi sabırlı, tatlı dilli, Pekinli bir adam. Her şeyi Mandarince anlatıyor, ki bu da senin birçok ayrıntıyı kaçırdığın anlamına geliyor fakat bir müddet sonra aylardır konuşmadığın bu dili duymak seni gevşetip rahatlatıyor. Hu Laoshi'nin mürekkebe batırdığı fırçasını kâğıtta kaydırırken yarattığı çizgiler o kadar akışkan ve hafif ki... Her fırça darbesinin sonuna bir saksağanın kuyruk tüyüne benzer bir kavis veriyor.

Fırçanı suya batırıp ardından öbeklenen siyah mürekkebe iki üç damla su karıştırarak başla. Beş kaligrafi yazısından, kemiğe işlenen ilk sembollerden pek farkı olmayan, en eski ve kolay olanıyla, *mühür yazısı* da olarak bilinen Zhuan Shu ile başla.

Hu Laoshi "Xiàn shàng, hòu xià" diyor. Önce yukarı, ardından aşağı. Sen de çizmeye başladığında kendi kendine bunu tekrarlıyorsun. Senden Çince ismini yazmanı istiyor ve ardından o karakterlerin mühür yazısında neye benzediklerini gösteriyor. Yavaşça daha önce karşılaşmadığın yeni birtakım şekiller çiziyor.

"Fàngsōng fàngsōng bà. Acele etme." Kaligrafi Tai-chi yapmaya benzer diye açıklıyor: Tüm vücudunu; başından bileğine, vücudunun uzantısı haline gelmesi gereken kaligrafi fırçanın ucuna kadar gevşetmelisin.

Nefes alıp fırçanın seni yönlendirmesine izin vermeye çalışıyorsun. Kâğıda fazla eğilince saç uçlarını yanlışlıkla mürekkebe değdirip kâğıda sıçratıyorsun. Kimsenin fark etmemiş olması ümidiyle saçlarını toplayıp siyah mürekkebe üç damla su ekleyip baştan başlıyorsun.

Beyaz Bulutlar Müzesi

Bir gece rüyasında, Kerry Ann Lee'nin babası Wellington'dan Xi'an'a Terracotta Savaşçıları'nı görmeye gidiyordu.

Kerry Ann Lee, "*Return to Skyland*" *(Gökyüzüne Dönüş)*

Rüyamda, Po Po beni Te Papa'daki Terracotta Savaşçıları'nı görmeye götürüyor. Heykeller, ziyaret edilebilsinler diye Çin'den buraya getirilip deniz kenarında depreme dayanıklı bir müzede, depreme dayanıklı bir camekânın içinde, yine depreme dayanıklı bir standa yerleştirilmiş.

Rüyamda Sadece Po Po'nun dilini konuşmakla kalmıyor, rüyamın içinde rüya da görüyorum. Bir rüyada ikimiz de aynı şehri evimiz olarak görüyoruz. Kōwhai Caddesi'ndeki otobüs durağında şehre inen seksen üç numaralı otobüsü bekliyoruz. Po Po'nun gözleri ışıl ışıl, Gold kartını şoföre sallıyor.

~

Cam kenarına oturup Hutt Yolu boyunca parıldayan denize bakarak hızla ilerliyoruz. Ocak ayına göre epey sıcak; Po Po'nun

üzerinde annemin geçen Noel'de Singapur'daki Uniqlo'dan aldığı papatya desenli beyaz pamuklu tişört var.

~

Rüzgârdan korunmaya çalışarak rıhtıma yürüyoruz. Po Po rıhtımdan suya atlayan gençleri seyretmek için keyifle duruyor. Hâlâ nasıl kullanılacağını öğretmeye çalıştığımız telefonunu çıkarıp sıçrayan suların fotoğrafını çekiyor.

~

Rüyada, sırada bekleyen Çinliler yalnızca biz değiliz. Sıradaki tek yarı Çinli torun ile Çinli büyükanne bile değiliz ve değinmeye bile gerek duymaksızın ikimiz de durumun farkındayız; bu çok hoşumuza gidiyor.

~

Duvarları altın varaklı yazılarla dolu karanlık odalardan geçerek yeşim taşı rengi çatıları, beyaz balıkçılları ve ekranın önünden geçip duran mavi bulutlarıyla bir Epang Palace videosunun önünde duruyoruz birlikte. Bulutlar ve kuşlar çok tanıdık. "K. K.'deki bahçeni ziyarete gelen kuşlara ne kadar da benziyorlar" diyorum, "hı hı" diye başını sallıyor onaylayarak. "Hâlâ oradalar mı?" diye soruyorum. Gülümsüyor.

~

On iki, on üç yaşlarındayken ebeveynim, Po Po ve Gong Gong, kuzenlerim, Bin Teyzem ve Boon Eniştem ile Xi'an'ı görmeye

gerçekten de gittiğimizi hatırlıyorum fakat bir çukurun içine belirli bir düzenle yerleştirilmiş sıra sıra boş bakışlı kafa ve attan başka bir şey kalmamış aklımda. Daha ziyade havanın hem bilimsel hem dramatik anlamda kör edici derecede sıcak -temmuz ortasında sabah saatlerinde otuz dokuz dereceydi- olduğunu ve arkadaşlarıma dönüşte sürekli, *"Kuşluk vakti otuz dokuz dereceydi"* diye tekrarlayıp durduğumu hatırlıyorum. Converse ayakkabılarımız yürüdükçe toz kaldırıyor, onlar da gelip terli vücudumuza yapışıyordu. Tek isteğimiz dondurma ve klimaydı ve sonunda onları bulduğumuzda, Po Po bizimle ilgilenirken diğer yetişkinler de başka bir eski imparatorun antik mezarını görmeye gittiler.

~

Rüyamda Po Po beni pastel tonlarda morumsu ve kırmızı ışıltılarla dolu köşedeki küçük bir odaya yöneltiyor. Duvarlar tanıdığım yüzlerden ve parlak nesnelerden oluşan bir desenle kaplı. Uzanıp dokunmak istiyorum: Mavi kelebekler, bir ayçöreği, pembe bir şakayık, bir savaşçı kraliçe, bir maymun kral, görünmez ağaçların üzerinde uçuşan Kung Fu dövüşçüleri. Çocukluk anılarımdan bazılarının tekrarlanan desenleri ile kaplıymış gibi duran bir duvarı göstermek için Po Po'ya dönüyorum fakat bir de bakıyorum bir sandalyeye oturmuş, elleri dizlerinin üzerinde, gözleri eski moda bir projeksiyon makinesinin tanıdık nesnelerin görüntülerini duvara yansıttığı karşısındaki perdeye kilitlenmiş. Bunlar bambaşka dönemlerden, Po Po'nun ebeveyni ile Malezya'ya kaçmadan önce Çin'deki çocukluğunda sahip olmuş olabileceği türden objeler: Solmuş bir çay fincanı, pembe bir cheongsam, kenarı çatlak bir çorba kaşığı, uçlarına pembe yapraklar işlenmiş bir çift mavi çocuk patiği.

~

KC Kafe'de cam kenarındaki masada oturmuş kızarmış ördekli pirinç eriştelerimizi yerken, "Ee, nasıl buldun bakalım?" diye soruyorum. Po Po normalde sadece Çinlilere özel menüden sipariş verir fakat bugün canımız kızarmış ördek istedi. Kuru esen kuzey rüzgârı solumuzdaki cam panelde ıslık çalarak camın titremesine yol açıyor. Belli ki rüyam depreme dayanıklı değil. "Chīfàn ba, chīfàn" diye yanıtlıyor, sesi yorgun, tam gülümsemiyor belki ama gözleri ışıldıyor, bir elinde kâse diğer elinde çubuklarla. Çubukları kâseye daldırıp şöyle bir karıştırıyor, ardından saydam eriştelerı kaşığının üzerine tek lokmalık bir erişte yumağı halinde koyup yemeye koyuluyor.

Şelale Arşivlerinde

1. *Yağmur Ormanı Beyazı*

Şimdiye kadar dağın zirvesine en yakın olduğum yer burası. Etrafımdaki bulutlar öylesine kalın ki anne babam seyir noktasına doğru benden bir adım öne geçtikleri anda ana hatları bulanıklaşıyor. Onların da ötesinde, kayalık manzaranın belli belirsiz siluetini seçebiliyorum. Beyazlığın içinde ağaç dalları kıvrılıyor. Burada yağmurla bulut, sıvı ile hava arasında, neredeyse hiç fark yok.

Yağmur ormanı etrafımızda yükseliyor, sarmaşıklar ve etobur bitkiler yolun üzerinde sarkıyor. Yağmur burada yıl boyu durmadan yağıyor. Ağaçların tepesine kadar inen bulut tabakası, ormanı yağmur dolu bir kubbe gibi örtüyor. Nem, yaprakların üzerinde yoğuşup aşağıdaki her şeyin üzerine damlıyor ve ağaçların diplerindeki çalıları besliyor. Bu türdeki tropikal dağ ormanı aynı zamanda *bulut ormanı, su ormanı* veya adını burada yetişen yosun, orkide, suyosunu, eğreltiotları ve bitkilerden beslenen ve onların üzerinde büyüyen diğer tüm organizmalar gibi epifit bitkilerden alan *yosunlu ormanlar* olarak da biliniyor.

Malay Takımadaları'nın en yüksek noktası olan Kinabalu Dağı'nın zirvesine neredeyse yarı yoldayız. Burası karayolu ile erişilebilen en yüksek noktalardan birisi ve aynı zamanda dağcıların da zirveye doğru yavaş tempolu tırmanışa geçtikleri başlangıç noktası. Uzakta, küçük şelaleler, karanlık zeminlere iliştirilmiş beyaz kurdele şeritleri misali dik tepelerden aşağıdaki vadilere dökülüyor. Durduğum yerden hareket halindeki su kütlesinin hızını ve şeklini, dar bir dereden şelaleye dönüştüren kayalık uçurumun kenarından suyun aşağı döküldüğü noktadaki kalın sis bulutlarını görebiliyorum. Şelalenin dökülmeye başladığı yer görüş alanının dışında, bulutların çok daha üzerinde. Araba dağın yükseklerine doğru ilerlerken gözden kaybolana kadar ince gümüşi çizgileri gözlerimle takip ediyorum.

Küçük bir çocukken uzun yolculuklar sırasında arabanın arka koltuğunda, penceredeki yağmur damlalarını yarıştırırdım. Yan yana düşen iki iri yağmur damlası seçer, onlar camdan aşağı doğru süzülürken parmak ucumla hareketlerini takip ederdim. Yüzümü pencereye dayar yarışın sonunda damlalardan birinin sihir yapılmışçasına diğeri ile birleşip minik bir şelale gibi kapı ile cam arasına sızacağı o anı beklerdim.

Bugün dağcı değil de günübirlikçi olarak buradayız. Annemin eski okul arkadaşlarından biri olan Michael'ın organize ettiği bir araç gezisindeyiz. Ne zaman Kota Kinabalu'ya gelsek seyahatimiz, annemin eski sınıf arkadaşlarının -beni gerçek ailelerindenmişimcesine karşılayan bir dizi konuşkan teyze ve amca- planladığı aktivitelerle şekillenir. Michael bize dağ sincaplarını besleyelim diye birer kese kâğıdı dolusu fındık dağıtıyor. Şöyle bir bakıyorum da sis içinde ve ürkütücü derecede sessiz ağaç ve

kayalarla çevrili bu ortamda görünürlerde hiç sincap yok. Fakat elbette birisi kese kâğıdını şöyle bir hışırdattığı anda uzun kuyruklu hayaletler misali küçük yaratıklar ortaya çıkmaya başlıyor. Sanki biz turistlere bir gösteri sunarmış gibi korkulukların diğer tarafındaki ağaçların dalları arasında zıplayıp sallanıyorlar.

Eve dönerken dünyanın en büyük çiçeği olan *raflesya*'yı görmek için yolumuzu değiştiriyoruz. *Raflesya* dokuz aylık yaşam döngüsünde sadece bir haftalığına, yağmurlu mevsimde çiçek açar. Gece açmaya başlar ki, bu aynı zamanda ölüm vaktinin de yaklaşmaya başladığı anlamına gelir. Neredeyse açar açmaz da çürümeye ve bitkiye diğer adı olan Ceset Çiçeği adının verilmesine neden olan bir çürüme kokusu yaymaya başlar. Koku, polenleri dağıtacak böcekleri çeker.

Tek sıra halinde yağmur damlalarının süzüldüğü bitki örtüsünün altında, yükseltilmiş bir yürüyüş yolundan iniyoruz. Babam omzuma dokunup yürüyüş yolunun yakınındaki bir tümseği işaret ediyor. Bir adım yaklaşıyorum : Kararmış et parçaları gibi görünen şey aslında ışıl ışıl parlayan alçıdan yapılmış bir bilimkurgu filmi maketiymişçesine gerçekdışı görünümlü, şeftali pembesi renginde devasa bir çiçek. Tam ayırt edilebilir bir kokusu yoksa da meyankökü ve eski peynire benzer kükürtlü ve acı-tatlı bir koku alıyorum. Daha ziyade bir sürüngeni çağrıştıran çiçeğin gözenekli ve kırışık süngerimsi bir deriyi andıran taçyapraklarını tam o anda fark ediyorum.

2. National Geographic Sarısı

Biz küçükken pek çok Noel'i Kota Kinabalu'daki eski evde geçirdik. Aralıksız yağmur yağıp da vadiye bakan havuza gidemediğimiz

günlerde, yukarı kattaki odalarda dokunulmadan öylece duran kutuları ve raflar dolusu eski kitap, dergi ve fotoğrafları karıştırırdık. Annem teyzemle çocukken oynadıklarını hatırladığı çok eskiden kalma bir Monopoly seti bulup çıkarmıştı. Kuzenim Sara kutunun tozunu silkeleyip yere, ikimizin arasına koymuştu. Eski evde kliması olan iki odadan biri ve de eskiden anneme ait olan yatak odasında bağdaş kurup oturmuştuk. Biz kenarlarından dağılmaya başlayan kutuyu dikkatlice açarken, uğuldayan klima boyunlarımıza buz gibi bir hava üflemişti. Kutunun durumuna rağmen tüm parçalar eksiksiz duruyordu: küçük kırmızı bir zar, yerde düzgün yığınlar halinde grupladığımız pembe ve sarı kâğıt para desteleri. Tüm öğleden sonra ve ertesi gün saatlerce, gekoların tiz sesleri ve köpeklerin havlamaları etrafta yayılırken oynamaya devam ettik.

Sonunda üst üste günlerce gereğinden fazla Monopoly oynayınca, cilalı serin zemine uzanıp Gong Gong'un koca koca yığınlar halindeki eski *National Geographic* dergilerine baktık. Gong Gong'un hayat boyu üyeliği var ve elli yıl önceki ilk sayısından beri her ay gelmeye devam ediyorlar. En eski tarihli olanları sayfaları, son yirmi yılın parlak olanlarının aksine daha pürüzlü ve ince kağıdımsıydı. Sırtlarının meşhur sarısı daha soluk bir krem rengine dönmüştü. İçlerindeki fotoğraflar rüya gibi ve aşırı doygundu: pırıl pırıl bir fiyordun üzerindeki parlak mavi gökyüzü, alev alev lavlarla çevrili patlama halindeki bir yanardağ, uzaydan görülen parıldayan bir şehir.

Sonra Gong Gong'un kendi yazdığı kitapların kopyalarını sakladığı alt rafa geçtik. Kapağını gözümde canlandırabiliyorum: altın, gümüş ve benekli kırmızı renkte balık sürüleri, kitabın

sırtına doğru yüzüyorlar ve altında kalın harflerle *Kuzey Borneo'nun Tatlı Su Balıkları* yazanlar Robert Inger ve Chin Phui Kong yazıyor. Kitabı raftan çekip *Malezya Deniz Omurgasızları* ve *Borneo Kabukluları ve Yumuşakçaları Alan Rehberi gibi* bir dizi başka kitapla birlikte kucağıma koymuştum. Kitapların alışveriş kataloglarına benzemesi çok hoşuma gitmişti, her bir türün her bir resmi özenle elde siyah beyaz olarak çizilmiş, isimlendirilip sınıflandırılmıştı. Doğrudan kitabın ortasında yer alan floresan sarı omurgaları ve mavi dalgalı kuyruklu balıkların renkli fotoğraflarının parladığı altı yedi sayfalık kuşe kağıtlı bölümü açmıştım. Chin Phui Kong yani büyükbabam Gong Gong, bir ihtiyolog, yani balıklar konusunda uzmanlaşmış bir deniz biyoloğu. 1923, Sandakan, Sabah doğumlu. Babası ve dedesi, daha o doğmadan Güney Çin'deki Guangdong'dan Malezya'ya göç etmişler. Liseyi Çin'de okudu ve 1944'te Force 136 Japonlara karşı direniş hareketinde İngilizler ve Kuamingtang'ın yanında savaşmak üzere orduya alındı. Savaştan sonra Xiamen Üniversitesi'nde deniz biyolojisi okumak için Çin'e döndü, ardından kariyerinin geri kalanını Malezya'da Sabah Balıkçılık departmanında çalışarak geçirdi.

Gong Gong golfü, haberleri izlemeyi, Tiger birasını ve bulduğu herkesle çok detaylıca tatlı su balıkları hakkında konuşmayı sever. Neşeli ve sakindir, Hakka dili, Mandarin, Malayca, Kantonca ve İngilizce bilir. Şu an doksan yedi yaşında ve onu en son üç sene önce gördüm. Onu bu yıl ziyaret etme planlarım tüm sınırlar kapanıp, tüm uçuşlar iptal olunca yerle bir oldu ve onunla telefonda konuşmak da gittikçe zorlaşıyor, özellikle İngilizce konuşmak. Gerçi annem ona benim yazı projelerimi biraz açıklıyor. Her hafta anneme haberlerde gördüklerini anlatıp hâlâ Amerika'da

Trump'a oy veren insanların olması karşısında duyduğu şaşkınlığı tekrar edip duruyor.

2015'de Gong Gong ve Force 136'dan birkaç kişi daha Tayvan hükümetince cesaretlerinden dolayı madalyayla ödüllendirilene kadar, onun orduda geçirdiği zaman hakkında çok az şey biliyordum. Bir gün balıkçılık kitaplarından birinin resmine bakınırken, internette ismini arattım ve Gong Gong'un varlığından bile haberim olmayan 2005 yılında kaydedilmiş Singapur Ulusal Arşivi internet sitesine konulmuş bir sözlü tarih röportajına denk geldim. Onu çoğunlukla sadece İngilizce ya da Hakka dilinde konuşurken duyduğumdan, uzun uzun Mandarince konuştuğunu ilk kez duyuyordum. Şaşırtıcı bir şekilde, kaydın ilk birkaç dakikasının büyük bir bölümünü anlayabildim. "Wo˘ de zu˘fù, dàgài shì 1901 nián, chàbùduo¯ y¯ıba˘i nián qián, dào nàbia¯n qù, dào Sha¯nda˘ge¯n qù," diyordu Gong Gong. *Aşağı yukarı 1901 yılında, neredeyse bundan yüz sene önce, dedem Sandakan'a geldi.* Röportaj esnasında söz, ordudaki eğitim ve hizmetinde geldiğinde söylediklerini çok fazla anlayamadımsa da dinlemeye devam ettim. Sesi yumuşak ve melodikti.

Eski evde Gong Gong her gece biz yatmaya gittikten çok sonraya kadar televizyon izlerdi. Teker teker iyi geceler diler ve Kanton haberlerinin derinden gelen hafif mırıltıları ve vınlayan tavan vantilatörü eşliğinde uykuya dalardık. Ben kitaplıkta annemin *"Uğultulu Tepeler", "Akıl ve Tutku", "Asteriks", "Snoopy ve Charlie Brown", "Afacan Beşler"* gibi karton sırtları artık soyulmaya başlamış sayısız yığınlar halindeki eski okul kitapları ve çizgi romanları olan yan odada yatardım. Raflarda Gong Gong'un soluk altın sarısı bir sıvı içinde minik balık numunelerinin olduğu cam

şişe ve kavanozlar diziliydi. Onlara hiç yakından bakamazdım. Karanlıkta küçük gümüşi gözlerini üzerimde hissedebildiğimi düşünürdüm. Şafak sökmeden hemen önce mavi camiden gelen ezan sesi Likas Körfezi'nde yankılandığı sırada, cam kavanozlardan yansıyan masmavi ışık tonlarını ve sedef pullu narin balıkları seyrederdim. Ezanın dalgalanan melodisi ansızın uzaklaşıyor gibi olur, sonra sanki okyanusun üzerindeki rüzgârlar geri bize taşıyormuşçasına yeniden yükselip netleşerek her an değişiyor gibi gelirdi. Bu esnada evde de hayat canlanmaya başlardı, lambalar yanıp söner, sürünen ayak sesleri ve ocağa koyulan çaydanlığın kaynama sesi duyulurdu.

3. Ham Mango Yeşili

Büyüdükçe Kota Kinabalu'ya yaptığımız ziyaretler seyrekleşti. Gong Gong çocuk olduğumuz için bizimle pek konuşmazdı, biz de o yaşlı olduğu için onunla konuşmazdık. Po Po bizimle ağırlığı Hakka dili ve çok az İngilizce karışımı bir dille konuşurdu. Sara konuşamasa da Hakka dilini anlarken ben hiçbir şey anlamazdım. Yani ona cevap veremezdik.

O zamanlar *"Nasılsın?"*, *"Ne kadar da büyümüşsün!"* ve *"Bu aralar çok yağmur yağdı."* gibi bir iki sıcak kelam dışında Gong Gong ve Po Po'yla konuşmaya çalışmak aklımın köşesinden geçmemişti. Sanırım bu Po Po ve Gong Gong'un hiç değişmeksizin daima orada, kapısında alev ağacıyla hep aynı evde olmaları ve sıcak, kırış kırış avuçlarını yanaklarımda hissetmemden kaynaklıydı. Evdeki aynı kokular aynı ışık. O ev sanki bizim her zaman orada kalacak dokunulmaz çocukluk arşivimizdi, tabi annemin, teyzemin ve dayımın çocukluklarının da.

Po Po ölmeden önceki yıllarda, onun, düşündüğümden daha fazla İngilizce bildiğini fark ettim. Hakka dili ev halkının diliydi ve o da elbette o dilde konuşmayı tercih ediyordu. Bu yüzden yetişkinler aşağıda yüksek sesle başka bir dilde, oturma odasının dilinde, yemek masasının dilinde sohbet ederlerken biz ya sessiz kalır ya da kendimizi atarilerimiz, *Harry Potter* kitaplarımız ve CD çalarlarımızla yukarıdaki yatak odalarına hapsederdik.

Fakat mutfakta ve mutfak penceresinin baktığı arka bahçede dil o kadar da önemli değildi. Betonda oturur Po Po'nun ipten çamaşırları toplamasını, bulutlar kararır ve rüzgâr hızlanırken mango ağacının dallarında sallanan minik yeşil meyveleri izlerdik. Biz uzun çimenlere karşı bağdaş kurmuş otururken bekçi köpeği Jackie, ön kapının yanında kıvrılıp oturduğu yerden bıkkın bıkkın bizi izlerdi. Çimenlerde kertenkele arar, melamin kaplarımızla birbirimize attığımız çıtır bezelye yemişlerimizi yakalamaya çalışırdık. Akbalıkçıl sessizce avlunun uzak bir köşesine konardı.

Altı yıl önce, ilk şiir kitapçığım yayımlandıktan hemen sonra Noel'i Kota Kinabalu'da geçirdik.
Bir yetişkin olarak daima çocuk olarak kalacağınızı düşündüğünüz bir yerde bulunmak garip bir duygu. Her şey olması gerektiğinden daha küçük gibi geliyor. Masada otururken annem, Po Po'ya onun için getirdiğim kitabımın bir kopyasını getirmem için işaret etti. Onun için iç kapağa eciş bücüş bir Çinceyle adımı yazmıştım. Gülümseyip, başlıktaki kelimeleri işaretparmağıyla takip edip bana tane tane okurken kapağa göz attı. Ardından kitabı açıp aralardan gözüne çarpan *çiçek, bulut, Yeni Zelanda* gibi kelimeleri mırıldanarak sayfaları karıştırdı.

Ev ve etrafının aklımdaki coğrafi yapısı tamamıyla çocukluk anılarıma dayandığından bulanık. Bulunduğu yerin bir krokisini çizemez ya da denize ne kadar uzaklıkta olduğunu söyleyemezdim, sadece arabada giderken köşedeki camiye vardığımız zaman eve yaklaştığımızı bilirdim. Bu yere dair aklımdaki sınır işaretleri mavi kıyı şeridi, tepedeki yüzme havuzu ve dağdan ibaretti. Geçenlerde oraya gitmek ve hatıralarımdaki fiziksel izler tamamen silinmeden önce bu manzaranın sınırlarını özenle yeniden belirlemek için içimde güçlü bir dürtü hissettim. Parçalar aklımda birer büyü gibi dönüp duruyor. Bir mutfak, bir yüzme havuzu, bir dağ.

4. Granit Grisi

Dağ, günün pek çok saati boyunca bulutların ardına gizlense de her zaman yerinde duruyor. Bazen sabahları sis inmeden evvel görebiliyorum, garip kırık dişe benzer gri zirveleriyle göğe yükseliyor.

On milyon yıl önce yerkabuğundan fırlayan erimiş kayaların yükselmesi sonucu oluşmuştur. Dağın granit çekirdeği magmatik kaya, yani kristalize magmadandır ve de yavaşça, yılda beş milimetre yükseliyor ve buna yerkabuğunda meydana gelen daralmanın sebep olduğu düşünülüyor. Yüz bin yıl önce, buz devrinde Kinabalu Dağı buz tabakalarıyla kaplıydı. Buzullar kayada derin kanallar açarak vadiler ve dağ geçitleri oluşturdular.

Günümüzde, Kinabalu Dağı 4 bin 95 rakıma sahip olup Borneo kır faresi, Borneo gelincik porsuğu ve yeşil Borneo örümcekavcısı gibi türlerin de dahil olduğu çoğunluğu endemik beş bin ila

altı bin arası bitki türüne evsahipliği yapar. Dünya Yaban Hayatı Fonu, Kinabolu'nun dağlık alpin ormanlarını zengin biyoçeşitliliği nedeniyle "küresel ölçekte muhteşem" olarak sınıflandırmaktadır; bu statünün layık görüldüğü diğer tek Hint-Pasifik ekolojik bölgesi ise Doğu Himalaya geniş yapraklı ormanlarıdır. Dağda, aralarında sadece yüksek rakımlarda yetişen nadir ve aşırı rağbet gören Rothschild'ın terlik orkidesi olarak da bilinen *Paphiopedilum rothshildianum*un da bulunduğu yaklaşık yedi yüz elli çeşit orkide türü bulunur.

Kinabalu Milli Parkı 1964 yılında kuruldu ancak bu durum, Kinabalu yağmur ormanlarının kimi kısımlarında oluşan 1980 ve 90'lardaki çoğunlukla tomruk ve palmiye yağı üretiminin sebep olduğu hızlı ormansızlaşmayı durdurmadı. 2000 yılında park, Dünya Mirası alanı ilan edilince turizm patlaması yaşandı. Sıkı düzenlemeler ve pahalı tırmanış izinleri yürürlüğe girdi ve bunun sonucunda, yerli Kadazan ve Dusun halkları, atalarından kalma kutsal dağlarında serbest dolaşım haklarını kaybettiler. Sonunda 2010 yılında Sabah Parkları, dağa tırmanıp ölülerini onurlandırdıkları geleneksel ritüelleri yerine getirdikleri yıllık hac ziyaretleri nedeniyle bölgedeki Dusun halkına yılda sadece bir gün ayırdı.

İlk Avrupalı yerleşimciler ve kâşifler dağa hayranlıkla bakmışlardı. 1961 yılında Kraliyet Cemiyeti ile yaptığı bilimsel keşif gezisinde botanikçi E. J. H. Corner, Kinabalu Dağı'nın etkileyici zirveleri hakkında şunları yazmıştı: "Kale görünümlü, bulutlu, sonra ferah akarsularıyla güneşli ve ışıl ışıl parlayan dağ maceracılarını çağıran Batı Kuzey Borneo manzaraları üzerinde yükselir. Dağın tarihi ile 1700'lerin sonlarında Hollandalıların Borneo'nun bazı

bölgelerine yerleşme girişimiyle başlayan, Borneo'nun Avrupa ticaret ve kolonileştirme tarihi birbirinden ayrılamaz. 1812 yılında İngiliz Doğu Hindistan şirketi limanların kontrolünü ele geçirmeye çalışmış ancak başarılı olamamış ve proje, ada ve çevresindeki sular çok tehlikeli ve yabani olduğundan çok pahalı ve riskli kabul edilmişti. Fakat 1842'de Sarawak'ta bir bölge "Saravak Rajı" adı altında kendi monarşisini ve bağımsız eyaletini kuran İngiliz maceracı James Brooks'a verildi. Brooks daha sonra topraklarını genişleterek 1888'de Kuzey Borneo Chartered Şirketi tarafından yönetilen yeni bir İngiliz himayesi olan İngiliz Kuzey Borneo'su oluşumunun yolunu açtı. 1880 ve 1900 yılları arasında ekonomik büyümeyi artırmak amacıyla İngilizler, Hakkalı işçilerin Guangdong'dan Kuzey Borneo'ya göçünü teşvik ettiler. Bu işçiler arasında 1901'de göç eden Gong Gong'un babası da vardı.

Japon birlikleri Ocak 1942'de Borneo Adası'na çıktıklarında neredeyse hiç direnişle karşılaşmadılar. Her ne kadar İngiliz Kuzey Borneo'sunun kendi polis kuvvetleri vardıysa da, istiladan koruyacak bir donanma veya orduları yoktu. Jesselton, yani günümüz Kota Kinabalu'su, çabucak ele geçirildi ve tüm bölge, Japon imparatorluğunun topraklarına katıldı. Singapur Savaşı sırasında yakalanan İngiliz ve Avustralyalı askerleri gözaltına alabilmek için adada iki büyük savaş esiri kampı kuruldu.

Günümüzde, esirlerin Sandakan'dan dağın doğu yamaçları boyunca iki yüz kilometre uzaktaki Kota Kinabalu'ya yürümeye zorlandıkları, Kinabolu'nun eteklerindeki Ranau'da bir anıt bulunmaktadır. Bu anıtı, biri yağmurlu diğeri de kurak mevsimde olmak üzere iki defa ziyaret ettim. Birkaç taş basamağın üzerinde yarı saklı yerel Avusturalya ile İngiliz bitki ve çiçekleri ekilerek

oluşturulmuş bir barış bahçesi. Pirinç tarlalarına ve muz ağaçlarına nazır yamaçta, soluk sarı güller ve kırmızı fırça çalıları yetişir.

Japonlar 1945'te teslim olduklarında Borneo Adası yıkıma uğramış, tüm büyük şehirleri ve havaalanları bombalanmıştı. Kuzey Borneo Chartered şirketi altyapıyı yeniden inşa etme maliyetini karşılayamadığından 1946'da bölgenin yönetimini İngilizlere devretti. Kuzey Borneo 1963'te Malezya Federasyonu kurulana dek Kraliyet kolonisi olarak kaldı. Günümüzde, ada Malezya, Brunei ve Endonezya arasında üçe ayrılmış durumda.

Kinabalu Dağı, 1841 yılında Hugh Low dağın zirvesine tırmanan ilk beyaz insan olmadan önce, yerliler tarafından nesiller boyu haritalanmış ve geçilmişti. Avrupalı doğabilimciler büyük ölçüde yerli halkın arazi hakkındaki bilgilerine güvendilerse de dağ Batı bilimince el değmemiş olduğundan vahşi -aborijinal- olarak sınıflandırıldı. Hugh Low'un ardından 1877'de bahçecilik koleksiyoncusu James Herbert Veitch, 1887'de zoolog John Whitehead ve 1908'de böcek koleksiyoncusu J. Waterstradt gibi isimlerin de aralarında bulunduğu Avrupalı bilim insanları ve kâşifler elli yılın aşkın bir süre boyunca bölgeye akın ettiler. 1910'da Lilian S. Gibbs zirveye ulaşan ilk Avrupalı kadın ve botanikçi unvanını aldı. 1961 ve 1964 yıllarında tarihte önemli bir yeri olan iki Kraliyet Cemiyeti keşif seferi düzenlendi; dedem de dağ derelerinden tatlı su balığı örnekleri toplayıp kataloglamak üzere bu seferlerden birisine katılmıştı.

Gong Gong'un dağdaki ayak izlerini takip ederek, onun üzerinde çalıştığı küçük su kütleleri ve şelaleler hakkında yazmak ve Lilian S. Gibbs'in botanik notlarını yanıma almak için planlar yaptım.

Tırmanış izni alıp, gece konaklayıp şafak sökmeden kalkarak gün doğumunda Low's Peak'e ulaşacağımız, zirveye yakın bir kulübede yer ayırttım. Su geçirmez bir parka, termal tayt ve naylon bir sırt çantası aldım. Haberler birer birer ortaya çıkıp bizim planlarımız da birer birer suya düştükçe, sisin içinde yürümek, orkideleri bulmak, soğuk granit zirveye dokunmak ve ardından da Gong Gong'la masada oturup maceramı anlatmak fikrine elimden geldiğince uzun süre tutundum.

Aklımda haber başlıkları dönüp duruyor. Aylardır alan notları gibi toplayıp duruyordum onları. 16 Mart: *"Malezya sınırlarını yolculara kapatıp, iç dolaşımı sınırlandıracak, okul ve üniversiteleri kapatacak."* 9 Mayıs: *"Malezya sınırları yabancılara hâlâ kapalı."* 11 Eylül: *"Hükümet seyahatin tek yönlü olması şartıyla ülkede sürekli ikamet edenlerle Malezya vatandaşlarının yabancı uyruklu eşlerine Malezya'ya giriş izni verme kararı aldı."*

6. Altın Renkli Formalin

mountkinabalu.com'a göre tırmanış bir buçuk gün sürüyor ve benim gibi hiç dağcılık deneyimi olmayan biri için bile -makul düzeyde formda ve sağlıklı olan herkes- uygun. Zirveye ulaşabilirsem, annemin doğduğu yerle bağlarımın güçleneceği fikrine kapıldım. Ayak basmaksızın ya da dokunmaksızın hakkında ne yazacağımı bilemesem de dağı aklımdan çıkaramadım. Nan Shepherd'ın, zirveye ulaşmak hakkında değil de bir dağın biçimini, renklerini, ışığını, havasını yakından takip ederek yazılmış özgün *"The Living Mountain"* (*Yaşayan Dağ)* kitabını elime aldım. Robert Mcfarlane'in önsözündeki bir satır gözüme takıldı: "Dağa tırmanmanın tek yolu en yüksek noktayı hedef almak değildir."

Seyahatin bir seçenek olmadığı durumlarda bir dağa tırmanmanın tek yolu arşivlere girmektir. Londra Linne Derneği merdivenlerinin tepesinde kapının yanındaki pirinç zili çalınca, kapının öte tarafındaki uğuldayan yankısını duyuyorum. Kapı o kadar ağır ki tüm vücut ağırlığımı vererek açmam gerekiyor. Resepsiyoniste kütüphanede randevum olduğunu söylüyorum ve o da merdivenlerin yukarısını işaret ediyor. Eski kurutulmuş çiçeklerin sergilendiği dolapların yanı sıra halı döşeli merdivenler boyunca duvarlarda seçkin beyaz adamların altın çerçeveli portreleri asılı.

Altı aydır kütüphaneye adım atmamıştım. Pandemi günlük hayatlarımızı yeniden şekillendirmeden önce, haftanın yarısını kütüphanede ve arşivde şiir üzerine çalışarak geçiriyordum. Talep ettiklerimden oluşan bir yığını, çoktan önümdeki masaya koymuş olan kütüphaneciye bir lahzada bunu söyleyiveriyorum. Şimdiye kadar gördüğüm en güzel kütüphaneye girmiş olmama rağmen, muhtemelen bunu günde pek çok kez duyan kütüphaneciye bir şey söylemiyorum. Beni titreyen ellerim, ucu açılmış kurşunkalemlerim ve kitap yığınımla baş başa bırakarak ofisine çekiliyor.

Gördüklerimi sindirmeye çalışarak yavaşça etrafa bakıyorum. Duvarlar, bizim oralardaki keten yapraklarının renginde, yosun yeşilinin yatıştırıcı bir tonuna boyanmış. Kırıldı kırılacak merdivenler hem burada hem de yivli sütunların işlemeli kıvrımlı başları yüksek tavanlara ulaşan asma katta kitaplıklara sabitlenmiş. Çiçek desenli çatı pençelerinden içeri yumuşak gün ışığı süzülüyor. Bir sürü yaşlı adam büstünü ve arkamdaki cam muhafaza içindeki sarılmış devasa piton derisini saymazsak, bu karmakarışık odada yalnızım. Kemerli pencerelerin dışındaki şehrin

uzaktan gelen seslerini saymazsak sessiz. Kalbimin atışını kulaklarımda duyabiliyorum. Yeni ve eski kitapların isimleri gözüme çarpıyor: *İngiliz Bahçelerinin Kadim Meşeleri; "AMERİKAN YILANLARI, İmparatorluk Çiçeği.*

Daha önce Kraliyet Akademisi girişi önünde küçük bir grup hevesli galeri ziyaretçisi ile beklemiştim. İnce beyaz telli saçlı bir kadın demir parmaklıklardan sabırsızlıkla içeri baktığımı görmüştü. Kapıların on dakika içinde, tam on bire çeyrek kala açılacağını söyledi. Tam Gauguin sergisi için gelip gelmediğini sormak üzereydim ki, "Yırtıcı bir kuş gördüm," dedi.

Kapılardan avluya doğru bakışlarını takip ettim. "Gitti," diye mırıldandı. Büyük kara kanatlı bir kuşun bir anlığına bir heykelin omzuna konduğunu söyledi. Omuzlarını dikleştirip kolunu öne doğru uzatarak heykel rolü yapıp diğer eliyle de kuşun tam olarak nereye konduğunu gösterdi. Hayretler içinde güldü. Ben de onunla güldüm ve işlemeli çatıların üzerinden berrak gökyüzüne baktık; mavi, o kadar parlak ve bulutsuzdu ki ellerimizle gözlerimize siper yaptık.

Yakın zamana kadar şehrin büyük bölümü ulaşım alanım dışında olduğu için imparatorluğun böyle sadece kataloglamak ve arşivlemek için kurulmuş bir kurumuna adım atmayalı o kadar uzun süre olmuştu ki... Diğer Avrupa şehirlerinde olduğu gibi, Londra'da da kölelik ganimetleri ve sömürgeci şiddet üzerine kurulmuş bir şehrin ağırlığını hissedebiliyorum. Linne Derneği, diğer bilimsel kurumların yanı sıra Kraliyet Sanat Akademisi ve Kraliyet Astronomi Topluluğu ile Burlington House'un içinde yer alıyor. Burlington House, onu 1667'de İrlanda'nın baş haznedarı

olduğu sırada satın alan Lord Burlington'a aitmiş. Şu anda, elbette Linne Derneği'nin odak noktası, iklim değişikliği ve koruma üzerine önemli araştırmaları toplamaya ve sunmaya kaymış durumda. Kütüphaneler ve arşivlerin tamamıyla akademik ve araştırma bazlı hedefleri olsa ve politika dışında yer almak isteseler de sonuç olarak arşiv bir nevi kurum ve bu nedenle politik. Amerikalı yazar ve akademisyen Saidiya Hartman'ın yazdığı gibi, bu odaya adım attığımda, "arşivin otoritesi ve nelerin bilinebileceği, kimin bakış açısının önemli olduğu konusunda koyduğu sınırlar" ile yüzleşmek zorundayım. Burası güzel bir oda lakin tarihin ağırlığını hissedebiliyorum.

Kilise çanları hafifçe on biri vuruyor. Defterimi çıkarıp önümdeki yığından çekip aldığım iki kitabın -*Kuzey Borneo'nun Tatlı Su Balıkları*- Robert F. Inger ve Chin Phui Kong, yani dedem, ve Linne Derneği Dergisi'nin 1914 tarihli koyu yeşil deri cilt üzerine sırtında altın harflerle damgalanmış bir sayısı -yanına masaya koyarken Piccadilly Circus'un sesleri arka planda bulanıklaşıyor.

Mavi kitabı açıyorum ve işte karşımda, annemin de doğum yılı olan 1956'dan, Borneo Zoolojik Keşif ekibinin bir fotoğrafında önde ve ortada oturuyor. Bu fotoğrafı daha önce gördüğümü hatırlamıyorum; onu daha önce bu kadar genç görmemiştim. Yine de yüzünün şekli aynı. Telefonumla resmin bir fotoğrafını çekip WeChat üzerinden anneme yolluyorum. Birkaç dakika içinde bu resmi bildiğini söyleyerek yanıt veriyor. Gong Gong'un yanında oturanın Şikagolu bir herpetolog olan Dr. Robert Inger'in Bob Amca olduğunu söylüyor.

Gong Gong'un Kuzey Borneo bölgesindeki balıklar üzerine uzman olduğunu biliyordum fakat bunun gerçekte ne anlama geldiğini bilmiyordum. Aslında ne iş yaptığını bilmiyordum. Küçükken bu kitabı incelediğimde sadece resimlerine bakmıştım. Bu sefer Gong Gong'un Sabah'ın en küçük su kütleleri olan akarsular, göletler ve şelaleler üzerine ayrıntılı açıklamalarını yavaşça okuyorum. Kitapta her bir su kütlesi kompozit katmanlarına ayrılmış: Yüzey katmanı, üst katman, orta-su ve alt katman. Ve her bir balık türü çene ucundan, solungaç kapakçığına, vücut eni, göz çapı, pulların sayısı, her bir yüzgeç arasındaki küçük mesafe gibi en küçük ayrıntısına kadar tasvir edilmiş. Bir seri siyah beyaz fotoğraf bilim insanlarının ana örnek toplama alanları olarak kullanılmış nehir yataklarını, göletleri ve akarsuları gösteriyor. Bir fotoğrafta, su yüzeyinin parıldamasına neden olan güneş ışığının düştüğü, bir dere üzerindeki sarmaşıklar ve yapraklar görülüyor. Neredeyse ışığın titreşmesini görebiliyorum.

Kuzey Borneo'nun Tatlı Su Balıkları ilk olarak 1964'te basılmış; elimdeki bu kopya ise dedem tarafından yazılan Kinabalu Milli Parkı'ndan toplanan yeni balık türlerinin listelendiği yeni bir bölümün de dahil edildiği 1990 baskısı: "Departman merkezinde büyük bir oda (...) şeker kavanozlarında formalin çözeltisi içinde muhafaza edilmiş balık örneklerinin depolanması ve sergilenmesi için ayrılmıştı." Eski evde çocukken uyuduğum eski yatak odasını ve raflara serpiştirilmiş altın kavanozlar içinde muhafaza edilmiş minik pembe ve gümüşi balıkları hatırlıyorum.

6. *Kırmızı Renkli Ormangülü*

Boş kütüphanede tek başıma, Kinabalu Dağı'nın bitki örtüsüne ve su yollarına dalmış haldeyim. Eğer seyahatim iptal edilmemiş, dünyanın dört bir yanındaki sınırlar kapatılmamış olsa, burada bilime adanmış bu sessiz arşivde, büyükbabamın kitabına bu kadar çok zaman ayırmayacağımı düşünmek garip.

Linne Derneği Dergisi'nin 42. sayısı olan koyu yeşil kitaba geçiyorum. Sırtını germemeye dikkat ederek önümdeki masanın üzerindeki özel arşiv yastığına yaslıyor ve sayfaları açık tutmak için saten kaplı ağırlıkları kullanıyorum.

Lilian S. Gibbs 1870 yılında Londra'da doğdu ve İngiltere ve Avrupa'da özel okullarda eğitim gördü. John H. Beaman tarafından 'bağımsız hanımefendi' olarak tanımlanan Gibbs, 1899'da Swanley Bahçıvanlık Koleji'ne yazıldı ve ardından Kraliyet Bilim Koleji'nde botanik okudu. Hayatının büyük bir bölümünü British Museum'da çalışarak geçiren Gibbs, dağ ekosistemleri üzerine yaptığı çalışmalarla tanındı. Bitki örnekleri toplama görevlerinde çoğunlukla İzlanda, Zimbabve, Yeni Zelanda, Avustralya, Fiji, Endonezya, Malezya ve Güney Amerika gibi ülkelere seyahatler gerçekleştirdi. 1905'te dernek kadın üye kabul etmeye başladıktan hemen bir sene sonra Londra Linne Derneği'ne akademi üyesi seçildi. 1914'te, Kinabalu Dağı zirvesine çıkan ilk botanikçi ve Avrupalı kadın olduktan dört yıl sonra, *Linne Derneği Dergisi*'nde 'Kinabalu Dağı ve Britanya Kuzey Borneo Yaylalarının Flora ve Bitki Oluşumlarına Bir Katkı' başlıklı gözlemlerini yayımladı.

Yağmur ormanın bitkilerini ve çiçeklerini daha net görebilmek için can atıyorum ve onun gözlemleri de bana tam olarak şunu sunuyor: Bir seyahatname değil de tırmanışın her evresindeki bitkilerin dokularını, renklerini, ebatlarını, bitki türlerinin Latince isimlerini veren detaylı bir katalog. Tıpkı dedemin su kütlelerin farklı katmanlarını haritalaması gibi, Gibbs de dağın zengin ekosisteminin kompozit katmanlarını özetliyor: ikincil orman, birincil yüksek orman, yosunlu orman, alt zirve cüce ormanı ve granit çekirdek.

Aralık 1909'da Gibbs o zamanlar bilinen adıyla Jesselton olan Kota Kinabalu'ya ulaştı. Sürekli yağan şiddetli yağmur nedeniyle Gibbs ve çoğunluğu Dusun yerlisi rehber, hamal ve örnek toplama asistanlarından oluşan küçük ekibi, Kiau eteklerindeki küçük köylerden tırmanışlarına ancak haftalar sonra Ocak 1910'da başlayabildi. Çoğunluğu dağı iyi tanıyan civar köylü delikanlılardan oluşan asistanları yağmur ormanında yollarına devam ederlerken bitki örneklerini presleyip, kuru kalmalarını sağlamada ona yardım ettiler. Yolları yosunlar, ormangülleri ve etobur bitkilerle kaplıydı. Gibbs yan yana büyüyen sarı ve kırmızı ormangüllerini gördü fakat yerel rehberinin yardımı olmadan onlardan örnek toplayamadı: "Ormangülü tehlikeli bir konumdaydı, fakat Lamat kendini kanıtladı ve her iki türden de bana örnekler getirdi."

Onlar tırmandıkça hava soğudu, ağaçlar küçülüp seyrekleşti. O da dikkatini çalılıklardaki yosunlara ve orkidelere verdi. Zirveye varmadan önce dağ ruhlarını sakinleştirmek için günümüzde de hâlâ Dusun topluluğu tarafından uygulanmakta olan altı tavuğun kesilmesini içeren bir kurban verme ritüelinin uygulanması gerekiyordu. Gibbs 22 Şubat 1910'da rüzgâra karşı kayalık arazide

tırmanarak zirveye yaklaştı. Ekip dinlenmek için yüksek ormanın altında mola verdi ve çay yapmak için etobur bitkilerin suyunu kullandı. Bitki örtüsü incelirken gözleri aşağılarda yosunlar ve birbirine dolanmış çalılardaydı. Güçlü rüzgârlar cüce ağaçları ve dallarını, zamanla kayanın zeminine kadar eğip yakınlaştırmıştı. Yolun bu kısmında çekilmiş bir fotoğraftaki ağaçlar Japon bahçelerinin incelikle biçilip şekillendirilmiş bonsai ağaçlarını andırıyor. Geceyi geçirmek için parlak pembe ormangüllerinin kayaların arasında açtığı korunaklı bir dere kenarında konakladılar. Gibbs diğerlerini bırakarak kayalardan yosun topladığı iki derin gölet ve alçak bir şelaleyi incelemek üzere suyun kaynağına gitti.

Sabah güneş ağaçların arasından kendini gösterince ekibin yarısı Low's Peak'e doğru yola çıktı. Cüce ormanın kıyısında yosun, yerini granite bıraktı. Etrafta ince birer dal üzerinde büyüyen minik sarı orkideler -*Dendrochilum stachyodes*- dışında bitki yoktu. Birer örnek topladı. Dik yokuşta dengede kalabilmek için rehberlerinden birinin elini tutarak zirveye kadar koştu; bu, yerel halkın bu zorlu tırmanışı kolaylaştırmak için uyguladığı yöntemlerden biriydi. Nefes nefese parkurun bittiği noktada durdular. Omuz hizasında bir kayayı buz gibi bir şelale delip geçiyordu. Yarıklardaki minik bitkilere dokunabilmek için çömeldi. *Drapetes ericoides* türündeki küçük beyaz bir çiçek yığını buldu, bu çiçekler ona Yeni Zelanda'yı anımsattı.

Çıkabileceğimi düşündüğüm bu gezi için hazırlık yaptığım sırada dağa ait sayısız fotoğrafa baktım. Çok bölümlü YouTube videoları izleyip, seyahat blogları okuyup, Instagram'da ekoturizm sayfalarını takip ettim. Aklımda tekrar tekrar zirveye ulaşmanın nasıl olacağını canlandırdım; en çok zirveye ulaşıp ulaşamayacağım konusunda endişeliydim, çok uyuşuk ya da yorgun olacağımdan

ya da irtifanın mide bulantısı yapacağından kaygı duyuyordum. Lilian Gibbs'in yüz sene önce zirvede çekilmiş fotoğrafları neredeyse günümüzde çekilen fotoğraflarla aynıydı: Bulutlarla çevrili karanlık kayalık vadilerden oluşan sanki bir ay yüzeyi manzarası. Kütüphanede, siyah beyaz fotoğraftaki kolaylıkla görülebilen granitteki tüm karmaşık yükseltileri ve yivleri incelemek için daha da eğildim. Low's Peak'in kavisli şekli, bir gelgit dalgasını andırır biçimde gökyüzüne doğru yükseliyor.

Ekibin geri kalanı patikanın biraz aşağısında rüzgârdan korunmak için siper alırken Gibbs kendini yapayalnız buldu. Öylece durup bulutların aşağıdaki "kudretli uçurum" üzerinde süzülüşünü izledi. Granit platoyu sanki bir orkide ya da bir yosun yatağıymış gibi, yamaçlarını, tepelerini ve dokularını aklına yazmaya çalışarak yoğun bir ilgiyle inceledi:

> Hemen hemen hepsi aynı yükseklikte olan devasa zirveler, çatısız bir titan tapınağının sütunları gibi zeminde hizalanıyor ve Skye Adası'nın parçalara ayrılmış platolarını akla getiriyor...

Pek çok dağcının Kinabalu Dağı hakkındaki tek ortak notu buz gibi, ısıran ve adeta ıslık çalan rüzgârdır. Gibbs bunu, pürüzlü kayaların arasındaki "boşlukta ıslık çalan soğuk rüzgâr" olarak kaydetti. Diğerleriyle birlikte adını bir kâğıda yazıp, bir cam şişenin içine koydu, şişeyi yokuşa yerleştirdi ve onu korumak için küçük bir taş yığını ile besledi.

Kolonyal botanikçi ve doğabilimcilerin yazdığı açıklamalar büyüleyici olduğu kadar rahatsız da edici. Gibbs, bölgenin bir sömürge

olarak başarısını sağlamak için Kuzey Borneo'nun "doğal zenginliklerinden" yararlanmada botanik çalışmanın önemini açıkça dile getiriyor. Yerlilerin "çalışkan" doğasını ve "ticari ruhunu" defalarca överken, aynı zamanda sömürgeci genişlemenin onların geçim kaynakları üzerinde yarattığı yıkımı gözlemliyor. Ama bu sömürge tarihi beni ben yapan şeyin bir parçası. 1900'lerin başında, Hakka halkının şimdi Çin topluluğunun çoğunluğunu oluşturduğu Sabah'ta Hakka işçileri için yerleşim yerleri kurarak, Çin'in güneyinden Borneo'ya göçü teşvik edenler İngilizlerdi.

Bu günlerde, hiçbir ziyaretçinin Kinabalu Dağı'nın zirvesinde veya yol boyunca herhangi bir yerde herhangi bir şey bırakmasına izin verilmiyor. Burası artık kutsal topraklar olarak kabul ediliyor. Her ne kadar en yüksek zirve, ona ilk tırmanan İngiliz'in adıyla anılsa da, dağ ona ait değil. Hiçbir zaman da olmadı.

7. Kelebek Kanadı Mavisi

Büyükbabam ve Lilian Gibbs benim aksime bilim insanıydı. Tanımlamalarını okurken kullandıkları kelimeleri her zaman anlayamadım. Bitkiler, balıklar ve akarsulardan oluşan bir katalog oluşturmak için o dağa gittiler ve şimdi, ben de onların çalışmalarını okuyarak bir renk kataloğu oluşturmaya başladım.

Kırmızı, dağ ormangüllerinin ve minik orkidelerin rengi. 'Kırmızımsı renkli ve kırmızı damarlı' *Styphelia learmonthiana*, Gibbs'in Kew Bahçeleri'ndeki herbaryumda bulunan, dijital ortama da aktarılmış, bitki örneklerinden biridir. Bu bitkiyi, Kinabalu Dağı'nın zirvesinin hemen altında, rüzgâra maruz kalmış, granitteki çatlaklar arasında büyümüş buldu. Bu türü daha önce

hiç görmemişti ve karmaşık şeklinin bir eskizini çizmek için kalemini ve defterini çıkardı:
Küçük beyaz taçyaprak öbekleri sıkı sıkı sapın çiçek başını tutan koyu pembe bir çanakyaprak tarafından toplanmış.

Bu türün dijitalleştirilmiş görüntüsünde, bitki, adını ve toplandığı yeri (İngiliz Kuzey Borneo'su, Kinabalu, 1910) belirten bir kartla birlikte sararmış bir kâğıda sabitlenmiş. Gibbs'in el yazısıyla yazılmış sözcükler, sıkıştırılmış, sanki çabucak karalanmış gibi gevşek buklelere benziyor. Çiçek sapları artık iyice incelmiş ve kırılganlaşmış. Yapraklar ve taçyapraklar soluk bir altın rengine dönmüş, sayfaya preslenmiş, sanki zirvenin rüzgârına kapılmış gibi hepsi aynı yöne bakıyor. Küçük, açılmış bir zarf, bir avuç kuru tohumun saklandığı bir Noel takvimi kutucuğu gibi dışa doğru açılarak yüzeye sabitlenmiş.

Londra'da geçirdiğim ilk yaz, Doğa Tarihi Müzesi'nin hediyelik eşya dükkanından "*Werner's Nomenclature of Colours*" (*Werner'in Renk İsimlendirmesi*) kitabını aldım. 1814'te yayımlanan kitap, belirli hayvanlara, sebzelere ve minerallere atıfta bulunan renk açıklamalarının bir sınıflandırması. Abraham Gottlob Werner, kristalleri renklerine göre sınıflandırmaya başlayan ilk Alman jeologdu. Kitabın grafikleri beyazlar, griler, siyahlar, maviler, morlar, yeşiller, sarılar, turuncular, kırmızılar ve kahverengilere bölünmüş. Her bir ton için, doğada görülen renklerden üçer örnek veriyor. Werner, mavinin belirli tonlarını tarif ederken, benim gibi kelebek kanatlarının kenarlarına bakmış. *Lacivert*, "küçük mavi Heath kelebeğinin kanatlarının üst kısmının" rengidir; Keten Çiçeği Mavisi, "Şeytan kelebeğinin kanatlarının kenarının açık tonlu parçaları"dır.

"Werner's Nomenclature of Colours", bir nevi kolonyal renk arşividir. Werner, "renk isimlerindeki karışıklığı ortadan kaldırmaya" ve aynı Sir Joseph Banks'in *Endevour* gemisiyle Aotearoa'nın bitki türlerini İngiltere'ye getirmesi gibi, bilim insanlarının sömürgecilere imparatorluğun uzak bölgelerine yolculuklarında eşlik ettiği bir zamanda, doğabilimciler, koleksiyoncular ve ressamlar arasında kullanılmak üzere standart bir renk adlandırma sistemi kurmaya çalıştı. Bu kitap dahilinde Charles Darwin, renkleri tanımlamak için yeni bir dil buldu ve bunu 1831'den 1836'ya kadar HMS Beagle ile Avustralya, Yeni Zelanda, Tahiti ve Güney Amerika'ya yaptığı yolculuğun kaydını tutmak için kullandı.

Ancak standart bir renk isimleri kataloğu yok. Renklerle ilgili dilimiz, kendi deneyimlerimize ve anılarımıza göre değişiyor: Dev bir Borneo kelebeğinin cam bir muhafazaya iliştirilmiş kanatlarının mavisi; muhallebili turtanın ortasındaki sarı. Bu renkler sürekli değişiyor.

8. Soluk Pembe Mersin Çiçeği

1910'da Kinabalu Dağı'nın eteklerinde ılık bir yağmurlu öğleden sonra. Onu beyaz pamuklu elbisesi içinde, pembe çiçekli bir çalının yapraklarına dokunmak üzere eğilmiş görüyorum. Çiçeği görür görmez ismini bilir: Anisophyllea. Bir an durur. Koku, renk. Bir anda aklına, beş yıl önce dik, yakıcı güneşin altında tek başına yürüdüğü Rotorua Yeni Zelanda'daki bir vadi gelir. Bu bitki orada rüzgârda serpilip büyümüştü. Aynı yamaçta bir şifa ağacı olan *Baeckea frutescens* mersin öbeğini görüyor. Bir iğneyaprağın ucunu parmaklarının arasında ezip kokusunu içine çekiyor. Bu onun anladığı dil: Yüksek rakımlardaki bitkilerin dili.

1964 Haziran'ında güneşin aman vermediği bir gün. Dedem akan derenin yanında gölgede hâkî pantolonu ayak bileklerinin hemen üstüne katlanmış halde çömeliyor. Yüzeyi yakından izliyor, sudaki hareket örneklerini gözlemliyor. Akıntının birkaç metre aşağısında, dere suyun büyük kayaların üzerinden döküldüğü yerde daralıyor. Balıkların yüzeye çıkmasını sessizce beklerlerken, aşağıda daha büyük bir su kütlesine akan şelalenin sesini duyabiliyor.

Eylül 2020'de ışıl ışıl bir sabah: Keten yeşili duvarlı kütüphanede tek başıma oturuyorum. Bu kütüphane, İngiliz imparatorluğunun tüm florası, faunası ve yerli halklarının kütüphanesi. Kökleri ada kolonilerine dayanan kendi doğal tarihimi düşünüyorum. Önümdeki masada, yan yana iki siyah beyaz fotoğraf duruyor: Biri Kinabalu'nun zirvesinin 1910'da çekilmiş granit kaya yüzünü gösteriyor. Diğeri, 1956'dan, Sabah yağmur ormanlarındaki bir derenin kristalimsi durağan yüzeyinden, yüzeye yansıyan bir yaprak ve sarmaşık neredeyse hareket ediyor.

9. Karahindiba Sarısı

Dünyamın şekli değişti. Planladığım yolda olmadığımı, mahsur kaldığımı, sıkıştığımı hissetmek çok kolay. Bu yılın uzun mesafeli seyahatin sonunu işaret ettiği konuşuluyor ve bu doğru, seyahat artık bir lüks. Gitmek isteyip de varamadığım tüm yerleri şöyle bir düşününce, içimde yanan bir suçluluk duygusu hissediyorum. Fakat pek çoğumuzun derisinin rengi, soyu, aileleri göç yolları boyunca dağılmış durumda.

Annem ne zaman kendisi gibi Hakka olan yeni biriyle tanışsa gözleri parlar. Bana içtenlikle "Onlar da Hakka!" der, ben de

bunun gerçekten ne anlama geldiğini biliyormuşum gibi gülümseyip başımı sallarım. Hakka dilinin neye benzediğini veya en azından ailemin konuştuğu, bana denizin sesi kadar tanıdık gelen, Hakka türünün neye benzediğini biliyorum ama anlayamıyorum. Hakka'ya özel lezzetler, tofu, domuz eti ve sakatattan oluşan zengin kokulu buğulanmış yemekler olduğunu biliyorum ama ben bunlarla büyümedim. Dili konuşamıyorsam veya herhangi bir tarifi pişiremiyorsam, bu atadan kalma bağa gerçekten sahip miyim hiçbir zaman emin olamadım.

Hakka etnik bir köken değil, fakat Han Çinlilerinin ayrı bir kültürel alt grubudur. Atalarımın tarihi, göçün, yerinden edilmenin ve faniliğin tarihidir. Önce Kuzey ve Orta Çin'den, soyumuzun geldiği düşünülen yerden, Güney Çin ve Tayvan'a kadar. Daha sonra, 1850'lerden itibaren, toprak anlaşmazlıkları, kıtlıklar ve ayaklanmalar sonucunda, anneannemin ve dedemin kaçtığı Malezya'ya, Singapur, Vietnam, Hindistan, Kuzey ve Güney Amerika, Karayipler, Avrupa, Avustralya, Aotearoa ve daha nice topraklara büyük göç dalgaları. Hakka olmanın hepimizin tek bir yerden değil de dağınık köylerden ve takımadalardan gelmemiz demek olduğunu şimdi anlıyorum. Bu, hepimizin tek bir dil değil, İngilizce de dahil olmak üzere birden çok dilin, birçok bölgesel çeşidini konuştuğumuz anlamına geliyor.

Üniversitedeki ilk Çince derslerimden birinde telefonumda Mandarincede Hakka -客家人, kèjiā rén- kelimesini aradığımı hatırlıyorum. İfadenin birebir İngilizce anlamı altta belirmişti: *Misafirler*. Yıllarca sonraya kadar bu kelimelerin anlamının önemini hiç hissetmedim. Aotearoa'da misafir olmak ne anlama geliyor: Kısmen sömürgeci, kısmen yeni göçmen? Hükümet tarafından

yönetilen popüler bir göçmen karşıtı söylem ve politika kampanyası kapsamında İngiltere'de misafir olmak ne anlama geliyor? Aotearoalı yazar K. Emma Ng'nin sorduğu gibi: "Tarihsel olarak aidiyet kazanmaya çalışırken benimsenmiş şiddeti yeniden canlandırmadan nasıl buraya ait olup, "buralı" olabiliriz?" Bu hem beyaz tenliliğimi hem de Çinliliğimi göçmenliğin yapısı olarak kabul etmekle başlıyor. Çalınan topraklara kök salmanın ne demek olduğunu anlamakla ve bunu amaçlayarak, özenle ve saygıyla yapmakla başlıyor. Kolektif sorumluluk ve yerli yerinden edilmiş insanlar adına daha iyi bir dünya yaratmak için çalışmak anlamına geliyor.

Aotearoa'da bunun için kullandığımız önemli bir kelime var: Tauiwi. Māori olmayan, yerli olmayan. Bazı Yeni Zelandalılar *misafir* olarak adlandırılmayı kabullenemiyorlar -kendilerini ne yabancı olarak ne de tangata whenua'ya ait topraklara sınırlar çizen dedelerimiz ve büyük dedelerimiz olarak görebiliyorlar. Fakat tauiwi olmam, sürüklendiğim, köksüz olduğum, atalarının vatanına bağlı olmayan biri olduğum anlamına gelmiyor. Bu tarihimin köklerine, sömürge tarihime kadar uzanan bağların izini sürmek ve tüm parçaları elimde tutmak anlamına geliyor. Daima denizi aramak anlamına geliyor.

Karahindiba -yabani ot gibi büyüyen güneşli sarı çiçek- Hakka halkı için kullanılan ünlü bir metafordur. Yemek yazarı Linda Lau Anusasananan, "*The Hakka Cookbook*" (*Hakka Usulü Yemek)* isimli kitabında şöyle yazıyor: "Bir karahindiba gibi, bir Hakka da herhangi bir yerde yaşayabilir, en fakir toprakta kök salıp ve gelişebilir ve çiçek açabilir." Geleneksel Çin tıbbında, karahindiba, diğer acı bitkiler gibi, temizlik ve şifa için kullanılır.

Wellington'daki okul binalarının yanındaki çimenlerin üzerinde parlak karahindibalar yetişirdi. Toplayıp, yapraklarını başparmağımızla işaretparmağımız arasında ezerek parmaklarımızı sarıya boyardık.

10. Saksağan Kuyruğu Tüyü Mavisi

Uzun, endişeli yaz boyunca kendi kendime dikiş dikmeyi öğrendim. Gardırobumun arkasında öylece katlı duran bir parça çivit mavisi pamuklu Endonezya kumaşı vardı. Küçükken Po Po ve Gong Gong bana verdikleri el yapımı kırkyama işi yorganın parçalarını hatırlattı. Desenli artık kumaş parçalarından yapılmıştı -bir dizi yelkenliyi, altın yıldızları ve bulutları hatırlıyorum- yavaş yavaş aşınmaya başlayan yumuşak turkuaz rengi pamuklu kumaşla çevrelenmişti. Annem, her bir kare kumaşın nereden geldiğini biliyordu: Po Po'nun elbiseleri, perdeler, eskimiş pijamalar. Her zaman bunun Po Po'nun el işi olduğunu varsaydım ve detaylarını hiç merak etmedim -ta ki bir gün anneme dikiş dikmeyi öğrendiğimi söyleyene kadar- ve karşılığında bana şu mesajı yolladı: "Biliyor musun, Gong Gong o yorganları piyanonun yanındaki eski dikiş makinesinde yaptı." Bunu daha önce nasıl fark edemediğimi düşünerek bir an durakladım. Birkaç yorgan vardı: En az üç, büyük torunlarının her biri için bir tane. Her biri ben doğmadan evvel ilmeklerle birbirine tutturularak dikilmiş, bir kutunun içine katlanarak konulmuş ve deniz aşırı taşınmış, kumaştan bir arşiv.

Anneannemin ve dedemin evi, bana her zaman tozlu ve el değmemiş değil de başka başka yerlere savrulmuş bir ailenin yaşayan bir kanıtı gibi bir tür arşiv hissi verirdi. Şu anda birbirimizi tekrar

ne zaman görebileceğimizi bilmiyoruz, ama bu o kadar da önemli değil. Anılarımıza kazınan ve topladığımız şeyleri hiç atmama alışkanlığımıza dayanan bir arşiv bu.

Mavi rengin kişisel arşivimdeki yeri: Kara bulutların altındaki Wellington Limanı; cam muhafazaya tutturulmuş bir *Tanaecia iapis* kelebeğinin geniş kanatları; başı zarif bir şekilde yana dönük bir saksağanın patikada uyuyormuşçasına yerde uzanan yanardöner kuyruk tüyleri; Borneo'dan toplanmış yüz yıllık preslenmiş, kıvrımlı yapraklarının damarları hâlâ mor ve çivit mavisi orkide örneği; bir zamanlar Po Po'nun olan bir petrol mavisi emaye kap; annemin derin deniz mavisi dikiş kutusu; yağmur ormanı tepeleriyle çevrili bir yüzme havuzu.

Robin Wall Kimmerer, *Braiding Sweetgrass* (*Şekerotunu Örmek*) isimli kitabında şöyle yazıyor: "Bir yer, sizi ayakta tuttuğunda hem bedeninizle hem de ruhunuzla sizi beslediğinde yuvanız haline gelir." Beni ayakta tutan, ulaşamadığım yerlere bağlayan son dokunduğum su kütlelerini düşünüyorum. Yaz ortasında, kent kıyılarında yoğun bulutların altında, bu küçük adayı Avrupa kıtasından ayıran sahil şeridinin yakınında. Yaz sonunda, David'in karşı tarafa yüzerek böğürtlen topladığı ve bir eli başının üzerinde yüzerek bana getirdiği Oxford yakınlarındaki bir nehirde. Sonbaharın başlarında, kararmakta olan gölette, etrafıma üzerimden yapraklar saçılır ve kendimi metal merdivenden yukarı çekerken, saçlarımdan gölet suyunu sıkarken. Hem bedenimi hem de ruhumu ayakta tutmak için oraya konulmuş bitki koleksiyonumun olduğu dağınık balkon-bahçemi düşünüyorum: Zencefil, sarımsak, taze soğan, nane, kadife çiçeği.

Penceremin dışında, küçük kōwhai saksısında ağır ağır büyüyor, yaprakları koyulaşıp güçleniyor.

Notlar

Güvenli Bölge

Kyo Maclear, *Birds Art Life: A Year of Observation*, Scribner, 2017.

Rena Priest, "What Happens to Them Happens to Us", *Hakai Magazine*, 12 Mayıs, 2020.

Kōwhai'nin Çiçek Açtığı Yer

Joseph Banks' Florilegium: Botanical Treasures from Cook's First Voyage (Londra: Thames & Hudson Ltd.,

Walter Reginald Brook Oliver, *Botanical Discovery in New Zealand: The Visiting Botanists* (Wellington: Hutcheson, Bowman & Stewart, 1951)

Joseph Angus Mackay, *Historic Poverty Bay and the East Coast, North Island, New Zealand* (Gisborne: J.A. Mackay, 1949)

Anna Jackson, *Diary Poetics: Form and Style in Writers' Diaries, 1915 – 1962* (Routledge, 2010)

Sylvia Plath, *The Bell Jar* (Londra: Faber and Faber, 2001)

Franny Choi, "How to Let Go of the World," *PEN America*, 3 October 2019.

Katherine Mansfield, "At the Bay", from *The Garden Party and Other Stories* (Londra: Penguin Books, 1997)

Jessica J. Lee, *Turning* (Londra: Virago, 2017)

Quentin Pope (editor), *Kōwhai Gold: An Anthology of Contemporary New Zealand Verse* (J.M. Dent & Sons, 1930)

"Sophora Tetraptera. Winged-Podded Sophora", *Curtis's Botanical Magazine*, 1791.

Dalgaların Dili

Abi Andrews, *The Word for Woman is Wilderness*, Serpent's Tail, 2018

Cheryl Strayed, *Wild*, Atlantic Books, 2012

Abi Palmer, *Sanatorium*, Penned in the Margins, 2020

Kirstie Millar, *Curses, Curses*, Takeaway Press, 2019

Kırgın Küçük Yıldızlar

Mitski, *Bury Me at Makeout Creek*, Double Double Whammy Records, 2014.

Mitski, *Puberty 2*, Dead Oceans, 2016.

Will Harris, *Mixed-Race Superman*, Peninsula Press, 2018.

Talia Smith, *The heart is the strongest muscle in the body*, multimedia artwork, Window Gallery, 2018.

Michelle Zauner, "Crying in H Mart," *The New Yorker*, 20 Ağustos, 2018.

Layli Long Soldier, *Whereas*, Graywolf Press, 2017.

Sarah Howe, *Loop of Jade*, Chatto & Windus, 2015.

Jem Yoshioka, *Visits*, 2017.

Düşen Şehir

Eileen Chang (translated by Karen S. Kingsbury), *Love in a Fallen City*, NYRB Classics, 2006.

Robin Hyde, *Dragon Rampant*, AG Books, 2013.

Eileen Chang, (translated by Karen S. Kingsbury), *Half a Lifelong Romance*, Anchor, 2016.

Erik Yağmurları

Nina Li Coomes, "What Miyazaki's Heroines Taught Me About My Mixed-Race Identity", *Catapult*, 3 Ekim 2016.

Du Fu, "梅雨" ("*Plum rains*"), *The Poetry of Du Fu: Volume 1*, translated and edited by Stephen Owen, De Gruyter, 2016.

Ellena Savage, "Everything Anyone Has Ever Said About the Swimming Pool", *Kill Your Darlings*, 3 Haziran 2019

J.A. Johnson, *Assessing the impact of climate change in Borneo*, World Wildlife Fund's Environmental Economics Series, 14 Haziran 2012

Hep Havuzlardır Düşlediğimiz

Leanne Shapton, *Swimming Studies*, Blue Rider Press, 2012.

Serpilme

Jane Wong, "Offerings", *The Common*, 19 June 2019.

Uzaklardaki Aşk

Louise DeSalvo & Mitchell Alexander Leaska (eds.), *The Letters of Vita Sackville-West and Virginia Woolf*, Cleis Press, 2001.

Katherine Mansfield, "The Tiredness of Rosabel", from *Katherine Mansfield's Short Stories*, Penguin Random House New Zealand, 2010.

Margaret Atwood, *The Handmaid's Tale*, Anchor Books, 1998.

Emily Jungmin Yoon (translator), *Against Healing: Nine Korean Poets (Translating Feminisms)*, Tilted Axis Press, 2019.

Narin Bahçeler

John MacKinnon & Karen Phillips, *A Field Guide to the Birds of China*, Oxford University Press, 2020.

Emily Jungmin Yoon, *A Cruelty Special to our Species*, Ecco Press, 2018.

Alexander Chee, *How to Write an Autobiographical Novel*, Bloomsbury Publishing, 2018.

Rachael Allen, *Kingdomland*, Faber & Faber, 2019.

Alison Wong, "Pure Brightness", *The Griffith Review* 43: *Pacific Highways*, 2014.

Manying Ip, *Unfolding history, evolving identity: the Chinese in New Zealand*, Auckland University Press, 2003.

Alison Wong, "The River Bears Our Name", *Jacket2*, Eylül 2015.

Julia C. Lin (translator), *Women of the Red Plain: An Anthology of Contemporary Chinese Women Poets*

Maraea Rakuraku & Vana Manasiadis (eds.), *Tātai Whetū: Seven Māori Women Poets in Translation*, Seraph Press, 2018.

Sancı

Jessica J. Lee, *Turning* (London: Virago, 2017)

Sharlene Teo, "Echolocation", from *At the Pond: Swimming at the Hampsted Heath Ladies' Pond* (London: Daunt Books Publishing, 2019)

Katherine Mansfield, "At the Bay", from *The Garden Party and Other Stories* (London: Penguin Books, 1997)

三点水

Ilaria Maria Sala, "What the world's fascination with a female-only Chinese script says about cultural appropriation", *Quartz*, 24 Mayıs 2018.

Jen Bervin, *Su Hui's Reversible Poem*, video installation (various dimensions) & two framed double-sided silk embroideries, 33 ½ x 20 ½ x 8 in.

Chan, Rainbow, *To Enclose One's Mouth*, installation at 4A Centre for Contemporary Asian Art, Sydney, 2017.

Kerry Ann Lee, *The Unavailable Memory of Gold Coin Café*, Limited edition exhibition catalogue designed, printed and produced by the artist, 2015.

Guerrano Marsecano, *The English – Hakka Dictionary* 英客字典, 光啟出版社, 1959.

Beyaz Bulutlar Müzesi

Kerry Ann Lee, *Return to Skyland*, video & vinyl wallpaper installation at the National Museum of New Zealand, Te Papa Tongarewa, 2018.

Şelale Arşivlerinde

Robert F. Inger ve Phui Kong Chin. *Kuzey Borneo'nun Tatlı Su Balıkları*. Fieldiana: Zooloji [vol. 45]. Sabah, Malaysia: Sabah Zooloji Topluluğu, 1990 (1964).

E.J.H. Corner. *Kraliyet Cemiyeti'nin Kuzey Borneo Seferi 1961*. Özel Raporlar: 1. SOILS, Linne Derneği Londra, [vol. 175, iss. 1], January 1964.

Nan Shepherd. *Yaşayan Dağ*. Londra: Canongate Books, 2011 (1977).

Saidiya Hartman. *Asi Hayatlar, Güzel Deneyimler*. Londra: Serpent's Tail, 2019.

Lilian S. Gibbs. *Kinabalu Dağı ve Britanya Kuzey Borneo Yaylalarının Flora ve Bitki Oluşumlarına Bir Katkı* Malezya; Londra: Natural History Publications (Borneo) in association with The Linnean Society London, 2001.

Patrick Syme. *Warner'ın Renk İsimlendirmesi: Zooloji, Botanik, Kimya, Maden Bilim, Anatomi, ve Beşeri İlimler Üzerine Uygulaması*. Londra: Doğal Tarih Müzesi, 2017 (1814).

K. Emma Ng. *Eski Asyalı, Yeni Asyalı.* Wellington: Bridget Williams Books, 2017.

Linda Lau Anusasananan. *Hakka Usulü Yemek Kitabı.* Berkley: University of California Press, 2012.

Robin Wall Kimmerer. *Şekerotunu Örmek: Yerli Bilgeliği, Bilimsel Bilgi ve Bitkilerin Öğretileri.* Londra: Penguin Books, 2020 (2013).

Aşağıda adı geçen yayınların ilk yayımlandıkları yerlerdeki editörlerine teşekkürlerimle. Daunt Books Publishing tarafından yayımlanan *The Willowherb Review* ve *At the Pond*'da çıkan "Yüzen Bir Kız Bir Su Kütlesidir"; *Ache Magazine*'de "Dalgaların Dili"; Nine Arches Press tarafından yayınlanan *The Shanghai Literary Review* ve *Magnolia*, 木蘭'da çıkan "Düşen Şehir"; AAWW'nin *The Margins*'inde "Serpilme"; *Landfall*'da "Narin Bahçeler"; "Ağrı: *Türbine* | *Kapohau*'da Bir Yüzme Günlüğü"; ve Hainamana Arts'ta yayımlanan "Beyaz Bulutlar Müzesi". "Uzaklardaki Aşk" aslen bir e-bülten dizisi için kapanış olarak yazılmıştı.

Teşekkür

Sanatı ve aktivizmi bana sürekli ilham veren arkadaşlık kurduğumu bir grup kadına minnettarım. Birçoğu bu makalelerin ilk taslaklarını okudu ve şekillendirmemde yardımcı oldu: Saradha Soobrayen, Pema Monaghan, Pratyusha ve Jennifer Wong'a teşekkür ederim.

Bu kitap, Turning (Dönüş) adındaki anıları beni bu yola çıkaran ve bu çalışmayı mümkün hissettiren Jessica J. Lee olmadan var olamazı. Dostluğu ve desteğini ve soğuk yüzmelerimiz için teşekkür ederim.
Nan Shepherd Ödülülerini başlatarak Canongate, doğa yazımı alanının daha kapsayıcı olmasına yardımcı oldu. Vizyonları ve destekleri için başta editörüm Megan Reid, Caroline Clarke, Vicki Rutherford, Alice Shortland ve Lucy Zhou ve muhteşem düzelti editörüm Saba Ahmed olmak üzere herkese minnettarım.

Sonsuz desteği için menajerim Kirsty McLachlan'a, kapaktaki baş döndürücü resim sanatı için Gill Heeley'e ve çizimleri için Jo Dingley'e teşekkürler.

Sözlerine daima değer verdiğim Rose Lu, Helen Rickerby ve Sarah Webster'a teşekkürler. Ve de beni balinalar hakkında yazmaya devam etmeye teşvik eden, hem 2013 hem de 2020'deki atölye

sınıf arkadaşlarıma ve geçmişteki yazarlık öğretmenlerim Marin Sardy, Ashleigh Young ve Harry Ricketts'a teşekkür ederim.

Londra Linne Derneği'ndeki kütüphanecilere, Londra Ming'Ai Enstitüsü'ndeki 书 法 öğretmenim, Hu Laoshi ve Ulusal Şiir Kütüphanesi'ndeki tüm eski meslektaşlarıma minnettarım.

"Bahar nerede başlar? Nerede biter?"

Şair-yazar Nina Mingya Powles'un Türkçeye çevrilen ilk kitabı olan *Küçük Su Kütleleri* türler-üstü bir metin. İçinden tayfunlar, yağmur fırtınaları, okyanuslar, nehirler ve yüzme havuzları geçen bir büyüme hikâyesi. Sylvia Plath'tan Mitski'ye, Katherine Mansfield'den Maorili şair Tayi Tibble'a uzanarak insanları ayırdığı kadar birleştiren diller arasında dolaşan kurgu tadında bir anı kitabı. Gerçek evimizin neresi olduğuna, hafızaya, kimliğe ve aileye dair bir denemeler toplamı.

Powles'a prestijli Nan Shepherd Ödülü'nü getiren *Küçük Su Kütleleri*, hepimizi ilgilendiren meseleleri güçlü bir dip akıntısıyla birleştirirken, her biri okurların zihinlerinde uzun süre [redacted] okyanusunu besle[redacted]

"14 yaşımda [redacted] be puantiyeli üstü boy[redacted] ogosu işli. Yanıma bir şişe su, bir havlu, bir paket Oreo ve iPod alıp otoparkın yanındaki havuza iniyorum. Serin ve klorlu su yaz boyu bir lütuf adeta. Geçen kış aniden yağan karın ağırlığıyla çöken dalgalı plastik çatının altında, suyun üzerinde sırtüstü süzülüyorum. Tek başıma yavaş kulaçlarla yüzerken cankurtaran telefonunda oyun oynuyor. Sıcak bana dokunamaz: Çünkü yüzen bir kız aslında bir su kütlesidir."

THG
0797543
UAE

LIVERA

liverayayinevi
liverayayinevi
liverayayinevi
www.liverayayinevi.com

"Şimdi ve Burada"

ISBN 978-605-71703-1-6
9 786057 170316